నవలలు

	వెల రు.	అ.
సీతారామము	1	4
సునీతా నవల	0	12
విజయలక్ష్మి ,,	1	8
హాస్యారావళి ,,	0	6
మృత్యుంజయుని ,,	1	0
అనసూయ నవల	0	12
శీల ,,	0	6
దిలారాము ,,	2	0
రోమలస్ కన్నె	0	12
వీరబాల ,,	0	8
ఆనందమఠ నవల	1	12
రాజాబాయి ,,	0	8
ఆంధ్రరాష్ట్రము ,,	2	0
సౌందర్యతిలక	2	0
రోషనార, చరిత్ర విషయకమగు నవల	0	12
బాలాదిత్య (చరిత్రాత్మకమగు నవల)	3	0
దేశభక్తుడు	1	0
శంభునాథ నాటక వ్యాసము	0	4
చంద్రగుప్తుడు	2	8
నీలసింధువు	1	0
వనజాక్షి	0	12
స్వప్నయాత్ర	0	12
మగ్గయక్షాస్త్రులు	2	8
జగన్మాత	(అచ్చులో నున్నది)	

శ్రీ ర స్తు

భా ర త ర మ ణీ మ ణు లు

స్త్రీరత్నములచరిత్రలు

బ్రహ్మశ్రీ, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రికృతము

మొ ద టి భా గ ము

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్ర క టి త ము.

1949

PRINTED BY
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS,
MADRAS.

PUBLISHERS' NOTE

The twenty-one short pictures of Indian Womanhood that comprise this booklet are designed particularly for young girls of school going age just emerging from childhood. They are based upon what are generally considered historical personages except for a few of them which are purely legendary. The grouping together of these two types will be readily allowed as the motive of the Publishers is purely educative.

It is realised by every one now, that the formation of character is most effectively commenced in the young by rousing their admiration for beautiful portraits which by their charm, also attract infant minds. The selection in this small collection has been made with this two-fold need in view. The selection of anecdote, the arrangement and the style of the language have all been, also, carefully adjusted to answer this purpose, without, at the same time, in any way, interfering either with the correctness of language or with the historical or other acknowledged veracities.

Any attempt, therefore, to put the book to a practical test would be felt an ample reward for this little enterprise on the part of the Publishers.

MADRAS
Feb. 8th, 1917. } V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS.

విన్నపము

ఆంధ్రమహాశయులారా!

మనలో ననేకులు స్త్రీవిద్యను బ్రోత్సహింపవలయు నని చెప్పుచున్నారు గాని అందుఁకుఁ దగిన గ్రంథములు ఉన్నవా? లేవా? యని చూచుట లేదు. మనము స్త్రీలచేఁ జదివించు గ్రంథములను జాగ్రత్తతో నేర్పఱుపవలసియున్నది. స్త్రీలు బిడ్డలను బెంపవలసినవా రగుటవలనను సంసారమును స్వర్గముగాఁ జేయవలసినవారగుటచేతను ముఖ్యముగా పాతివ్రత్యము, భూతదయ, ఓర్పు, ధైర్యము, శౌర్యము, దేశాభిమానము, పౌరుషము మున్నగుసుగుణములను గలిగించుపుస్తకములను వారిచేఁ జదివింపవలసియున్నది. కావున ఈకొఱఁతను సాధ్యమైనంత వఱకును దీర్పుటకై మే మీచిన్నపుస్తకమును బ్రకటించుచున్నాము. మాకోరిక ననుసరించి మా కీగ్రంథమును వ్రాసి యిచ్చిన బ్రహ్మశ్రీ, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికి వందనములు. కాగితములకు కఱవువచ్చినను గ్రంథప్రకటనము సాగించుచున్న మాయెడల ననుగ్రహము వూని యీగ్రంథము నాదరించి మాకు ప్రోత్సాహము గలిగింతురని నమ్ముచున్నాము.

ఇట్లు,

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

పీ ఠి క

పాఠశాలలో విద్యాభ్యాసముచేయు బాలికలు చదువు కొనఁదగిన గ్రంథములు చాల స్వల్పముగ నున్నవి. ఈకొఱంతనుదీర్పఁగోరి మెస్సర్సు, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిప్రోత్సాహమువలన నే నీ చిన్నగ్రంథము వ్రాసితిని. దీనినిగుఱించి వ్రాయవలసిన దేమియు లేదు. దీనిని వ్రాయుటలో నాకత్యంతప్రోత్సాహ మొసంగిన శ్రీ వేంకటేశ్వరులుగారికి అనేకకృతజ్ఞతాపూర్వకవందనములు. ఇందలి దోషములను సవరించుటకు పండితులను ప్రార్థించుచున్నాను. ఈగ్రంథము నా యాంధ్రసోదరీమణులకు విజ్ఞానవర్ధకమైనచో నేను కృతకృత్యుఁడను.

ఇట్లు,

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

విషయసూచిక

విషయసూచిక

శ్రీ ర స్తు.

భా ర త ర మ ణీ మ ణు లు

సా వి త్రీ దే వి

అశ్వపతి అనురాజు మద్రదేశమును పాలించుచుండెను. అతఁడు చాల బుద్ధిమంతుఁడును, బలవంతుఁడును, ధర్మమే జయము అని నమ్మియున్నవాఁడును అగుటవలన మద్రదేశము నందలి ప్రజలు ఎల్లరును జాలసుఖపడుచుండిరి. అతఁడు "ఇంత మంచిరాజు ఇఁక లోకములో నుండఁ" డని పేరు పొందెను. అతని రాణిపేరు మూళవి. ఆమె గూడఁ జాల సుగుణురాలు. ఆమె భర్తకుఁ దగినభార్య. అతఁడును ఆభార్యకుఁ దగినభర్త. వారు ఇరువురును కలలోఁ గూడ పొరపొచ్చెములు లేక హాయిగా కాలము గడుపుచుండిరి.

దేనికినిలోపము లేదుగాని పాపము! వారికి బిడ్డలుమాత్రము కలుగలేదు. బిడ్డలు లేనిదంపతులకు ఇఁక ఎన్నిభాగ్యములు ఉండినను ఏమి లాభము? ఈ లోపమువలన వారి సుఖము అంతయు కష్టముగను సంతోషము అంతయు విచారముగను మాఱిపోవుచుండెను. వారు అనేక వ్రతములు చేసిరి. అనేక దానములు చేసిరి. వారు చేయనిధర్మము లేదు. జలకమాడని నది లేదు. మ్రొక్కని దేవత లేదు. అయినను ఏమి లాభము? ఇన్ని చేసినను వారికి సంతానము గలుగలేదు.

తుదకు అశ్వపతి ఇట్టి వ్రతములును దానధర్మములును ఎన్ని చేసినను ఫలము లేదని నిశ్చయించుకొని, సావిత్రీదేవిని గుఱించి ఘోరముగఁ దపస్సుప్రారంభించెను. అతఁడు అట్లు అతి నిష్ఠతో ఆతపస్సు పదునెనిమిది ఏండ్లుచేసెను. అప్పటికి సావిత్రీ దేవికి అతనిమీఁద అనుగ్రహము గలిగెను. వెంటనే ఆ దేవి ప్రత్యక్షమై "వత్సా! నీకు ఏమి కావలయునో కోరుకొనుము" అని చెప్పెను.

అప్పుడు అశ్వపతికిఁ గలిగిన ఆనందము ఇంత అని ఎవరు చెప్పఁగలరు? అతఁడు అట్లు తన్ను అనుగ్రహింపవచ్చిన సావిత్రీ దేవికి సాష్టాంగనమస్కారములుచేసి ఆమెను అనేకవిధముల స్తోత్రముచేసి ఆమెను ఆనందింపఁజేసి పుత్త్రుఁడు కలుగునట్లు వరము ఇమ్మని ప్రార్థించెను. సావిత్రీదేవి 'నీకు కొమార్తెకలుగు' నని చెప్పెను. అప్పుడు అశ్వపతి సావిత్రీదేవికి మరల నమస్కారముచేసి "అమ్మా! కోరినవరము ఇచ్చెద నంటివి. నేను కుమారునిఁగోరఁగా నీవు కూఁతురు నిచ్చితివి, ఇదియేమి న్యాయము?" అని అడిగెను, "రాజా! అందులకు నీవు మఱియొకరీతిని దలంపవలదు. ఒకప్పుడు నీతపస్సునుగుఱించి బ్రహ్మదేవునితో ముచ్చటింపఁగా అతఁడు నీకు కొమార్తను ఇచ్చుటకు నిశ్చయించెను. బ్రహ్మదేవుని నిశ్చయమునకు ఇంక అడ్డు లేదు. అది అట్లు జరిగి తీరవలసినదియే కాని నీవు విచారింపవలదు. ఆకూఁతురు కారణమువలన నీకు మఱియొకవిధముగా మఱియొకప్పుడు నూర్గురు కుమారులు కలుగఁగలరు. సంతోషముతో ఉండుము" అని చెప్పి సావిత్రీదేవి అంతర్ధాన మయ్యెను.

పిదప స్వల్పకాలముననే మాళవి గర్భమును దాల్చెను. ఈ సంగతివిని లోకులు ఎల్లరును ఆనందించిరి. నవమాసములు నిండినతరువాత నొకనాఁడు శుభముహూర్తమున మాళవి కొమార్తను గనియెను. అప్పుడు పువ్వులవాన గురిసెను. దేవ దుందుభులు మ్రోగెను. ఆకన్నియ సావిత్రీదేవి దయవలన పుట్టి నది గావున అశ్వపతి ఆమెకు సావిత్రీదేవి అని పేరు పెట్టెను.

లేకలేక కలిగిన ఆ బిడ్డను అశ్వపతియు మాళవియు పూవులలోఁ బెట్టి అల్లారుముద్దుగఁ బెంచుకొనఁదొడఁగిరి. క్రమ క్రమముగ సావిత్రికి బాల్యము కడచెను. యౌవనము పొడ చూపెను. ఆమె వయస్సుతోఁ గూడ బుద్ధియుఁ, బెద్దలయెడల వినయవిధేయతలును, తల్లిదండ్రులయెడల భక్తిగౌరవములును లోకజ్ఞానమును, మంచిచెడ్డలను ఏర్పఱించుకొనువివేకమును, చాపల్యమును అడంచుకొనునిగ్రహమును, ఎల్లరను దనయెడల స్నేహగౌరవములు గలవారినింగాఁ జేసికొను చాతుర్యమును, మాటల చక్కఁదనమును, విద్దెలయందు ప్రవేశమును గూడ వృద్ధి కాఁజొచ్చెను. మఱియు ఆమెకు యౌవనమువచ్చినకొలఁ దిని తల్లిదండ్రులకు ఈమెకుఁ దగిన పెండ్లికొడుకు నెక్కడ తేఁగలమను ఆందోళనము గూడ పెరిఁగిపోవుచుండెను. ఇట్లుం డఁగా సావిత్రీదేవి, సాళ్వపతి యగుద్యుమత్సేనునికుమారుఁడు సత్యవంతుఁడు అందగాఁడనియు, సుగుణవంతుఁడనియు, దనకుఁ దగినవాఁడు అనియు విని అతనిని మనస్సునందు భర్తగా వరిం చెనుగాని సిగ్గువలన ఆవిషయమును ఏరికినిఁదెలియకుండ దాఁచి పెట్టెను.

ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు అశ్వపతికడకు నారదమహర్షి వచ్చెను. ఇట్లు వచ్చిన నారదునకు అశ్వపతి తగినమర్యాదలు చేసి ఆతనితో మంచిమంచివిషయములను గుఱించి మాట్లాడు చుండఁగా, చెలికత్తెలతోఁగూడఁ గొని ముచ్చటలాడుచు సంతోషముతో సావిత్రి అచ్చటకు వచ్చెను. అశ్వపతి నారదునితో మాట్లాడుచుండుటఁ జూచి చెలికత్తెలు అచ్చటచ్చట నిలిచి పోయిరి,గాని సావిత్రి మాత్రమునిలువక వడివడిగవచ్చి తండ్రికి మ్రొక్కెను. వెంటనే రాజు అత్యంతప్రేమతో కుమారికను గ్రుచ్చియెత్తి తొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని లాలింపఁదొడఁ గెను. అది చూచి నారదుఁడు "రాజా! నీకూఁతురు సావిత్రి యౌవనమువలన చక్కఁగా ప్రకాశించుచున్నది. ఈమెకుఁ దగిన వరునిఁ జూచి పెండ్లిచేయక ఇంకను అట్లుంచినాడ వేమి?" అని యడిగెను.

అప్పుడు రాజు పుత్రికను జూచి "తల్లీ! అనేకవిధములఁ బ్రయత్నములు చేసితిని; గాని నీకు తగిన భర్త నాకు ఎందును గాన్పింపలేదు, విద్యయందును. రూపమునందును, గుణము నందును చక్కని రాకొమరుఁడు నాకు ఒక్కఁడును గాన్పింప లేదు. ఇఁక ఆపని నావలనఁ గానేరదు. నీవును వివేకవంతురా లవు. నీ మనస్సునకు వచ్చిన రాకుమారుని వరింపుము" అని చెప్పెను. అది విని సావిత్రి తొలుత సిగ్గుపడియెను;గాని తాను ఊరకున్నచో తన తండ్రి సత్యవంతునిఁ గాక మఱియొకనిని నిశ్చయించునేమో యనుభయంబునను, సత్యవంతుని మీఁది ప్రేమ త్వరపెట్టుటవలనను, సాహసించి "తండ్రీ! సాళ్వభూపతి కుమారుఁడగుసత్యవంతుని నేనువరించితిని.సాళ్వభూపతి ఇప్పుడు

దైవయోగమువలన కన్నులు లేక రాజ్యమును గోలుపోయి భార్యతోడను, కుమారునితోడను అరణ్యమున నున్నవాడు. ఎట్లయినను నన్ను సత్యవంతునకు ఇచ్చి వివాహము సేయుము" అని చెప్పెను.

అది విని అశ్వపతి నారదునిఁ జూచి "మునీంద్రా! మూఁడు లోకములయందును నీకుఁ దెలియనిది ఏమియు లేదు. సత్యవంతుని నేను ఎప్పుడును జూచి యెఱుఁగను. అతనిని గుఱించి ఎప్పుడును వినియు ఉండలేదు. సావిత్రి చేత వరింపఁబడిన ఆతని గుణమును, రూపమును, స్వభావమును వివరించి చెప్పుము" అనియెను అశ్వపతి అడుగుట తడవుగా నారదుఁడు 'రాజా! సత్యము పలుకుటవలన ఆతఁడు సత్యవంతుఁడు అని పేరుపొందెను. చిత్రాశ్వుఁడు అని గూడ అతనికిఁ బేరు గలదు. ఆతఁడు తేజస్సున సూర్యునితోడను, బుద్ధిని బృహస్పతితోడను, శూరత్వమున దేవేంద్రునితోడను, ఓర్పున భూదేవితోడను, గాంతియందు చంద్రునితోడను సమానుఁడు. సౌందర్యమున అశ్వినేయులను మించును. తపము, శమము, దమము, దానము, బ్రాహ్మణులయందు భక్తి, గొప్ప ప్రభావము, అతనియందే కలవు. కాని వీనిని అన్నిటిని కప్పివేయు ఒక్క కీడుమాత్రము అతనియందుఁ గలదు. అది ఏమి అందువా? నేడు మొదలుకొని ఒక్క సంవత్సరమునకు అతఁడు మృతిఁ బొందును. ఇప్పుడు ఈ విషయము నీకు అవశ్యము చెప్పవలసినది గావునఁ జెప్పితిని' అని చెప్పి ఊరకుండెను.

ఇది యంతయు విని అశ్వపతి గడగడలాడి సావిత్రినిఁ జూచి 'బిడ్డా! సంవత్సరమునకు చనిపోవువానికి ఎన్నిసుగుణ

ములు ఉండిన నేమి? ఎంత సౌందర్యము ఉండిన నేమి ? నారద మహర్షికిఁ దెలియనివిషయములు లేవు. ఈతఁడు అన్నమాట ఎప్పుడును అసత్యము గాదు. కావున మఱియొకవరుని ఎన్నుకొనుము' అని చెప్పెను.

ఈమాట సావిత్రికి చాల కష్టముగాతోఁచెను. 'తండ్రీ! మనస్సు, మాట, శరీరము అనుమూఁడింటి యందును మనస్సు ప్రధానము. సత్యవంతుని నేను మనస్సున భర్తగా వరించితిని. ఇఁక మఱియొకనినిఁ బెండ్లియాడఁదగునా? ఏది ఎట్లు అయినను నేనుమఱియొకనిని వివాహ మాడఁజాలను' అని సావిత్రి ఊరకుండెను. అప్పుడు తనదెసకు చూచిన అశ్వపతికి నారదుఁడు 'రాజా! నీ ముద్దుటకూఁతురు సుగుణరాశి; ఆమె నిశ్చయము మాన్పశక్యముగాదు. కావున నీవు ఏమియు సందేహింపక ఈమెను సత్యవంతునకు ఇచ్చి పెండ్లిసేయుము. ఆమె చేసిన పుణ్యమువలన అతఁడు చాలకాలము జీవింపవచ్చును.' అని చెప్పెను. అట్లే చేసెదను అని అశ్వపతి చెప్పెను. వారిని దీవించి నారదుఁడు స్వర్గమునకుఁ బోయెను.

వెంటనే అశ్వపతి మంచిదినమున బంధువులు, మంత్రులు, వృద్ధులు, పురోహితులు మున్నగు వారిని వెంటఁబెట్టుకొని పెండ్లికిఁ గావలసిన సంభారములు అన్నియు కూడఁబెట్టుకొని కుమార్తెతో అరణ్యమున నున్నద్యుమత్సేనుని కడకు వెళ్లెను. ద్యుమత్సేనుఁడు అశ్వపతికి అర్ఘ్యపాద్యాదుల నొసంగి మర్యాద చేసి కుశలము అడిగి పిదప 'వచ్చిన పనియే'మని యడిగెను. అందులకు అశ్వపతి, 'ఈకన్నియ,నాకూఁతురు. రాజా! ఇప్పుడు మాకులమున కెల్ల ఈమెయే రత్నదీపమై ఆధారమై యున్నది.

నాయందు దయ వహించి ఈ నా ముద్దుబిడ్డను కోడలుగా గ్రహింపుము.' అని చెప్పి సావిత్రిచే ద్యుమత్సేనునకు మ్రొక్కించి మరల 'నీకొడుకు సత్యవంతునకు ఈ కన్నెయు, ఈ కన్యకు నీకొడుకును తగుదురు. సమగుణరూపులగు వీరు ఇరువురకును దాంపత్యము చాల చక్కఁగ నుండును' అని వేఁడెను. అప్పుడు ద్యుమత్సేనుఁడు ఇట్లు చెప్పెను.

ద్యుమ.—'మిత్రుఁడా! నీకు మాయందుఁగల అనుగ్రహము చాల గొప్పది. నీవు చూపిన నెనరునకు మేము ఎంతయు కృతజ్ఞులము. కాని మేము రాజ్యమును గోలుపోయి ఘోరారణ్యములో తపస్సు చేసికొనుచున్నారము. నీకూఁతురు శిరీషపుష్పము కంటె సుకుమారి. మాతోఁగూడ ఈకన్నియ భయంకరము అగు అరణ్యములో నుండఁగలదా?'

అశ్వ.—'మీరు నిరాశవలన ఇట్లు చెప్పుచున్నారు. కలిమి లేములు కావడికుండలు. భాగ్యము గలిగినప్పుడు పొంగిపోవుటయు అది పోవునప్పుడు క్రుంగిపోవుటయు తగునా? అతి సుకుమారు లగు మీవలెనే నా కూఁతురు కూడ అరణ్యమున వసింపఁగలదు. నీతో వియ్యము అందవలె నని గంపెఁడాశతో వచ్చితిని. మిత్రుఁడు నా వేఁడికోలు మన్నింపకుండుట న్యాయమా?'

ఇట్లు అశ్వపతి పలుక మాఱు పల్కలేక అంధుఁడైన ద్యుమత్సేనుఁడు చాల సంతసించి ఆశ్రమమున ఉన్న మునీశ్వరులకు ఎల్లరకు నీ సంగతిఁ దెలిపి వారియనుజ్ఞ నంది శుభముహూర్తమున సావిత్రీసత్యవంతులకు వివాహము చేసెను. అశ్వపతి కూఁతునకు, అల్లునకు గొప్పగొప్ప వెలగల వస్త్ర

ములు ఒసంగి సావిత్రిని అత్తింట నుంచి నిజపురమునకుఁ బోయెను.

సావిత్రి తల్లిదండ్రులు ఇచ్చిన వెలగలవస్త్రములను వదలి వైచి అత్తగారివలె వనవాసమునకు తగిననారచీరలను ధరించి భర్తకును అత్తమామలకును అనేకవిధముల పరిచర్య చేయుచు తా నెట్టిబాధను లెక్క సేయక వారికి ఏమియు బాధలు లేకుండఁ జూచుచుండెను.

సావిత్రి నారదుఁడు తనతండ్రియింటికి వచ్చినది మొదలు కొని దినములు లెక్కపెట్టుచుండెను. అక్కడతన నాలుగు దిన ములకు ఇఁక సంవత్సరము ముగియు ననఁగా ఆమె యోజించి మూఁడు రాత్రింబగళ్లు ఉపవాసము చేయవలసిన ఒక వ్రతము ప్రారంభించెను. అది తెలిసికొని ద్యుమత్సేనుఁడు కోడలిని చేరఁ బిలిచి 'తల్లీ! నీవు ఎప్పుడును కష్టములను అనుభవించినదానవు గావు. ఇట్టి కఠినవ్రతమును ఏల పూనితివి?' అని యడిగెను. అందులకు సావిత్రి నావ్రతమును గుఱించి మీరు విచారింప వలదు, నే నొకగొప్ప ఫలమునుగోరి ఈవ్రతమును ప్రారంభించి తిని. ఇప్పుడు నన్ను మీరు వలదని చెప్పకుఁడు. దీని ప్రయోజ నము తరువాత మీకు దెలియఁ గలదు.' అని సమాధానము చెప్పెను. ద్యుమత్సేనుఁడు మాఱుమాటాడక అందులకు సమ్మ తించెను.

మూఁడు రాత్రింబగళ్లు గడచెను. నాల్గవ నాఁడు అరు ణోదయకాలమున మేల్కాంచి సావిత్రి పనులు అన్నియు ముగించుకొని భర్తకు పరిచర్యచేసి అత్తమామలకును ఆయా శ్రమమునందలిబ్రాహ్మణులకును నమస్కరించి వారివలన "సౌభా

గ్యవతీభవ" అను దీవనను బడసి తన భర్త నాఁడు మరణించు నని తలంచి చాల తొట్రుపడుచుండెను. ఇట్లుండఁగా జాముప్రొ ద్దెక్కెను. అప్పుడు ద్యుమత్సేనుఁడు కోడలినిఁ బిలిచి "తల్లీ! మూఁడు రాత్రింబగళ్లు ఉపవాసము చేసి సోలిపోయి ఉన్నావు. నేఁడు అప్పుడే జాముప్రొద్దు ఎక్కినది పెందలకడ భుజింప రాదా" అని అడుగఁగా సావిత్రి "నేఁటిసాయంకాలము వఱ కును ఈ వ్రతము ముగియదు" అని బదులు చెప్పెను.

అప్పుడు సత్యవంతుఁడు గండ్రగొడ్డలి చేఁబూని సమిధలు కుశలు, ఫలముఁలు మున్నగు నవి తెచ్చుటకు అడవికి బయలు దేరెను. అది చూచి సావిత్రి భర్తను తన్నుఁ గూడ వెంటఁ గొనిపొమ్మని కోరెను. సత్యవంతుఁడు "నీవు మూఁడుదినములు ఉపవాసముచేసి డస్సి యున్నావు. అరణ్యమునకు రాఁజాలవు." అనిచెప్పెను. కాని సావిత్రి అందులకు అంగీకరింపక 'నాకు ఏమి యు శ్రమలేదు. అడవి చూడవలయు నని ముచ్చటగానున్నది. నేఁడు నన్ను వారింపవలదు'అని సావిత్రి బతిమాలెను. సత్యవం తుఁడు అందులకు ఏమియు చెప్పక "సరే" అని సమ్మతించెను. వెంటనే సావిత్రి అత్తమామల సెలవు గోరెను. వారును ఉప వాసము సంగతిచెప్పి మాన్పింపఁ జూచిరి; గాని తుదకు సావిత్రి బతిమాలుటను జూచి "ఈ ముద్దుగుమ్మ మనలను ఎప్పుడును ఏమియు కోరలేదు, ఇదికష్టమైనను ఆమెకు ముచ్చటగానున్నది గావున వారింప తగదు"అనివారు కోడలికి సెలవిచ్చిరి. వెంటనే సావిత్రి సత్యవంతుని కైదండ చేకొని ఘోరారణ్యమునకు బయలుదేరెను.

సత్యవంతుఁడు సావిత్రికి అరణ్యమునందలి వింతలు అన్నియుఁ జూపఁదొడఁగెను. సావిత్రి వానిని జూచుచునే ఉండెను. గాని మనస్సులో నున్న ఆందోళనమువలన కొంచెము భయభ్రాంతయై నడుమనడుమ అటునిటు భయముతోఁ జూడ సాగెను. ఇట్లు కొంతదూరము పోవునప్పటికి ఒకచోట మంచి పండ్లు కాన్పింపఁగా సత్యవంతుఁడు వానిని గోసెను. సావిత్రి ఆపండ్లు అందుకొని బుట్ట నింపెను. పిదప సత్యవంతుఁడు గొడ్డలి చేతఁబట్టి సమిధలు కొట్టసాగెను. కొంతసేపటికి అతనికి చాలభారముతోఁచెను. వెంటనే ఆతఁడు గొడ్డలిని అచ్చట పడవేసి సావిత్రి చెంతకువచ్చి "శరీరము పరవశము అగుచున్నది. మనస్సు తల్లడిల్లుచున్నది. శూలములతో పొడిచినట్లు తల పోటుగానున్నది. ఇఁక నిలువలేను. కొంచెము నేను ఇక్కడ శ్రమతీర శయనించెదను" అని చెప్పెను. వెంటనే సావిత్రి సత్యవంతుని శిరస్సును తనతొడపై నిడుకొని అతనిని పరుండఁజేసెను. కొంచెముసేపటిలోనే సత్యవంతుఁడు సోలిపోయి నిశ్చేష్టుఁ డయ్యెను.

అంత కాటుకవంటి దేహచ్ఛాయ కలవాఁడును, కోఱపండ్లుగలవాఁడును, భయంకరములైన నేత్రములు కలవాఁడును, తళతళ మెఱయు బంగరు వస్త్రము గట్టినవాఁడును, ప్రళయాగ్నివలె చూడ శక్యముకానివాఁడును, పాశహస్తుఁడును అగు ఒక దివ్యపురుషుఁడువచ్చి సత్యవంతుని సమీపించుటఁజూచి సావిత్రి భీతిల్లి క్రిందపడి లేచి "అయ్యా! మీరెవరు? ఇక్కడకు ఏల వచ్చితిరి?" అని అడిగెను. అందుల కాతఁడు "సాధ్వీ! నేను యముఁడను. పాతివ్రత్యమాహాత్మ్యమువలన నీవు నన్ను చూడఁగలిగితివి. ఇతరులు నన్ను చూడఁజాలరు. నీభర్తకు

ఇపుడు మరణకాలము వచ్చినది. ఈతఁడు మహాపుణ్యాత్ముఁడు కావున ఇతరులను బంపక నేనే వచ్చితిని" అని చెప్పి సత్యవంతుని శరీరమునుండి ప్రాదేశమాత్రుఁ డగు జీవునిఁ దీసి పాశములతో బంధించి దక్షిణపుదిక్కునకు బయలుదేరి పోఁ దొడఁగెను.

వెంటనే సావిత్రి సత్యవంతుని కళేబరమును సురక్షితమైన ఒక స్థలమున దాఁచి పాదములు తడఁబడ యముని వెంటఁ బడెను. అది చూచి యముఁడు "సాధ్వీ! నీవేల నాతో వచ్చెదవు? ఇఁక ముందు మార్గము చాల కష్టమైనది. వెనుదిరిగి పొమ్ము" అని చెప్పెను; గాని సావిత్రి అట్లు చేయక "మహాత్మా! నీవు నన్ను సాధ్వీ! అని పిలిచితివి, సాధ్వికి భర్త ఎక్కడకుఁ బోయిన అక్కడకుఁ బోవుట ధర్మము గదా? నాకు నా పతి యందు గల భక్తివలనను, నీ యనుగ్రహమువలనను పోరాని స్థలము లేదు. అన్ని మార్గములయందు ధర్మమార్గము ఉత్తమము. ధర్మమునకు సజ్జనులు ఆధారులు. సజ్జనదర్శనము ఎప్పుడును వ్యర్థము గాదు. కావున సజ్జనశేఖరుండ వగు నీ దర్శనము జేసి నేను వ్యర్థముగ ఎట్లుపోవుదును?" అనెను. అది విని యముఁడు సావిత్రిమాటలకు మెచ్చి "నీ భర్తప్రాణము తక్క వేమి కోరినను ఇచ్చెదను" అనియెను. వెంటనే సావిత్రి "రాజ్యమునుగోలుపోయి అరణ్యములో వ్రతములుచేయుచు జీవించుచున్న నామామ అగు సాళ్వభూపతికి గ్రుడ్డితనము పోవునట్లు వరము ఇమ్ము" అని అడిగెను. 'ఇచ్చితిని. ఇఁక మరలిపొమ్ము' అని చెప్పి యముఁడు నడువసాగెను. మరల సావిత్రి వెంటబయలుదేరి, "మహాత్ములు మాటచేతఁగాని, మనస్సుచేతఁగాని, క్రియ

చేతఁగాని వరికిని ఎగ్గు నేయరు. ఎప్పుడును దీనులను రక్షింతురు అర్థుల కోరికలు మిగిలిపోకుండ కోరినదానికంటె ఎక్కుడు తీర్తురు. ఆశ్రితులను చాల దయతో చూతురు. దేవోత్తమా! నీకు తెలియనిది ఏమి గలదు? ధర్మము నీ చిత్తము వచ్చినట్లు నడుచునుగదా? సమబుద్ధితో సమస్తప్రాణులకును తగినఫలము ఇచ్చెదవు గావున నీవు సమవర్తివి అయితివి. నీకు సమానులు ఎవరు? నీవు సమస్తభూతములను యమింతువు గావున యముఁడవు అయితివి. సకలపాపశమనంబున శమనుఁడవు అయితివి." అని ఉపన్యసింపసాగెను.

అది విని యముఁడు మరల సానందించి "రమణీమణీ! సత్యవంతునిప్రాణములు తక్క తక్కిన వేవి కోరినను ఇచ్చెదను" అనియెను. వెంటనే సావిత్రి ఆనందముతో "దేవా! శత్రువులకుఁ గోలుపోయిన రాజ్యమును ద్యుమత్సేనమహారాజు మరల పరిపాలించునట్లు అనుగ్రహింపుము." అని వేఁడెను. అందులకు "ఇచ్చితి నిఁక నిలిచిపొమ్ము." అని చెప్పి యముఁడు మరల ప్రయాణ మయ్యెను.

యథాప్రకారముగ సావిత్రి ఆతనివెంటనడచుచు "ధర్మాత్ములు తాము చేయు ధర్మము ఎప్పుడును తప్పరు. ధర్మాత్ముల మనస్సులయందు మోహావుకెరటములును తాపమును పుట్టవు. కావున నేను భర్తతో వచ్చుట ఎట్లు మానఁగలను? ఎట్టి సమయమునందు అయినను ఖ్రాంతి వహింప ధర్మమును చేయువలదా?" అని యడిగెను. అందులకుఁగూడ సంతసించి యముఁడు "మహాభారత్నమా! నీభర్తప్రాణములు కాక మఱియేమి కోరినను ఇచ్చెదను." అనియెను. సావిత్రి "నాతండ్రి మద్రదేశా

ధీశ్వరుఁడు కుమారులు లేక వగచుచున్నాఁడు, అతనికి నూర్గురు
పుత్రులు గలుగునట్లు అనుగ్రహింపుము." అని వేఁడెను. ఇచ్చితి
నని చెప్పి యముఁడు సావిత్రిని "నీవు గడుదవ్వు నడచి అలసి
పోయి యుంటివి; ఇఁక మరలిపొమ్ము." అని ఆజ్ఞాపించెను.

అందులకుఁ గృతజ్ఞతఁజూపి సావిత్రి "నాకు ఆయాసముఁ
ఎక్కడిది ? నామనస్సు నా భర్తయొక్క పాదపద్మములను
పూజింప ఉవ్విళ్లూరుచున్నది. ధర్మనిరతులైన పుణ్యాత్ములు
దుర్లభులుగదా ? వారిని సేవించినచో సమస్తపాపములును
పోవును. వారి యనుగ్రహమువలననే సూర్యచంద్రులు గతి
తప్పకుండ నున్నారు. వారి దయవలననే సప్తసముద్రములును,
కులపర్వతములును నిశ్చలములై ఉన్నవి. వారిదాక్షిణ్యమువల
ననే ఈ భూమి సమస్తమును భరించుచున్నది. మహాత్మా ! ఎట్టి
వారు అయినను ఏడుమాటలు ఆడినచో వారలు ఆర్యులకు
చుట్టములు అగుదురు అని ఆర్యోక్తి కలదుగదా! ఆన్యాయ్య
మును అనుసరించి నేను నీకు చుట్టము నయితిని. కావున మిత్ర
మనోరథము అవశ్యము తీర్పవలయు" నని చెప్పెను. అది విని
యముఁడు చాల సంతసించి "నీవు ఏది కోరినను ఇచ్చెద" నని
యెను. అందులకు సావిత్రి యముని ఎంతయు కొనియాడి
"భర్తలేని బ్రతుకు దుస్సహము. పతిలేని కాంత దూషింపఁ
బడును, కావున నాభర్తకు ప్రాణము లొసంగి నన్ను రక్షిం
పుము"అని వేఁడెను. వెంటనే యముఁడు సత్యవంతుని బ్రతికించి
"కోమలీ! నీభర్త అగు సత్యవంతుఁడు నాల్గువందల ఏండ్లు
జీవించును. నూర్గురు కుమారులను గనును. అనేక యజ్ఞము

లనుజేసి దేవతలను తృప్తిబొందించును. వంశమునకు భూషణం బగును" అని యాశీర్వదించి మాయ మయ్యెను.

వెంటనే సావిత్రి సత్యవంతుఁడు ఉన్నచోటికి వచ్చి తొల్లిటివలె అతని తల తొడమీఁద ఇడుకొని కూర్చుండెను. అట్లు కొంతతడవు జరుగునప్పటికి సత్యవంతుఁడు లేచి కూర్చుండి "రమణీ! ఎంత నిద్దుర వచ్చెను! ఎవఁడో బలవంతుఁడు వచ్చి నన్ను లాగెను. అతఁ డెవ్వఁడో చెప్పుము" అనియెను. అప్పుడు సావిత్రి అతనిని తగునట్లు లాలించి "అంతయు రేపు చెప్పెదను" అని బయలుదేరఁ దీసెను.

సత్యవంతుఁడు సావిత్రిని జూచి "సాధ్వీ! మనము వచ్చి చాలఁ దడవు అయినది. నా బాధ అంతయు తొలఁగి పోయినది. నా తలిదండ్రులు మనకొఱకు ఎంతరో అడలు చుందురు. నేను ఎప్పుడును వారిని విడిచి ఇంతతడవు ఎక్కడను సంచరింపలేదు. వేగరమ్ము పోదము." అని చెప్పి వడిగ నడువఁ దొడఁగెను. పండ్లబుట్ట బలు వని సావిత్రి దానిని ఒకచెట్టుకొమ్మకు తగిలించి గొడ్డలిని చేతఁబట్టుకొని సత్యవంతునిఁ జోదివి పట్టి బయలుదేరెను.

అంతకు మున్నే కన్నులు వచ్చుటవలన సమస్తమును జూచుచు తనకొడుకుకొఱకు ద్యుమత్సేనుఁడు విచారించుచుం డెను. అతనిరాణి గూడ అట్లే ఉండెను. వారిని ఓదడించుటకు ఆశ్రమమునందలి మునులు ఎల్లరువచ్చి అతనికి కన్నులువచ్చు టకు అబ్బురంపడి విచారము ఉడుపఁ దొడఁగిరి. ఇంతలో సావిత్రితో సత్యవంతుఁడు వచ్చి తల్లిదండ్రులకును, మునులకును నమస్కరించెను. అందఱును వారిని దీవించిరి. ద్యుమత్సేనుఁడు

పుత్రా! నేఁడు ఇంత తడవు ఏలరావైతివి?' అని అడిగెను. సత్యవంతుఁడు తాను మూర్ఛ వచ్చి పడిపోవుట మున్నగునవి అన్నియుఁ జెప్పెను. అప్పుడు సావిత్రి నారదుఁడు వచ్చినదిమొదలుకొని జరిగిన సంగతులు అన్నియుఁ జెప్పెను. అది విని ఎల్లరును ఆమెను గొనియాడిరి. కొన్నిదినములకు ద్యుమత్సేనుని అమాత్యులును, భృత్యులును, పౌరులును, దేశమునందలి పెద్దలును వచ్చి, "మహారాజా! నీశత్రువు భృత్యభేదనమువలన బాంధవులతోడను సహాయులతోడను మడిసెను. ఎల్లరును సాళ్వరాజ్యమునకు ఏలికగా నిన్ను కోరుచున్నారు. కన్నులువచ్చిన నిన్ను చూచుటవలన నేఁడు మాకన్నులు చల్లఁబడినవి. వెంటనే దయసేయవలయు" నని ప్రార్థించిరి. అందులకు చాల సంతసించి ద్యుమత్సేనుఁడు తత్క్షణమే ఆయాశ్రమమునందలి మునులను బిలిచికొని కుమారుఁడును తానును ఏనుఁగు నెక్కి కోడలితోడను రాణితోడను సకలచతురంగబలములు కొలువ పురమునకుఁ బోయి సింహాసన మెక్కి అందఱిసమ్మతిని కుమారునకు యౌవరాజ్యము ఒసంగెను. పిదప సావిత్రి తండ్రికి నూర్గురుపుత్రులు గలిగిరి. సత్యవంతుఁడు నాల్గువందలయేండ్లు జీవించి చక్కఁగా రాజ్య మేలెను. సావిత్రి సత్యవంతునివలన నూర్గురుపుత్రులఁ బడసెను.

శకుంతల

దుష్యంతుఁడు చంద్రవంశమునఁ బుట్టిన గొప్ప రాజు లలో ఒకఁడు. ఆతనికి వేట అనిన ఎంతో ఆనందము. అక్కా తన ఆతఁడు ఒకనాఁడు వడిగలగుఱ్ఱములచే లాగఁబడురథమును ఎక్కి చాలమంది గుఱ్ఱపురౌతులు వెంట రా వేటకై అరణ్య మునకు బయలువెడలెను. అరణ్యము చొచ్చినవెంటనే అంద ఱును వేట ప్రారంభించిరి. వారికంటఁ బడినమృగము ఒక్క టియు మిగిడి ప్రాణములతోఁ బోయి యెఱుఁగదు. తుదకు వనమునందలి జంతువులు అన్నియు అయిపోవు నని తోఁచు నట్లు వారు వేటాడిరి. అందు దుష్యంతుఁడు వెంటవచ్చిన వారి సంగతి సందర్భములను జూడక కాన్పించిన ఎల్ల జంతువుల మీఁదికిని రథమును దోలించెను. అక్కాతన ఆతని రథము పరి వారమును విడిచి చాలదూరము పోయెను.

రాజుతో పోఁజాలక పరివారము అచ్చటచ్చట శ్రమ దీఱ నిలిచిపోయెను. కొలఁదిమంది సేవకులును, ఇద్దఱు ముగ్గురు మంత్రులును, పురోహితుఁడును మాత్రమే ఆతనితోఁ గూడ నుండిరి. అట్లు దూరము పోయిన రాజునకు అనేకవిధములయిన పూవులతోడను, ఫలములతోడను వంగియున్న చెట్లు, పొద రిండ్లు మున్నగువానిచే ఎంతో చక్కఁగా నున్న ఒకవనము కానఁబడియెను. దానియందమునకు మెచ్చుకొనుచు అందు ప్రవే

శించునపుడు తీఁగలు అను స్త్రీలు తుమ్మెద ఝుంకారము లను దీవనలతో రాజునకు మలయమారుతమువలన రాలుచున్న పుష్పము లను అక్షతలతో సేసలు పెట్టిరి. మఱియు వేఁటాడి యాడి అలసిసొలసియున్న ఆతనికి నీటిమీఁదినుండి వచ్చినపిల్ల వాయువులు శ్రమతీర్చెను. అట్టి సమయమున గోరువంకలు, కోయిలలు చిల్కలు మున్నగువాని మృదుకూజితములచే అర సొక్కి యున్న రాజు ముందునకు అరిగి అరిగి పుష్పములులేక పోయినను హోమధూమములచే హృదయానందకరముగ గుబా ళించు తీఁగలచే అలముకొనఁబడిన చెట్లుకొమ్మలమీఁదనుండి వెడలిపోక ఝంఝుమ్మని రొదచేయు తుమ్మెదలవలన ఇది మునీశ్వ రుల తపోవనము అని తలంచెను. ఆతఁ డింకను కొంచెము ముందునకుఁ బోఁగా పర్ణశాలల పంచలను, అరఁగులమీఁదను కూర్చుండి శిష్యులకు పాఠములు చెప్పుచున్న మునులును, వెను కటి పాఠములు చింతన చేసికొనుచున్న మునిబాలకులును కాన్పించిరి. మఱికొంత ముందునకుఁబోఁగా అచ్చట సింహము లును ఏనుఁగులును ఒక చెట్టుక్రిందనే పడుకొని యుండెను. పిల్లులును ఎలుకలును కలిసి ఎంతో సంతోషముతో చెలగాట లాడుకొనుచుండెను. ఇది యంతయుఁ జూచి ఆతఁడు మునీశ్వ రుల ప్రభావమునకు చాల ఆశ్చర్యపడెను.

పిదప రాజు అది కణ్వమహాముని ఆశ్రమము అని తెలిసి కొని "మహర్షికి నమస్కరించి వచ్చెదను. నేను వచ్చినంత దనుక మీరు ఇక్కడనే ఉండుఁడు" అని కూడవచ్చిన వారిని ఆజ్ఞాపించి లోనికిఁ బోయెను. అక్కడ పర్ణశాలయందు ఒక సురపొన్న చెట్టునీడ కూర్చుండి యున్న సుందరి రాజును జూచి

తటాలున లేచి నిలిచెను. ముల్లోకములయందును సౌందర్యమున
ఈడులేని ఆమె నవమన్మథరూపుఁడైన రాజును ఎఱింగి వినయ
ముతో ఆసనము, అర్ఘ్యము, పాద్యము మున్నగువానిచే
సంతృప్తునిఁజేసి కుశలమడిగెను. ఆమెమాటలయందలిమాధు
ర్యమునకు ఆనందించుచు దుష్యంతుఁడు "వేఁటకొఱకు ఈ
యరణ్యమునకు ఏగుదెంచి కణ్వమహామునులను జూచి పోవు
టకు ఇందు వచ్చితిని. వా రెక్కడకుఁబోయిరి" అని అడిగెను.

"వారు ఇప్పుడే ఫలములకొఱకు వనాంతరమునకు
పోయిరి. మీ రాక తెలిసిరేని వారు ఇప్పుడే రాఁగలరు. ఒక్క
ముహూర్తకాలము ఇక్కడ విశ్రమింపుఁడు" అని ఆమె బదులు
పల్కెను. ఆ ముద్దుగుమ్మ వినయమునకు ఆనందించి, ఆమెమృదు
మధురవచనములకు మెచ్చి, ఆమెను కన్యకఁగా ఎఱింగి మన్మథ
రాజ్యలక్ష్మివోలు ఆమె సర్వాంగసౌందర్యమునుజూచి మోహి
తుఁడై రాజు ఆమెను "నీవు ఎవ్వరి కూఁతురవు? ఇంతటి
అందగత్తెవు అగు నీవు ఈ అరణ్యమునకు ఏల వచ్చితివి?" అని
అడుగఁగా ఆమె "నేను కణ్వమహామునీంద్రుల కూఁతుడను"
అని చెప్పెను అదివిని రాజు 'ఈమె మునికన్యకయైనచో నాకు
ఈమెపై నేల మోహము కలుగవలెను?' అని ఆశ్చర్యపడి
"రమణీమణీ! కణ్వమహర్షిశేఖరులు అస్ఖలితబ్రహ్మచారులు
అని విందుము. వారికి నీవు ఎట్లు పుట్టితివి!" అని మరల నడి
గెను. అందులకు శకుంతల తన జన్మవృత్తాంతము ఇట్లుచెప్పెను.

"ఇప్పుడు నీవు నన్ను అడిగిన ప్రశ్నయే మున్ను ఒక
ప్పుడు ఒక మునినాథుఁడు తండ్రిగారిని అడిగెను. అప్పుడు
మాతండ్రి ఇట్లు చెప్పెను. రాజర్షి అయ్యును తపోమాహాత్మ్య

మునలన బ్రహ్మర్షి అయిన విశ్వామిత్రుఁడు ఘోరతపస్సు ప్రారం భించెను. దానికి భీతిల్లి దేవేంద్రుఁడు ఆతని తపస్సు చెఱిచి రమ్మని మేనకకు చెప్పెను. మునికోపిఅగు విశ్వామిత్రుని వద్దకు వెళ్ళుటకు మేనక మొదట జంకెను గాని తుదకు ధైర్యము వహించి బయలుదేరిపోయి విశ్వామిత్రుని ఆశ్రమము ప్రవే శించి అట సంచరింపఁ దొడఁగెను. ఒకప్పుడు గాలివలన దాని ఉత్తరీయాది వస్త్రము తొలఁగి పోయెను. అప్పుడే విశ్వామిత్రుని చూపులు ఆమెపైఁ బడెను. వెంటనే ఆతనికి మోహము గలిగెను. పిదప నాతఁడామెతో చాలకాలము క్రీడించెను. కొన్ని దినములకు మేనకకు ఆఁడుబిడ్డపుట్టెను. ఆబిడ్డను మాలినీ నది యొడ్డునవిడిచి మేనక స్వర్గమునకుఁబోయెను. జరిగిన దానికి వగచి విశ్వామిత్రుఁడు మరల తపస్సునకుఁబోయెను. దిక్కులేక పడియున్న ఆబిడ్డను ఘోరమృగముల కంటఁబడకుండ శకుంత ములు (పక్షులు) రెక్కలతో కప్పి యుండెను. ఇంతలో మేము సమిధలు, కుశలు, ఫలములు తెచ్చుటకు ఆదెసకుఁ బోయితిమి. అప్పుడు మేము ఆ బిడ్డను జూచి జాలిపడి మా ఆశ్రమమునకుఁ గొనివచ్చి పెంపఁదొడఁగితిమి. ఆమె శకుంతములచే రక్షింపఁబడి నది గావున శకుంతల అని పేరు పెట్టితిమి. కన్నతండ్రి, అన్నము పెట్టువాఁడు, భయమునుండి రక్షించువాఁడును, స్త్రీలకు గురు వులు అగుటచే మేము ఈమెకు గురువులము. ఈమె మాచేఁ బెంపఁబడినది గావున మాకు ఆనందముగలిగించు కూఁతురు.”

ఈ రీతిని శకుంతల చెప్పినది విని దుష్యంతుఁడు ‘ఈమె క్షత్రియకన్యక కావుననే నాకు ఈమె యందు మోహముగలి గినది. కావున నాకు ఏమియు దోషము తగులదు.’ అనితలఁచి

ఆమెకు తనయందు అనురాగము ఉన్నట్లు చూపులవలన గ్రహించి 'సుందరీ! జగన్మోహినివి అగు నీకు నారచీరలు, వనవాసము, కందమూలములు మున్నగు వన్యవస్తువులు భుజించుట ఏమి తగును? నీవు ఈ మునిపల్లెలో ఉండనేల? అనుగ్రహించి నన్ను పెండ్లియాడుము. దేవేంద్రునకుఁ గూడ దుర్లభమైన నా యంతఃపురమున నీవు సర్వాధికారిణివై సంచరింపుము. బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, రాక్షసము, అసురము, గాంధర్వము, పైశాచము అను ఎనిమిదివిధము లైనవివాహములయందును క్షత్రియులకు గాంధర్వమును, రాక్షసమును ప్రశస్తములు. కావున నన్ను గాంధర్వవిధిని పెండ్లియాడి నాకు సుఖము గలిగింపుము' అని శకుంతలను వేడుకొనియెను.

అందులకు శకుంతల 'రాజా! నాతండ్రిగారు కరుణాత్ములు, ధర్మస్వరూపులు, వారు ఇప్పుడే వచ్చెదరు. వారు వచ్చి అంగీకరించిరేని నీవు నన్ను పాణిగ్రహణము సేయుము' అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఇట్లు శకుంతల తనయందు మమకారము విస్పష్టముగాఁ దెలుపుటచే తాళఁజాలక 'భీతమృగాక్షీ! గాంధర్వమున తనకుఁ దానే చుట్టము. తనకుఁ దానే గతి. మఱియు ఇచ్చునపుడు తనకుఁ దానే కర్త. మఱియు గాంధర్వవివాహము అతిరహస్యముగను, మంత్రములు లేకుండఁగను జరుగవలెను. కావున నీవు ఏల నన్ను త్రిశంకుస్వర్గమున ఉఱ్ఱూతలూచెదవు? శీఘ్రముగ నన్ను ఏలుకొనుము' అని ప్రార్థించెను'

శకుంతల అందులకు అంగీకరించెను; కాని 'రాజా! నాది ఒకవరము కలదు. నీ అనుగ్రహము వలన నాకుఁ గలిగిన కుమారునకు యౌవరాజ్యము ఒసంగెదవేని నీ అభీష్టము ఈడేర్చె

కను' అని కొంచెము అభ్యంతరము చెప్పెను. వెంటనే రాజు అందులకు అంగీకరించి శకుంతలను గాంధర్వవిధిని స్వీకరించి, 'నిన్ను పురమునకుఁ దోడితెచ్చుటకుఁ మంత్రివర్గమును కణ్వ మహాముఖుల చెంతకు అంపెద' నని ఆమెను ఊరడించి స్వస్థలమునకుఁ బోయెను.

పిదప శకుంతల తాను చేసిన పనికి కణ్వమహర్షి కోపించునో అని వెఱవసాగెను. ఆమె ఇట్లుండఁగనే మహర్షి ఇంటికి వచ్చి రూపొందినసౌందర్యమో యన తేజరిల్లుచు, సిగ్గువెంపున తలవంచికొని అడలుచున్న కూఁతుం జూచి దివ్యజ్ఞానమున జరిగినది అంతయు గ్రహించి కడు సంతసించి శకుంతలను చేరఁబిలిచి తొడపైఁ గూర్చుండబెట్టుకొని ముంగురులు దువ్వుచు 'తల్లీ! నీ కులగోత్ర సౌందర్యములకు తగినభర్త లభించెను. అదృష్టవశమున నీవు ఇప్పుడే గర్భమును ధరించితివి. నీ గర్భమున ఉన్న బాలుఁడు సమస్తభూతములను పాలింపఁగల చక్రవర్తి. నీ ధర్మ చరిత్రమునకు నాకు ఎంతయు మెప్పుకలిగినది. నీకోరిన వరమిచ్చెద అడుగుము' అని లాలించుచు పలికెను.

అది విని శకుంతలయు 'అమ్మయ్యా! బ్రతికితిని' అనుకొని చేతులు జోడించి 'తండ్రీ! నామనస్సు ఎప్పుడును ధర్మమార్గమునందే ఉండునట్లును, నాకు గలిగెడుకుమారుఁడు దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్య బలసమన్వితుఁడును, వంశకర్తయు అగునట్లు వరము దయచేయుము' అని ప్రార్థించెను. కణ్వుఁడు ఆమె కోరినది అంతయు ఒసంగి ఆమెకు గర్భిణీస్త్రీలకు చేయవలసిన విధులు అన్నియు చేయించెను. పిదప శకుంతల మూఁడు సంవత్సరములు గర్భమును మోచి శుభముహూర్తమున కుమారునిఁ

గనిరెను. ఆబాలునకు మహర్షి జాతకర్మ మున్నగు సకలక్రియ లను నెఱవేర్చెను. ఆ చిన్నవాఁడు భరతుఁడు అనుపేరుతో దీర్ఘబాహుఁడును, మిక్కిలి బలముగలవాఁడును అయి సింహ ములను అవలీలఁ జయించుచు చక్రవర్తిలక్షణములతోఁ బెరుగ సాగెను.

ఇట్లుండగా భరతుఁడు యౌవరాజ్యపట్టాభిషేకమునకు దగిన వయస్సుగలవాఁ డయ్యెను. అదిచూచి కణ్వుఁడు శకుంత లతో 'తల్లీ! సాధ్వీమణులకు ఎల్లకాలము పుట్టినింట నుండుట తగదు. సతులు భర్తలవద్దనే ఉండవలయును. స్త్రీకి భర్తయే ఏడుగడ. కావున నీ కుమారుని దోడ్కొని నీ పతిపాలికి పొమ్ము అని చెప్పి తపోధనులు అయిన కొందఱు శిష్యులను తోడు పంపెను. తండ్రిఆజ్ఞచొప్పున శకుంతల దుష్యంతుని దగ్గఱకు వచ్చి నిండుకొలువున కొలువై యున్న రాజును దర్శించెను. రాజు ఆమెను జూచి మొగము చిట్లించుకొనిరెను. శకుంతల అది అంతయుఁ గనిపెట్టి 'రాజు నన్ను మఱచియుండునా? లేక ఱుఱవఁ దలఁచెనా? అట్లు కాకున్న నాఁడు కణ్వాశ్రమమున చూపిన నెనరు, దయ, అనురాగము, కరుణ, కాన్పింపవేమి? అయి నను తెలిపి చూచెదను'అనితలంచి దుష్యంతునిఁ జూచి 'రాజా! నాఁడు వేఁటకారణమున అరణ్యమునకు వచ్చి కణ్వమునీంద్రుల ఆశ్రమమున నాకు దయచేసిన వరమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు కొనుము. బాలసూర్యునివలె వెలుంగుచున్న యీ ముద్దు బాలుఁడు నీకొడుకు. పురువంశమునకు అలంకార మగు వీనిని యువరాజుం జేయుము'' అని పలికెను.

ఇది విని వింత అభినయించుచు రాజు "ఏమి చెప్పుచున్నావు! నీవు చెప్పునది నాకు ఏమియు అర్థము అగుట లేదు. నీవు ఎక్కడిదానవో నేను ఎఱుఁగను. అసందర్భపు మాటలు చాలించి ఎక్కడనుండి వచ్చితివో అక్కడకు పొమ్ము" అని వచించెను. ఈ మాటలు విని శకుంతల తెల్లవోయెను. మనస్సు తొట్రుపడియెను. జగత్తు అంతయు తలక్రిందులై పోయినట్లును, ఆకసము విరిగి మీఁదఁ బడిపోయినట్లును తోఁచెను. వెంటనే కనులనుండి బాష్పధార ప్రవహింపసాగెను. ఒక్కక్షణము అట్లుండి, తెలివి తెచ్చుకొని, కంటినీరు తుడిచికొనుచు శకుంతల రాజుం జూచి రాజా! ఎఱిఁగి ఎఱిఁగి ఇట్లు ఏల ఎఱుంగనట్లు నటించెదవు? నీవును నేనునే కాని మన సమయమును ఇతరులు ఎవ్వరును ఎఱుఁగ రని తలంచుచున్నావా ఏమి? వేదములును, పంచభూతములును, ధర్మము, సంధ్యలును, అంతరాత్మయు, యముఁడు, సూర్యచంద్రులును, దివారాత్రములును, లోకములో జరుగు వ్యాపారములను అన్నియు కన్నులార చూచుచుండును. ఎవరును వానిని మోసగింపలేరు. కావున నా యెడల తొల్లిటి అనుగ్రహము పూనుము. గుణవతియు, సంతానవతియు, అన్నిట నీడుజోడైనదియు, విశేషించి ధర్మపత్నియు అయిన స్త్రీని అవమానము సేయువానికి ఇహపరములు ఉండవు. సత్కళత్రము గలవాఁడే గృహమేధులయందు ఉత్తముఁడు. భార్యలేని పురుషుఁడు వ్యర్థుఁడు. వాని తెలివితేటలును, శక్తిసామర్థ్యములును, గుణరూపములును, ప్రాయమును, తక్కినవి అన్నియు, వాని బ్రతుకుతోఁగూడ చౌటిపఱ్ఱలోఁ బ్రవహించు దేవనది వోలె నిరర్థకములు. మంచి భార్యకలవాఁడు ఎట్టి

ఆపత్తులను అయినను దాఁటగలఁడు. మఱియు భార్య భర్తకు అర్ధాంగి అగుటవలన భార్యను అవమానించు భర్త తన్నే అవమానించుకొనినవాఁడు అగును. ఈ బాలునిఁ జూడుము. నీ తేజస్సు అంతయు వీనియందుఁ గలదు. పురుషుఁడు తానే తన స్త్రీయందు కుమారుఁడై పుట్టును. అట్టిచో నిన్నే నీవు ఏల కాదనుకొనెదవు? రాజా! ఇట్లు విపరీతముగా నేల మాట్లాడెదవు? ముత్యాలదండకంటెను, కర్పూరము, చందనములకంటెను, వసంతచంద్రికకంటెను చల్లనైన ఈకుమారుని కౌగిలింత సుఖమును అనుభవింపుము. దుష్యంతుని ఉత్తమకుమారుఁడైన ఈ బాలుఁడు నూరువాజపేయములు చేసి వంశకర్త యగునని మునులు ఎల్లరును వినుచుండ ఆకాశవాణి కణ్వమునీంద్రుల ఆశ్రమమున పలికినది. ఇట్టి కులభూషణుని ఏల తిరస్కరించెదవు? అసత్యమునకు ఒడిగట్టకుము. నీవు ఎంత ధర్మస్వరూపుఁడవు అయినను అసత్యము ఆడినచో రౌరవమునకుఁ బోయెదవు. సత్యముతో సమానమైనది ఏమియు లేదు. క్షత్రియవంశశేఖరుఁడైన విశ్వామిత్రమహర్షికిని పవిత్రురా లగు మేనకకును బుట్టిన నా నోట అబద్ధము వెడలునా?" అని చెప్పెను. అయినను రాజు సమ్మతింపక "నేను ఎక్కడ? నీవు ఎక్కడ? కొడుకు ఎక్కడ?. స్త్రీలు అసత్యభాషిణులు అను మాటను సార్థకపఱిచితివి. చాలుచాలు. ఇఁక మాఱుపలుకక పొమ్ము" అని గద్దించి పల్కెను.

పాపము! అసహాయురాలగు శకుంతల ఇఁక నేమి సేయఁ గలదు? "పుట్టినప్పుడే తల్లిదండ్రులచే విడువఁబడితిని. ఇప్పుడు భర్తచే విడువఁ బడితిని. అక్కటా! ఇఁక నా బ్రతుకేల?" అని

ఏడ్చుచు అవ్వలకుఁ బోవుటకు బయల్వెడలెను. వెంటనే ఆకాశ వాణి "రాజా! తొందఱపడకుము. శకుంతల నీ ధర్మపత్ని. భరతుఁడు నీ ప్రియకుమారుఁడు. ఆదరముతో వారిని పాలింపుము" అని పలికెను. అది విని సభలో నున్న వారు అందఱును ఆశ్చర్యపడిరి. రాజును తటాలున గద్దియ దిగి సభలోని వారినిఁ జూచి "శకుంతల పల్కినది అంతయు నిజము. కాని మేమిరువురము తక్క ఇతరులు ఎఱుఁగరు. కణ్వమునీంద్రుల ఆశ్రమమున నేను ఆమెను గాంధర్వవిధిని పెండ్లియాడితిని. ఎఱిఁగియుండియు లోకులు ఏమనుకొందురో అని ఎఱుఁగనట్లు నటించితిని. ఆకాశవాణి యథార్థము చెప్పుటవలన ఇప్పుడు అందఱకును అన్నిసందేహములును తీఱినవి" అని చెప్పి అతి ప్రేమమున కొడుకు నెత్తికొని ముద్దాడి శకుంతలామహాదేవిని అతి ప్రేమగౌరవంబున ఆదరించెను. పిదప నాతఁడు శకుంతల సాహాయ్యమున పెద్దకాలము రాజ్యము చక్కఁగా పాలించి వృద్ధుఁడై నప్పుడు భరతునకు పట్టము గట్టి శకుంతలతో తపోవనమునకు పోయెను.

దమయంతి

విదర్భదేశమునకు రాజు అగు భీమసేనుఁడు సంతానము లేక అరణ్యములకుఁ బోయి అచ్చట భార్యతోఁ గూడ దమనుఁడు అను మునిని గొలిచి అతని యనుగ్రహమున దమయంతి యనుకొమార్తను, దముఁడు, దాంతుఁడు, దమనుఁడు అను ముగ్గురు కుమారులను బడసెను. ఆబాలిక చంద్రరేఖవలె దినదినప్రవర్ధమానయై పదారు ఏండ్ల యువతి యయ్యెను. అప్పటికి అంతటి అందగత్తె ఇఁక ప్రపంచములో ఎచ్చటను లేదని ఆమె పేరు గాంచెను. ఆమెకు సౌందర్యమున దేవతాస్త్రీలను గూడఁ దలఁ దన్నఁగల నూర్గురు చెలికత్తె లుండిరి.

స్త్రీలలో అందకత్తె యని దమయంతి ఎంత పేరు గాంచెనో, నిషధదేశమును పరిపాలించు నలుఁడు అను పేరుగల చక్రవర్తి గూడ పురుషులలో అంత అందగాఁడు అని పేరు పడెను. ఎక్కడఁ జూచినను లోకులు నలదమయంతుల సౌందర్యమును గుఱించియు సుగుణములను గుఱించియు చెప్పుకొన సాగిరి. కొంతకాలమునకు దమయంతి గుణరూపములు నలునకును, నలుని గుణరూపములు దమయంతికిని దెలియవచ్చెను. వెంటనే వారు ఒకరి నొకరు పెండ్లి యాడవలెనని నిశ్చయించుకొనిరి. ఈ నిశ్చయమువలన వారు నాఁటినుండియే ఒకరికొఱకు ఒకరు పలవరింపసాగిరి.

ఒకనాఁడు నలుఁడు ఉద్యానవనమున విహరించుచుం డఁగా నచ్చట హంసలగుంపు ఒకటి వచ్చి వ్రాలెను. నలుఁడు నేర్పుతో వానిలో నొకదానినిఁ బట్టుకొనఁగా అది విలవిలతన్ను కొనుచు "రాజా! దయ యుంచి నన్ను వదలిపెట్టుము. నీకు మనోహారిణి యగు దమయంతి యొద్దకుఁ బోయి నీరూపమును గుణములను వర్ణించి చెప్పి ఆమె నిన్నే పెండ్లియాడునట్లు చేసె దను" అని మనుష్యుల మాటలతోఁ బ్రార్థించెను. వెంటనే నలుఁడు సంతోషించి దానిని విడిచిపెట్టెను.

పిదప ఆ హంస అతివేగంబున తోడిహంసలతో విదర్భ దేశమునకుఁ బోయి దమయంతి విహరించు ఉద్యానవనమున వ్రాలెను. అది చూచి దమయంతియు ఆమె చెలికత్తెలును ఆ హంసలను అన్నిటినిఁ బట్టుకొనిరి. పుణ్యవశమున నలునకు దొర కినహంసయే దమయంతికి దొరకెను. అప్పుడు ఆహంస మనుష్య భాషణములతో "నీప్రియుఁడైన నలునిఁ జూచి వచ్చితిని. రూపమునందును గుణములయందును. ఆతనితో సమానులు ప్రపంచమున ఎవ్వరును లేరు. అతఁడు నీకు తగిన భర్త. నీవు స్త్రీరత్నమవు. అతఁడు పురుషరత్నము" యని చెప్పెను. అదివిని దమయంతి సంతోషించి "ఎట్లయినను నన్ను అతఁడు వివాహ మగునట్లు చేయుము" అని హంసను ప్రార్థించెను. హంసయు అట్లే నలునకు తిరుగ ఆ వృత్తాంతము చెప్పెను.

అది మొదలు దమయంతి నలునియందే మనస్సు నిలిపి నిద్రాహారములను మానివైచెను. ఈ సంగతి ఆమె చెలికత్తెలు ఆమె తండ్రి యగు భీమసేనునితోఁ జెప్పిరి. అతఁడు చక్రవర్తి

నాకూఁతు నెట్లు పెండ్లియాడు నని చింతించి తుదకు దమయంతీ స్వయంవరము దేశమునందు అంతటను చాటింపించెను.

త్రిలోకసంచారి యగు నారదుఁడు స్వర్గమున ఇంద్రునితో మాటలవరుసను దమయంతీ స్వయంవర వృత్తాంతము చెప్పెను. అది విని వెంటనే ఇంద్రుఁడు, యముఁడు,వరుణుఁడు, అగ్నియు నామెను మోహించి స్వయంవరమునకు బయలువెడలిరి. అప్పుడే నలుఁడు గూడ దమయంతినిఁ బెండ్లియాడ వలెనని బయలు దేరెను. లోకపాలకులకు, నలుఁడును ఒకచో సమావేశమైరి. అప్పుడు ఇంద్రుఁడు తొలుత నలునకు తన్మైత్రిం గించి ఏమి కావలసినను జేసెద ననిపించికొని "మా నలుగురలో నొకనిని దమయంతి పెండ్లియాడునట్లు దౌత్యము నెరపి రమ్ము" యని చెప్పెను. అది విని నలుఁడు తెల్లఁబోయి "అయ్యో! నేనును దమయంతిమీఁదనే ఆశపెట్టుకొని వచ్చుచున్నాను. అట్టి రాయిడల మీరు నన్ను ఇది కోరవచ్చునా?" యని అడిగెను. అందులకు ఇంద్రుఁడు "ఓయీ! నీవు తొలుత ఏమి కోరినను చేసెద నని ఇప్పుడు ఇట్లు అందువా? ఇది నీకు ధర్మమా? వీరసేనకుమారుఁడవు అగు నీవు అన్నమాట తప్పెదవా?" యని ఏమేమో చెప్పెను. అందులకు నలుఁడు ఏమియు చెప్పలేక వల్లె యని అంగీకరించెను. ఎవ్వరికినిఁ గాన్పింపకుండ అంతఃపురము ప్రవేశింపఁగలుగుటకు ఇంద్రుఁడు నలునకు తిరస్కరిణి అను విద్య నొసంగెను.

తిరస్కరిణీసాహాయ్యమున నలుఁడు దమయంతి అంతఃపురము ప్రవేశించెను. మన్మథునికంటె అందగాఁడు అగు నలుని జూచి దమయంతియు ఆమెచెలికత్తెలును ఉలికిపడిరి. అప్పుడు

దమయంతి మోహాతిరేకమువలన సిగ్గువిడిచి మెల్లమెల్లఁగ "సుం దరుఁడా! నీవు ఎవఁడవు? ఇక్కడకు ఎందులకు వచ్చితివి?" యని అడిగెను. అందులకు నలుఁడు "నేను దేవదూతను, నా పేరు నలుఁడు. ఇంద్రుఁడు, యముఁడు, వరుణుఁడు, అగ్ని అను నల్గురు లోకపాలకులు నిన్ను తమలో నొకనిని వరింపఁ బ్రార్థించుటకు నన్ను పంపిరి" యని చెప్పి "అట్లు చేయవలసినది" యని చెప్పెను. అప్పుడు దమయంతి "నేను నిన్ను తక్క ఇఁక ఎవ్వరిని వరింపను. నా చెంత నీవు ఇతరులమాట చెప్ప వలదు. అది నీకు తగదు. నీవు నన్ను వలదు అనినచో ఉరిపోసికొనియో, విషముఁ మ్రిం గియో, కత్తితోఁ బొడుచుకొనియో, జలంబునఁబడియో ప్రాణ ములఁ బాసెదను" యని చెప్పెను. నలుఁడు ఎన్నివిధముల ప్రార్థించినను, ఎంత సుఖాశ చూపినను దమయంతి ఈ మాటలే చెప్పెను. అంత నలుఁడు చేయునది లేక వెడలిపోయి దేవత లతో ఆమె మాటలను విన్నవించెను.

పిదప భీమసేనుఁడు స్వయంవరసభ చేసెను. రాజకుమా రులు అందఱును వచ్చి కూర్చుండిరి. ఇంద్రుఁడును, యముఁ డును, వరుణుఁడును, అగ్నియు, కామరూపులు గావున నలుని రూపములు ధరించి నలుని దగ్గఱఁ గూర్చుండిరి. ఆకారణము వలన సభలో అయిదుగురు నలులు ఉండిరి. వారిలో నిక్క మైన నలుఁడు ఎవఁడో తెలియలేక దమయంతి "ఓ దేవతలారా! నా యెడల ననుగ్రహము వూని మీ మీ నిజరూపములను ధరింపుఁడు" యని దీనముగ ప్రార్థించెను. అప్పుడు ఆ నలుగురు లోకపాలకులును ఆమె దైన్యమునుజూచి మనస్సుకరిగి భూమిని తాఁకక అంతరాళమున నిలిచిరి. వెంటనే దమయంతి నలుని

మెడలో పూలదండ వేసెను. దేవతలు పుష్పవర్షము గురిసిరి. బ్రాహ్మణులు ఆశీర్వదించిరి. మంగళధ్వనులు చెలరేగెను.

పిదప భీమసేనుఁడు నలదమయంతులకు మహావైభవముతో పెండ్లి చేసెను. అప్పుడు నలునకు ఇంద్రుఁడు యజ్ఞసమయములయందు నిజరూపము చూపునట్లుగా, అగ్నియు వరుణుఁడును వలసినచోట అగ్నియు, జలమును గలుగునట్లును, యమధర్మరాజు ఎల్లప్పుడును నలుని బుద్ధి ధర్మమునందే ఉండునట్లును వరములు ఇచ్చి స్వర్గమునకు వెడలిరి.

మార్గమధ్యమున వారికి కలిపురుషుఁడు ప్రత్యక్షమయ్యెను. "నీవు ఎక్కడికి పోవుచున్నావు?"యని ఇంద్రుఁడు అడుగగా కలి 'దమయంతిచే వరింపఁబడుటకు'యని చెప్పెను. అది విని ఇంద్రుఁడు అతనికి జరిగిన సంగతి అంతయు చెప్పెను. కలి చాల కోపించి మాఱు పలుకక నిషధకుఁ బోయి తఱివేచి నలునియందు ఆవేశించి మతి విఱిచి తాను బ్రాహ్మణవేషమున పుష్కరుఁడు అను రాజు చెంతఁ జేరి, అతనిచే నలుని జూదమునకుఁ బిలిపించెను. జూదమునకు రమ్మని పిలువ వెళ్లకపోవుట ధర్మము గాదని నలుఁడు అందులకు అంగీకరించెను. పుష్కరుఁడును నలుఁడును జూదము ఆడిరి. నలుఁడు ఉన్న దంతయు నోడిపోయెను. మంత్రులు, ప్రధానులు, పురోహితులు, దమయంతి మున్నగువారు జూదము మానుమని ఎన్నివిధములఁ బ్రార్థించినను కలిప్రేరణమువలన నలుఁడు మానలేక పోయెను. అప్పుడు దమయంతి గురుజనుల అనుజ్ఞ వడసి ఇంద్రసేనుఁడు, అను కుమారుని, ఇంద్రసేన అను కుమార్తెను వార్ష్ణేయుఁడు అను వానికి అప్పగించి రథము ఎక్కించి విదర్భకుఁగొనిపొమ్మని

పంపివై చెను. పిదప అంతయు తాను గెలుచుకొనుటవలన పుష్కరుఁడు నలుని పురినుండి వెడలఁగొట్టెను.

పురిబయటి అరణ్యమున నిద్రాహారములు లేక నలుఁడు దమయంతితో మూఁడుదినములు ఉండెను. కాని పుష్కరుని వలని భయంబున అతని నెవ్వరును చూచుటకు పోరైరి. అంత బంగరు రెక్కలు గల కొన్నిపక్షులు అక్కడ సంచరించు చుండుట చూచి వానిని భక్షించి ఆఁకలి తీర్చికొనవచ్చు నని తలంచి నలుఁడు కట్టుకొనిన పుట్టము వీడి వానిపై వైచెను. పక్షులు ఆవస్త్రమును ఎత్తుకొని ఆకసమున నిలిచి "ఓయీ! మేము జూదమున నిన్ను ఓడించిన పాచికలము. నీకట్టుపుట్టము హరింప ఇట్లు వచ్చితిమి" యని చెప్పి ఎగసిపోయెను. నలుఁడు అప్పుడు జరిగిన మోసమును తెలిసికొని విచారించి దమయంతి చీరలో కొంత చించి కట్టుకొని బయలువెడలెను. కొంతదూరము పోవునప్పటికి రాత్రి అయ్యెను. నలుఁడును దమయంతియు ఆయరణ్యమునందే పండుకొనిరి. ఆయాసమువలన దమయంతికి గాఢనిద్ర పట్టెను, గాని నలునకు కునుకే రాలేదు. కొంతసేపు అయిన తరువాత నలుఁడు దమయంతిని అక్కడ విడిచి ఎందో పాఱిపోయెను.

దమయంతి నిద్ర మేల్కాంచిచూచి భర్తనుగానక గోలు గోలున ఏడ్చుచు దిక్కు తెలియకపోవుచుండఁగా దారిలో నొక కొండచిలువ అడ్డువచ్చి ఆమెను మ్రింగఁజొచ్చెను. ఆమె రోదనమునువిని ఒక ఎఱుకులవాఁడువచ్చి ఆపామును చంపివైచెను; గాని వెటనే అత్యంతసుందరి యగు దమయంతిని మోహించి తన కోర్కెని ఆమెకు తెలిపెను. అది విని సహింపలేక ఆమె

"నేను పతివ్రతనైతినేని ఈదురాత్ముఁడు చచ్చిపోవు గాక" యని శపించెను. వెంటనే ఎఱుక చచ్చిపోయెను.

పిదప దమయంతి కొంతదూరమునడచి చేదిపురమునకుఁ బోవుచున్న కొందఱు వర్తకులం గలిసికొని వారితోఁగూడ ఆ పట్టణమునకు అరిగెను. ఆ పురవీథులలో ఆమె మతిపోయిన దానివలె తిరుగుచుండఁగా రాజమాత చూచి తనచెంతకు పిలిపించెను. దమయంతి ఆమెచద్ద సైరంధ్రియై పాతివ్రత్యము చెడకుండ నలునిఁ దలంచుచు దినములు గడుపఁ జొచ్చెను. అట నలుఁడు అరణ్యమునఁ బోవుచుండఁగా నొకచోట అడవి తగులఁబడి పోవుచుండెను. అందున్న ఒకనాగుబాము 'నన్ను రక్షింపుము, నన్ను రక్షింపుము' అనిఅరచెను. కనికరించి నలుఁడు దానిని వెలుపటికిఁ దీయఁగా అది నలునిఁ గఱచెను. వెంటనే నలునిరూపము మాఱిపోయెను. అప్పుడు కర్కోటకుఁడు అను ఆపాము నలునితో "ఓయీ! ఇట్లు అయినందులకు విచారింపకుము. నీమంగళమును గోరియే నే నిట్లు చేసితిని. నీకు నీ నిజరూపము ఎప్పుడు కావలయు నని కోరెదవో అప్పుడు నన్ను తలఁచికొనుము. నీపూర్వరూపము వచ్చుటయే కాక నీ పూర్వ వస్త్రము గూడ నీకు లభించును. నీవిప్పుడు ఋతుపర్ణమహారాజు చెంతకుఁ బోయి బాహుకుఁడు అను పేరుతో అతని వంటలవాఁడవై యుండి అతనికి అశ్వహృదయము అను విద్య ఇచ్చి అతనివలన అక్షహృదయము అను విద్యను గైకొనుము. కొలఁదిదినములయందే నీవు మరల దమయంతితోఁ గూడుకొని నిషధదేశాధిపతివి అయ్యెదవు" యని చెప్పి మాయ మయ్యెను. కర్కోటకుని ఆజ్ఞను అనుసరించి నలుఁడు అయోధ్యానగరము

నకుఁ బోయి ఋతుపర్ణునివద్ద వంటలవాఁడుగను, అశ్వశిక్షకుఁ
డుగను ప్రవేశించెను

తన కూఁతురును అల్లుఁడును రాజ్యమును వైభవమును
గోలుపోయి అడవులపాలైనా రని చారులవలన విని భీముఁడు
వారినిఁ దీసికొనివచ్చినవారికి గొప్ప బహుమతులు ఇచ్చెద నని
ప్రకటించెను. వెంటనే అనేకబ్రాహ్మణులు బయలువెడలిరి.
అందు సుదేవుఁడు అను నాతఁడు చేదిపురమున రాజాంతఃపుర
మున సునంద అను రాజకుమార్తెతో నుండఁగా జూచి ఆన
వాలు పట్టి విదర్భయందలి వారిసేమము చెప్పఁగా దమయంతి
ఏడువఁదొడఁగెను. అదిచూచి సునంద ఆసంగతి రాజమాతతో
చెప్పెను. రాజమాత సుదేవునివలన సంగతి అంతయు
విని దమయంతితో "అమ్మా! నీతల్లియు నేనును అక్కచెల్లెం
డ్రము. మేము దశార్ణరాజు కూఁతుండ్రము" అని చెప్పి
ఆమెను కౌఁగిలించికొని అనేకవిధములఁ బుజ్జగించెను. పిదపఁ
గొన్నినాళ్లు అచ్చట నుండి రాజమాతతో దమయంతి "విదర్భ
యందలి వారినిఁ జూడవలయు నని కోరిక యున్నది. పంపవల
యును" అని కోరెను. వెంటనే రాజమాత దమయంతిని
బంగరు పల్లకిమీఁద విదర్భకుఁ బంపెను.

అట కొన్నిదినములుండి దమయంతి తల్లితో "నన్ను
వెదకించి తెప్పించినట్లు నా భర్తను గూడ వెదకించి రప్పింప
వలయును. లేకున్న నేను బ్రదుకఁజాలను" అని చెప్పెను. ఆమె
తనభర్తతో నీవృత్తాంతము చెప్పెను. అప్పుడు "భీమరాజు
నిపుణులగు బ్రాహ్మణులను రప్పించి నలుని వెదకి రండు" అని
చెప్పె. "ప్రాణసమానురా లగు భార్యను వనమున విడిచి

దానిచీరలో సగము చించుకొని కఠినుఁడై ఎటకో పోయిన నలునివంటివారు ఎచ్చటనైనఁ గలరా ? అని రాజసభలలోఁ బలుకుఁడు” అని దమయంతి ఆబ్రాహ్మణులతోఁ జెప్పెను. వారు ఎల్లరును బయలుదేరి పోయిరిగాని ఏ సంగతియు తెలిసికొన నేరక తిరిగి వచ్చిరి. అందు పర్ణాదుఁడు అను నాతఁడు మాత్రము తిరిగివచ్చి దమయంతితో “తల్లీ! నీవు చెప్పిన పలుకులు అయోధ్యానగరమున ఋతుపర్ణునియాస్థానమున పలుకఁగా పొట్టివాఁడును, వంటలవాఁడును, అశ్వశిక్షకుఁడును అగు బాహుకుఁడు అనువాఁడు నన్నొంటిగాఁ జూచి ‘ఏ కారణము వలన నైన మగవానివలన తప్పుచేయఁబడినను దానిని సహించుకొని యుండు స్త్రీరత్నము పొందరానిది లేదు’ అని పలికి మాఱుపల్కక ఎటకో పోయెను” అని చెప్పెను. బాహుకుఁడే నలుఁడై ఉండు నా యని సందేహించి దమయంతి తల్లితోఁ జెప్పి సుదేవుఁడు అను బ్రాహ్మణుని రావించి “అయ్యా! నాయందు దయయుంచి నన్ను వెదకి తీసికొనివచ్చినట్లే నాప్రాణనాథునిఁ గూడఁ దీసికొని రావలయును. నీవు ఋతుపర్ణుని యొద్దకుఁబోయి ‘నలుఁడు కాన్పింపకుండుటచే దమయంతికి ఎల్లి ద్వితీయస్వయంవరము చేయఁబడును. అందులకు దేశదేశములనుండి రాజులు ఎల్లరును వచ్చియున్నారు’ అని చెప్పుము” అనియెను.

సుదేవుఁడు అట్లే చేసెను. అది విని ఋతుపర్ణుఁడు బాహుకునితో “ఓయీ! ఎల్లి దమయంతీద్వితీయస్వయంవరము కానున్నది. మనము వెంటనే విదర్భకుఁబోవలయును” అనిచెప్పెను బాహుకుఁడు వెంటనే బక్కగుఱ్ఱములు పూన్చిన రథమును సిద్ధముచేసికొని వచ్చెను. అది చూచి రాజు “బాహుకా! యీ

బక్కగుఱ్ఱములు ఒక్కదినముననూఱు యోజనములదూరమున ఉన్నవిదర్భకు మనలను దీసికొని పోఁగలవా?" అని అడిగెను.

"రాజా! నీవు ఇందులకు సందియంపడవలదు. నా నేర్పు వలన నేఁడే ఈపేదగుఱ్ఱములు మనలను విదర్భకుఁ జేర్పఁగలవు" అని చెప్పెను. "అట్లయిన నీకుఇష్టముచేసెద"నని ఋతుపర్ణుఁడు వార్ష్ణేయుఁడు అను తన తొల్లిటి సారథితో రథ మెక్కెను. బాహుకుఁడు వెంటనే రథము నడిపింపసాగెను. రథము నడక మొదలుపెట్టిన తరువాత రాజునకు చెట్టు పుట్ట అను భేదము తెలియక ప్రపంచము అంతయు ఒక్కవిధముగఁ గాన్పింపసాగెను. ఇట్లు కొంతదూరము పోయినపిదప ఋతుపర్ణుఁడు "బాహుకా! ఉత్తరీయము జారి పడిపోయినది. రథము ఆపుము" అనియెను. "అయ్యా! ఉత్తరీయము పడిన స్థలమునుండి అప్పుడే రథము యోజనదూరము వచ్చినది. ఇఁక లాభము లే"దని బాహుకుఁడు సమాధానము చెప్పెను. అది విని రాజు ఆశ్చర్యపడెను.

మఱికొంతదూరము పోయిన పిదప వారు లెక్కలేని పండ్లతోడను, ఆకులతోడను నిండియున్న విభీతకవృక్షమును చూచిరి. అంత ఋతుపర్ణుఁడు లెక్కింపకయే ఆచెట్టుయొక్క పండ్లయొక్కయు, ఆకులయొక్కయు సంఖ్యను దెలిపెను. ఆ సంఖ్య సరిగా నుండుటఁ జూచి బాహుకుఁడు ఆశ్చర్యపడెను. అప్పుడే ఋతుపర్ణుఁడు అక్షహృదయము అను ఆ విద్యను కోరఁగా బాహుకునకు నేర్పెను. ఆవిద్య నేర్పఁగానే కలి నలుని ఆవేశించి ఉండఁజాలక తొలఁగిపోయెను. నలుని హృదయము శాంత మయ్యెను. తోడనే బయలుదేరి బాహుకుఁడు తన

ములో రథమును విదర్భకుఁ దెచ్చెను. భీమరాజు సేవ పడసి ఋతుపర్ణుఁడు విదర్భ ప్రవేశించెను.

దమయంతి ఋతుపర్ణుఁడు వచ్చుట చూచి కేశిని అనుచెలి కత్తెను బిలిచి "ఆరథముమీఁద రాజు ఋతుపర్ణుఁడు అనియు రెండవ యాతఁడు అతని సారథి యగు వార్ష్ణేయుఁడు అనియు తోఁచుచున్నది. మూఁడవయాతని నెప్పుడును జూచి యుండ లేదు. అతఁడు పర్ణాదునకు ప్రత్యుత్తరము ఇచ్చిన బాహుకుఁడే యగు నని తోఁచుచున్నది. పోయి వానిసంగతి తెలిసికొని రమ్ము" అని చెప్పెను. వెంటనే కేశిని అచ్చటకుఁ బోయి బాహుకునితో సందుచూచి "దమయంతి నీక్షేమము తెలిసికొని రమ్మన్నది. నీవు ఇక్కడకు ఏలవచ్చితివి" అని అడిగెను. అందులకు బాహుకుఁడు "అతివా! దమయంతి రెండవ స్వయంవరమునకు రాజులు అందఱును వచ్చుచున్నారని విని ఋతుపర్ణుఁడు వచ్చెను. అతనితోఁగూడ నేను వచ్చితిని. అతనిరథమును ఒక్కదినమున నూఱుయోజనములు నడిపించుకొని వచ్చిన నేను అతని క్రొత్తసారథిని" అని చెప్పెను. అప్పుడే కేశిని "నాఁడు అడవిలో నిద్రించునపుడు నలుఁడు చించికొనిపోఁగా మిగిలినసగముచీరనే కట్టుకొని నేలమీఁదఁ బరుండుచు సకలభోగములను విడిచి దమయంతి నలునికొఱకు పరితపించుచున్నది. అతని జాడ ఏరికిని దెలియుటలేదు. ముందు ఏమగునో తెలియదు" అనుచుండఁగా బాహుకుఁడు విచారింపసాగెను. అదిజూచి కేశిని దమయంతిచెంతకుఁ బోయి జరిగినది అంతయుఁ జెప్పెను.

మరల దమయంతి కేశినితో 'బాహుకుఁడు ఋతుపర్ణుని సారథియే కాక వంటలవాఁడు కూడనఁట. ఇంకను సంగతులు

తెలిసికొని రమ్ము" అని పంపెను. కేశిని ఆమె యాజ్ఞ చొప్పున అచ్చటకుఁ బోయి వచ్చి దమయంతితో "అమ్మా! అతని చరిత్రము అద్భుతముగా నున్నది. అతఁడు వంటఁ జేయ మొదలు పెట్టినపుడు పిడికెఁడు గడ్డి చేతఁ బట్టుకొని ఒకసారి విసరెను. వెంటనే అది మండి కట్టెలు అక్కఱలేకయే వంట పూర్తి యగువఱకును అట్లే ఉండెను. నీళ్లు కోరినంతమాత్రాన బిందెలు అన్నియు నిండిపోయెను. పూవులు చేతితో నలిపినను వాడి పోవుట లేదు" అని చెప్పెను. అదివిని దమయంతి బాహుకుఁడు వండిన పంటకములు తెప్పించుకొని భక్షించి బాహుకుఁడు నలుఁడే యను సందేహము నివృత్తింప కూఁతును కొడుకును ఇచ్చి కేశినిని మరల బాహుకుని వద్దకు అంపెను.

బాహుకుఁడు ఆపిల్లలను జూచి కౌఁగిలించికొని ముద్దాడుచు విచారింపసాగెను. కేశిని అట్లేల విచారించెద వనఁగా బాహుకుఁడు "నాకొడుకును కూఁతురును ఇట్లే యున్నవారు. వీరినిఁ జూడఁగానె వారు జ్ఞప్తికి వచ్చిరి" అని చెప్పి మఱియు "నీవు ఇఁక ఇక్కడకు రావలదు. లోకము మంచిది గాదు. పెక్కు వదంతులు పుట్టవచ్చును. మేము దేశాంతరమునుండి వచ్చిన అతిథులము. మాతో నీకు ఏమి పని?" అని మందలించెను. వెంటనే కేశిని వెడలిపోయి "అమ్మా! ఇఁక సందియ మేల? బాహుకుఁడే" యని దమయంతికి విన్నవించెను.

వెంటనే దమయంతి తల్లితో "బాహుకుఁడు నలుఁడు అగుట నిశ్చయము. ఆ నిశ్చయము చేయుటకు అతని నిచ్చటకు రప్పింతువా? నేనే అచ్చటకుఁ బోవలెనా?" అని చెప్పెను. అది విని ఆమెతల్లి భీమరాజు సెలవుపొంది బాహుకుని రప్పించెను.

బాహుకుఁడు దీనాననయు, మలిన వస్త్రధారిణియు, వాడిన శరీరము గలదియు, తపస్వినియు, కన్నీటి ధారచేఁ దడిసిన చెక్కిళ్లుగలదియు అగు దమయంతినిఁ జూచెను. దమయంతి వికృతాకారుఁడై యున్నను బాహుకుని నలుఁ డనియే భావించుచు వివశయై "జనశూన్య మగుభయంకరారణ్యమున గాఢ నిద్రచే మైమఱచి యున్న నన్ను, సాధ్వినై తన యానందమే జీవితపరమావధిగా నెంచుకొని సేవించు నన్ను, అగ్నిసాక్షికముగా వివాహమైన నన్ను, దేవతలను ఈసడించి తన్నే వరించి సుఖించుచున్న నన్ను, సంతానవతినైన నన్ను, నా ప్రాణేశ్వరుఁడు, నా పాలిటి వేల్పు, మహానుభావుఁడు, సర్వలోకపూజ్యుఁడు అగు నలచక్రవర్తి ఏల విడిచిపోయెనో తెలియదు. ఆ పురుషోత్తమునకు నేను ఏమి ద్రోహము గావించితినో యెఱుఁగను" అని వగవసాగెను. అది విని బాహుకుఁడు "దమయంతీ! కలి ప్రేరణచే నేను బుద్ధిని, బలమును, స్మృతిని, సమస్తమును గోలుపోయి నిర్భాగ్యుఁడ నైతిని. నేఁడు నాయదృష్టమువలనను నీ సంతాపాగ్నికి భీతిల్లియు కలి నన్ను విడిచిపోయెను. కాని అతివా! నీవే ప్రాణముగా నెంచికొనియున్న నన్ను విడిచి మఱియొకనిఁ గోరి యిట్లు ద్వితీయస్వయంవరమును జాటించుట సాధ్వి వని చెప్పుకొనుచున్న నీకు తగునా?" యని అడిగెను. అందులకు దమయంతి వగచుచు "ఆర్యా! వికృతాకారుఁడవై నీవు ఋతుపర్ణుని చెంత నుంటి వని పర్ణాదునివలనను, సుదేవునివలనను ఎఱింగి నిన్ను రప్పించుటకై అట్టి యుపాయమును పన్నితిని. నీవు తక్క ఈలోకములో నొకదినమున రథమును నూఱుయోజనములు నడుపఁగలవారు లేరు. ఋతుపర్ణుఁడు ఒక్కదినములో

అయోధ్యనుండి యిక్కడకు రాగలఁడని అందులకు నీవే కారణమగుదువనియు, నిన్ను నిస్సందేహముగా నెఱుఁగ వచ్చునని యు ఋతుపర్ణునిచెంత స్వయంవరమును అత్యవధిగా చాటింపించితిని. నా యదృష్టవశమున తలఁచినది తలఁచినట్లు ఫలించినది. ఇంతకంటె నేను ఏమియు నీయెడల ద్రోహము తలంచి యెఱుఁగను. నేను అట్లు ద్రోహము తలంచితి నేని సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు ముప్పదిమూఁడుకోట్ల దేవతలు నా తల వ్రక్కలగునట్లు శపింతురు గాక" యని పలికి ఊరకుండెను. వెంటనే వాయుభట్టారకుఁడు పెద్ద ఎలుంగున "నలసార్వభౌమా! పతివ్రతా తిలక మగు ఈ దమయంతీ దేవిని మూఁడు సంవత్సరములనుండి నేనును,సూర్యచంద్రులును ప్రాణపదముగఁ గాపాడుచున్నాము. సందేహము మాని నీవు ఆమెను స్వీకరింపుము" అని పలికెను. వెంటనే నలుఁడు సంతోషించి కర్కోటకునిఁ దలంచి ఆతఁడిచ్చిన వస్త్రము ధరించి నిజరూపము దాల్చెను.

తోడనే దమయంతి భర్తను కౌఁగిలించుకొని భోరన నేడ్చెను. నలుఁడామెను ఊరడించెను. ఎల్లరును సంతసించిరి. ఋతుపర్ణుఁడు "మహాత్మా! చక్రవర్తి వగు నిన్ను అజ్ఞానము వలన నీచకృత్యములు చేయించిన నన్ను క్షమింపు"మని ప్రార్థించి నలునివలన అశ్వహృదయ మను విద్య నుపదేశమంది అయోధ్యకు వెడలిపోయెను. నలుఁడు దమయంతిని, బిడ్డలను విదర్భయందె యుంచి ఒకరథమును, పదియాఱు ఏనుంగులును, ఏఁబది గుఱ్ఱములును, ఆఱునందల కాల్బలమును వెంటఁబెట్టుకొని నిషధపురమునకు అరిగి మరల జూదమాడి పుష్కరుని ఓడించి

సకు స్తసామ్రాజ్యమును బడసి భార్యను బిడ్డలను రప్పించుకొని కుసలమాహ్లాదకరముగ చాలకాలము ప్రజలను పాలించెను.

వీ రా బా యి

అక్బరు ఢిల్లీసింహాసనము నాక్రమించి భారతదేశమునకు చక్రవర్తి అనిపించుకోవలయు నను తలంపుతో అక్కడక్కడ స్వతంత్రముగ దేశముల నేలుచున్న రాజులపై దండు వెడలి చిత్తూరుకోటను ముట్టడించెను. అప్పుడు ఆ కోటలో మేవాడ దేశమునకు ప్రభువు అగు ఉదయసింహుఁడు వసించియుండెను.

ఉదయసింహునకు యుద్ధము అనిన ఎంతో భయము. అంతటి పిఱికిపంద ప్రపంచమున ఇఁక లేఁడు అని అతనికి పేరు వచ్చెను. అట్టివాఁడు అగుటవలన నతఁడు అక్బరు కోట ముట్టడించెనని విని గడగడ వడఁకిపోయెను. ఈ ఆపత్తు ఎట్లు తప్పిపోవును? ప్రాణములు ఎట్లు దక్కును? అని అతనికి భయము పుట్టెను. ఆ హేతువుచేత అతఁడు శత్రువునకు కప్పము ఇచ్చి పంపివేయవలయునని తలంచెను; గాని సరదారులు ఆ యాలోచనను సాగనీయరైరి. వారు శత్రువును ఎదిరించి యుద్ధము చేయక తీరదని పట్టుపట్టిరి. తుదకు వారు ఉదయసింహునితో "యుద్ధము చేయనియెడల నిన్ను సింహాసనమునుండి క్రిందికి ఈడ్చివేసెదము" అని చెప్పిరి. ఇఁక తప్పదని యెంచి అతఁడు యుద్ధమునకు సిద్ధపడెను.

అంతపట్టుఁబట్టినగాని యుద్ధరంగమునకు రానివాఁడు ఏమి చేయఁగలఁడు ? తన సొంతకార్యమును గుఱించియే ఇతరులు ప్రోత్సాహపెట్టినఁగాని ప్రయత్నపడనివాఁడు ఏమి నెఱవేర్పఁ గలఁడు? సరదారుల ప్రోత్సాహవచనములు ఆతనిని యుద్ధరంగమునకు తీసికొని రాఁగలిగెను; గాని అతనికి హృదయమునం దలి భయమును తొలగింపలేవయ్యెను. శత్రుసైనికులనుజూచిన వెంటనే అతని భయము మఱింత యయ్యెను. వారిచికిలీ కత్తులతళ తళలు చూడఁగనే అతని కన్నులు మిఱుమిట్లు గొనెను. తుదకు ఇఁక చేయునది ఏమియు లేక అతఁడు తన వారికి యుద్ధమునకు ఆజ్ఞ ఇచ్చెను.

వెంటనే యుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. రాజపుత్రులు జయము మనదే అని తలంచి ఘోరముగఁ బోరసాగిరి. కాని ఏమి లాభము? యజమానుఁడు అట్లు జడియుచున్నపుడు వారికి ఏమి ఉత్సాహ ముండును. అయినను వారు శక్తికి మించి పోరుచునే యుండిరి. ఈ నిరుత్సాహమువలనను, శత్రుసేన అధికముగ నుండుటవలనను వారి యాశ ఫలింప దయ్యెను. పిఱికిపంద అగు ఉదయసింహుఁడు శత్రువులకు దొరకిపోయెను. అక్బరు అతనిని చెఱపట్టెను.

రాజు శత్రువులకు దొరకిపోవుటవలన రాజపుత్రులు విచారముతో కోటలో ప్రవేశించిరి; గాని వారి స్త్రీలు వారిని అనేకవిధముల నిందించిరి. వారు "యుద్ధరంగమునుండి పాఱి పోయి వచ్చిన మీ ముఖములు మేము చూడము" అని తలుపులు వేసికొనిరి. ఈ నిందలు పడలేక రాజపుత్రులు రాజు

సభకువచ్చి "ఉదయసింహ మహారాజును విడిపించుట ఎట్లు?" అని ఆలోచింపఁదొడఁగిరి.

ఈ సంగతి రాణి అగు వీరాబాయికి తెలిసెను. అట్లు జరిగినందులకు ఆమె అనేకవిధముల వగచెను. "నాభర్తను తురకలు కైదుచేసిరి. రాజపుత్రులు ఓడిపోయిరి. చిత్తూరు ఇఁక తురకలపాలు అగును. మనము గూడ వారి స్వాధీన మగుదుము" అని అనేకవిధముఁల నాలోచింపఁదొడఁగెను. ఇట్టి ఆలోచనతో ఉన్న ఆమె తన యెదుట పడియున్న కత్తులు కటారులు మున్నగు ఆయుధముఁలు చూచెను. వెంటనే ఆమెకు కోపము వచ్చెను. "రాజపుత్రులు ఓడిపోయెదరా? మహారాజును తురకలు కైదుచేయఁగలరా?" అని తలంచుచు ఆమె వెంటనే పురుషవేషము వేసికొని గొప్ప ఆయుధములను ధరించి రాజపుత్రులు ఉన్న సభకు వచ్చెను.

యోధవేషముతో నున్న రాణినిఁ జూచి వారు ఆశ్చర్యపడిరి. అప్పుడు ఆమె వారిని అందఱను జూచి "మీరు అందఱును ఏమిచేయుచున్నారు? మహారాజు శత్రువులచేఁ జిక్కెను. చిత్తూరునకుఁ గూడ ఆగతి పట్టునా? మీ పౌరుషము అంతయు ఏమైపోయినది? మీకు ఎట్టిపేరు వచ్చునో ఊహించుకొంటిరా? రాజుగారిని తురకలకు అప్పగించి వచ్చి ఈసభలోఁ గూర్చుండుటకు మీకు సిగ్గు లేదా? ఓ శూరులారా! లెండు. మీ ప్రతాపము వెల్లడిసేయు నిదియే సమయము. రాజపుత్రులు అసాధ్యులు అని శత్రువులకుఁ జాటింప నిదియే సమయము. జయహర! జయమహాదేవ! అను రణఘోషముతో విరోధులచెవులు గింగురువోవునట్లు చేయుఁడు. ఒరనుండి కత్తులు

దూసి తురకలపై నుఱుకుఁడు. నే నిదే యుద్ధమునకుఁ బోవు చున్నాను" అని గుఱ్ఱము ఎక్కెను.

ఆమెమాటలు వినియు, ఆమెచేతలు చూచియు రాజపుత్రులు సిగ్గుపడి వెంటనే మండిపడుచు లేచి "ఇదే మేము యుద్ధరంగమునకుఁ బోవుచున్నాము. మేము శత్రువులను చంపెదము. లేకున్న చచ్చెదము" అని చెప్పి తటాలున లేచిరి. వెంటనే రాణి గుఱ్ఱమును ఉఱికించెను. రాజపుత్రులు ఆమె వెంట యుద్ధమునకు పరుగెత్తుకొనిపోయిరి.

ఈ విధముగా రాజపుత్రులు ఆకస్మికముగా మీఁదఁబడుటఁ జూచి తురకలు తెల్లవోయిరి; కాని వెంటనే ధైర్యము తెచ్చుకొని రాజపుత్రులను ఎదిరించిరి. ఘోర ఘోరము అయ్యెను. క్షణములో రక్తనదులు ప్రవహింపఁ జొచ్చెను. సింహములవలె ఒడలు మఱచి తురకలను సంహరించు రాజపుత్రులనుజూచి వీరాబాయియు, కాళికాదేవివలె మండిపడుచు మ్లేచ్ఛులను కసిమసంగు వీరాబాయినిఁ జూచి రాజపుత్రులను మఱింతధైర్యముతోఁ బోరసాగిరి. అట్టిచో ఇఁక తురకలు ఎన్నిలక్షలు ఉండిన ఏమి లాభము? తురకలు రాజపుత్రుల ధాటికి తాళఁజాలక పాఱిపోసాగిరి. అయినను రాజపుత్రులు వారిని విడువక వెంటనెంటి పొడిచివేసిరి. ఈ యుపద్రవమును జూచి అగ్బరు ఇఁక ప్రయోజనము లేదని తలంచి తెల్ల బావుటా ఎత్తించెను. తోడనే వీరాబాయి శాంతించెను. ఆమెను జూచి రాజపుత్రులు గూడ శాంతించిరి. అగ్బరు ఉదయసింహుని విడిచి పెట్టి వీరాబాయి వద్ద అపరాధమును ఒప్పుకొని బ్రతుకుజీవుఁడాఅని డిల్లీకి పాఱిపోయెను.వీరాబాయి భర్తతోఁ

గూడ రాజపుత్రుల జయఘోషములతో కోటలోఁ బ్రవేశించెను. మేవాడుదేశమునందలి ప్రజలు ఎల్లరును ఆమెను చాల పూజించిరి.

చంద్రమతి

దేవలోకమున సుధర్మ అను తన సభలోఁ గొలువుదీఱియుండి దేవేంద్రుఁడు, ఒకనాఁడు వసిష్ఠుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, అత్రి, గౌతముఁడు మున్నగు మునీశ్వరులను జూచి భూలోకములో ఎట్టి సమయమందైనను అబద్ధ మాడని మానవోత్తముఁడు కలఁడా? అని ప్రశ్నించెను. ఇది విని మునులు అందఱును ఏమియుఁ దోఁచక ఊరకుండిరి. వసిష్ఠుఁడు మాత్రము అట్లు ఊరకుండుట మంచిది గాదని తలంచి దిగ్గున లేచి నిశ్శబ్దమై ఉన్న సభ ప్రతిధ్వనించునట్లు ఎలుఁగెత్తి "ఇంద్రా! నీవు చక్కఁగాఁ బ్రశ్నించితివి. భూలోకము సత్యసంధుల విషయమున గొడ్డువోలేదు. హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి యంతటి సత్యసంధుఁడు ముల్లోకములయందును లేఁడు" అని చెప్పెను.

అది విని విశ్వామిత్రుఁడు "హరిశ్చంద్రుఁడు మానవులందఱియందును సత్యసంధుఁడుగావచ్చును; గాని అంత పొగడవలసిన ఆవశ్యకము ఉండదు" అనియెను. ఆమాట సహింపక వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రునితో "నీవు అట్లు ఏల పలుకుచున్నావో

ఎఱుఁగ లేకున్నాను. ఆ హరిశ్చంద్ర చక్రవర్తిని గుఱించి నీవు అంత చులకనగా తలంచుట ధర్మము గాదు. అతనిని గుఱించి చెప్పుటకు నేను తగను. అతఁడు అంతటి గొప్పవాఁడు" అని చెప్పెను. మరల విశ్వామిత్రుఁడు "అట్లు చెప్పవద్దు. బ్రహ్మాండము మునిఁగిపోవునంతటి స్థితి వచ్చినఁ గాని అతఁడు అబద్ధము ఆడకపోవచ్చును. ఆ హేతువువలన అతఁడు మానవులలో ఉత్తమోత్తముఁడు కావచ్చును. గాని అంతమాత్రమున జరామరణదూషితు లగు మనుష్యులలో అబద్ధమును దరికిఁ జేరనీయనివాఁడు ఉండు నని చెప్పుటకు వీలు లేదు" అని రొెత్తి పలికెను. వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రుని వాదమును మరల ఖండించెను. వసిష్ఠుని వాదమును విశ్వామిత్రుఁడుగూడ తిరిగి విమర్శించి పస లేదనియెను. ఈతీరున వాదము పెరిగిపోయెను. ఒకరిమాట ఒకరికి నచ్చ దయ్యెను. తుదకు విశ్వామిత్రుఁడు "నేను ప్రత్యక్షముగఁ జూచినఁ గాని ఈవిషయమును నమ్మఁజాలను. నేను హరిశ్చంద్రునకు అబద్ధ మాడకున్న కొంప మునింగిపోవు అవస్థలను అన్నిటిని సంభవింపఁజేసెదను. అప్పటికిని అతఁ డసత్య మాడనిచో అతనికి నా తపస్సులో సగము ధారవోసెదను" అని శపథము కాల్చెను. కొందఱు మునులు "అది బాగుగ నున్న"దనిరి. మఱికొందఱు "మీామీా వాదము లెట్లున్నను హరిశ్చంద్రునిబాధించుట ధర్మముగా" దనిరి. మఱికొందఱు "అగ్నిలోఁ బడవేయుకున్న బంగారమునకు వన్నె కలుగునట్లు ఆపత్తులు వచ్చినఁ గాని మహాత్ముల తేజస్సు ప్రకటన గాదు. అప్పుడు గాని వారి మాహాత్మ్యము తెలియు రాదు. కావున పరీక్ష ఆవశ్యకమే" అనిరి. ఇట్లు అందఱును

అన్నివిధములను జెప్పిరి. తుదకు హరిశ్చంద్రుని పరీక్షింపవలయు ననియే నిశ్చయింపఁబడియెను.

"అయ్యో! ఈవిశ్వామిత్రునితో నేను ఏలవాదించితిని? ఈతఁడు భల్లూకమువలె పట్టినపట్టు విడువఁడు. పరీక్ష పేరుచెప్పి ఈతఁడు హరిశ్చంద్రుని ఏమి తిప్పలు పెట్టునో" యని వసిష్ఠుఁడు తొలుత నొకింత వగచెను; గాని తుదకు ఈపరీక్షవలన ప్రథమమున ఆయాసమే గలిగినను ఆ మహాత్ముని కీర్తిలతె దశదిశల వ్యాపింపఁగలదు" అని భావించెను. ఇట్లు దేవసభలో నిశ్చయింపఁబడిన వెంటనే విశ్వామిత్రుఁడు ఇతరవిషయముల నన్నిటిని విడిచి హరిశ్చంద్రుని సత్యసంధతను పరిశోధింపఁ బూనుకొని హరిశ్చంద్రుని ఆస్థానమునఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. అట్లు వచ్చిన మునిని హరిశ్చంద్రుఁడు యథావిధిగఁ బూజించి "ఏమి కావలయును" అని కోరఁగా ముని "నేను ఒక యాగము చేయుటకు నిశ్చయించితిని. దానికి ఏనుఁగుమీఁద నొకమనుష్యుఁడు ఎక్కి రత్నమును మీఁదికి విసరిన ఎంత ఎత్తునకుఁ బోవునో అంత యెత్తు ధనరాశి కావలెను" యని చెప్పెను. హరిశ్చంద్రుఁడు "ఇచ్చితిని" అనియెను. "రాజా! అంతధనము మాపర్ణశాలలో ఎటు దాఁపఁగలము? కావలసినప్పుడు తీసికొని పోయెద. అంతవఱకు నీవద్దనే ఉండనిమ్ము" అని చెప్పి విశ్వామిత్రుఁడు వెడలిపోయెను.

ఒకనాఁడు హరిశ్చంద్రుఁడుభార్య అగుచంద్రమతితోడను కొడుకగు లోహితాస్యునితోడను తగుపరివారముతోడను అరణ్యమునకు వేఁటకు అరిగి ఇచ్చవచ్చినట్లు మృగములను సంహరించి ఆయాసమువలన ఒకచో విశ్రమించెను. అప్పుడు

ఇరువురు మాలవనితలు వచ్చి "మేము సంగీతము పాడెదము. మమ్ము రాజు నెదుటకుఁ గొనిపొండు" అని భటులతోఁ జెప్పిరి. భటులు రాజుగారి సెలవు పొంది మాలెతలను లోనికిఁ గొని పోయిరి. వారియద్భుతసంగీతమునకు ఆనందించి హరిశ్చంద్రుఁడు "మీకేమి కావలయు"నని చెప్పఁగా మాలెతలు "రాజా! నిన్ను మోహించి వచ్చితిమి. నీతో సుఖించుటయే మా కోరిక" అని చెప్పిరి. అది విని రాజు "హరహరా!" అని చెవులు మూసికొని "నిముసములో నాయెదుటనుండి ఈమాలెతలను తొలఁగింపుఁడు" అని భటులకు చెప్పెను. ఎంత చెప్పినను మాలెతలు అక్కడ నుండి కదలకపోవుటచే భటులు వారిని కొట్టి ఈడ్చివేసిరి. అంత గోలుగోలున ఏడ్చుచు మాలెతలు వెడలిపోయిరి. వెంటనే విశ్వామిత్రుఁడు మండిపడుచు వచ్చి "ఆబాలికలు మాయాశ్ర మమున కన్నకూఁతుండ్రవలె మెలఁగుచున్నారు. వారిని అట్లెం దులకు కొట్టించితివి?" అని అడిగెను. అందులకు హరిశ్చంద్రుఁడు "నేను వారిని కొట్టింపలేదు. వారు నన్ను అయోగ్యమగు కోరికను కోరఁగాభటులతో నాయెదుటనుండి వారిని తొలఁగిం పుఁడని చెప్పితిని. మాలెతలు ఎంతకును కదలకపోవుటచే భటులు కొట్టిరి" అని ఎంతచెప్పినను వినక ముని "వారి కోరికను తీర్పుము. లేకున్న నా కోపము చల్లారదు" అని చెప్పెను. "పరస్త్రీలకు వక్షస్థలము తక్క ఇఁక నేమి కోరినను ఇచ్చెదను" అని హరిశ్చంద్రుఁడు అనియెను. "అటులయిన నీరాజ్యమును నీ యధికారమును నాకు ధారపోయుము" అని ముని చేయి చాచెను. "నాథా! సందేహము వలదు. ఇట్టి పాత్రుఁడు దొర

కుట కష్టము. వెంటనే మునికోరిక తీర్పుడు" అని చంద్రమతి భర్తతో చెప్పెను. హరిశ్చంద్రుడు మునికోరిక తీర్చెను.

ముని "వెనుక నీవు నా యాగముకొఱకు దానముచేసిన ధనము ఇప్పుడు ఇమ్ము" అని కోరెను. బొక్కసముతోఁగూడ రాజ్యము అంతయు మీా స్వాధీనము చేసితిని గాదా" యని రాజు అడుగఁగా "దానికిని దీనికిని సంబంధము లే"దని ముని చెప్పెను. "అట్లు అయినచో ఎట్లో కష్టపడి నెలదినములలో ఆ సొమ్ము తీర్చెదను" అని రాజు చెప్పెను. అందులకు అంగీకరించి ముని "హరిశ్చంద్రునివలననుండి సొమ్ము వసూలుచేసికొనిర"మ్మని నక్షత్రకుఁడు అను శిష్యునితో చెప్పి "ఇఁక నారాజ్యమునుండి వెడలిపొమ్ము" అని రాజుతో చెప్పెను. రాజు అక్కడనుండియే కాశికిఁ బ్రయాణ మయ్యెను. ఎట్లో హరిశ్చంద్రునివలన అబద్ధ మాడింపు మని ముని నక్షత్రకునకు ఉపదేశించెను.

ఇట్టి అవస్థ వచ్చినందులకు చంద్రమతి ఏమియు వగవ లేదు. ఆమె భర్తకు అనేకవిధముల ధైర్యము గొలుపఁ దొడఁగెను. "మునులు సదయహృదయులు. అందును విశ్వామిత్ర మహర్షి రాజ్యపాలనమున నేర్పరి. ఆమహానుభావుని ఏల్బడిలో ప్రజలు తొల్లిటికంటె ఎక్కుడు సుఖించెదరు. పాత్రదానము చేయుటవలన మనము ధన్యుల మరైశ్వర్యదము. అంతయు బాగు గ జరిగినది, మునిఋణము తీర్చివైచి శ్రీవిశ్వేశ్వరుని సన్నిధిని, అన్నపూర్ణను గంగాభవానిని సేవించుచు మనము కాశీలో జీవితములు గడుపుకొనవచ్చును" అని ఆమె తెలుచు చెప్పుచు భర్త విచారములను ఉడుపఁ జొచ్చెను. చంద్రమతి బోధవలనను సహజముగ ధీరుఁడు అగుటవలనను అతఁడు విచారమును విడిచి

పెట్టెను. కాని మునిఋణము తీర్చుట ఎట్లు అని మాత్రము ఆతనికి బెంగ తటస్థించెను.

ఒకనాఁడు వారుఉన్నచోట అడవినాల్గువైపులను అంటుకొని దారుణముగ మండిపోఁజొచ్చెను. ఆ విపత్తునుండి తప్పించుకొనుటకు హరిశ్చంద్రునకు ఉపాయము తోఁచ దయ్యెను. "మనము చనిపోయెద మని నాకు విచారము లేదు, మునిఋణము తీర్చుటకు వీలు లేక పోవునేమో అనియు, సుకుమారుఁడు అగు ఈ మునిబాలకుఁడు మన కారణమున చనిపోవునేమో అనియు నేను విచారించుచున్నాను" అని హరిశ్చంద్రుఁడు చెప్పెను. "మీకు ఆ చింత వలదు. మనకు ఏమియు విపత్తు కలుగఁబోదు. భగవంతుఁడు ఈ దీనులను కాపాడక పోఁడు" అని చెప్పి చంద్రమతి పతి పాదములను మనస్సులో ధ్యానించుచు ఆ అగ్నిహోత్రమున దుమికెను. వెంటనే అగ్ని చల్లారెను. అది చూచి నక్షత్రకుఁడును, హరిశ్చంద్రుఁడును, లోహితాస్యుఁడును అబ్బురమందిరి. మఱియు హరిశ్చంద్రుఁడు "చంద్రమతిని భార్యగాఁ బడసినందులకు నేను ధన్యుఁడను. ఇఁక నన్ను ఎట్టి ఆపదలును పీడింపఁజాలవు" అని ధైర్యము వహించెను. మఱి నాల్గు దినములకు వారు క్షేమముగ కాశీనగరము చేరికొనిరి.

వారు అక్కడ చేయవలసిన పనులు అన్నియు ముగిసిన తరువాత నక్షత్రకుఁడు రాజును సొమ్ము ఇమ్ము అని కోరెను. మఱియొకమార్గము కాన్పింపనందున హరిశ్చంద్రుఁడు భార్యను అమ్మ చూపెను. కాలకౌశికుఁడు అను బ్రాహ్మణుఁడు ఆమెను చాల ధనము ఇచ్చి కొనియెను. నక్షత్రకుఁడు ఆసొమ్ము పుచ్చుకొని "ఇది నా భత్యముక్రింద చూచుకొనియెదను. మా

గురువు ఋణము నీవు ఇంకను తీర్పవలసియున్నది" అనిచెప్పెను. చంద్రమతి లోహితాస్యునితో కాలకౌశికుని ఇంటికిఁబోయెను. పిదప హరిశ్చంద్రుఁడు తాను వీరబాహువు అను చండాలునకు అమ్ముడువోయి ఆ ధనముతో ముని ఋణము తీర్చెను. అతనికి కాటి కాపరితనము వచ్చెను.

ఒకనాఁడు లోహితాస్యుఁడు అడవిలో చెట్టు ఎక్కి ఆకులుకోయఁబోగా పాము కరచి చనిపోయెను. దిక్కులేనిది అగుటవలన చంద్రమతి స్వయముగ కుమారుని వల్లకాటికి తీసికొని పోయెనుగాని వీరదాసు అనుపేరుతో కాటిని కాపాడుచున్న హరిశ్చంద్రుఁడు "మాడ ఇచ్చినఁ గాని దహనముచేయుటకు వీలులేదు" అని ఆమెను నిరాకరించెను. పిమ్మట వారు ఇరువురును ఒకరినొకరు ఆనవాలు పట్టుకొనిరి. మాడ తీసికొని వచ్చుటకు చంద్రమతి బసకు పోయెను.

కుమారుఁడు చనిపోయినందులకు హరిశ్చంద్రుఁడు అక్కడ విచారించుచుండఁగా రాజభటులు చంద్రమతిని కట్టితీసికొని వచ్చి "ఈమె నగలకొఱకు మా రాజకుమారుని చంపినది. కావున ఈమెను చంపుమని రాజుగారి సెలవు అయినది" అని చెప్పిరి. అది విని హరిశ్చంద్రుఁడు ఆశ్చర్యపడెను. "ఇఁక లాభములే"దని పూని కత్తివిసరఁగా ఆమె చావదయ్యెను. అప్పుడు హరిశ్చంద్రుడు "నేను ఎప్పుడును అధర్మము చేయకపోయినయెడ ఈతడవ చంద్రమతి కంఠము తెగఁగాక" అని మరల కత్తి విసరఁబోవుచుండఁగా ఈశ్వరుఁడును, శ్రీమన్నారాయణుఁడును, విశ్వామిత్రుఁడును, వసిష్ఠుఁడును వచ్చి వారించిరి. అతని సత్యసంధతకు మెచ్చి విశ్వామిత్రుఁడు తన తపస్సులో సగము దార

పోసెను. రుద్రుడు మున్నగు వారు అనేకవరములు ఇచ్చిరి. లోహితాస్యుడు బ్రతికెను. మరల రాజ్యమును పొంది జను లెల్లరును జయజయ అనికొనియాడుచుండ హరిశ్చంద్రుడు వచ్చి రాజ్యమును పాలింపదొడగెను. చంద్రమతి పాతివ్రత్యమును జూచి అందఱును ఆమెను పూజింపసాగిరి.

దుర్గావతి.

ఉత్తరభారతదేశమునందలి బుందేలు ఖండు అను సంస్థానమునకు ఏలిక అగు చందేలు రాజునకు దుర్గావతి అను ఒక కుమార్తె యుండెను. ఆమె వయసు వచ్చినకొలది సుగుణరాశియై, విద్దెల ప్రౌఢయయ్యెను. ఇన్నిటికిని ఆమె సౌందర్యము అలంకారము అయ్యెను. అట్టి సుందరి ఇక భూలోకమున నుండదని ఆమె పేరు గాంచెను. ఆమె సంపూర్ణయౌవనవతి యగునప్పటికి ఆమెసౌందర్యము లోకమునందు అంతటను తెలిసెను.

అట్టి త్రిలోకసుందరి అగు దుర్గావతిని పెండ్లియాడవల యునని అనేక రాజపుత్రులు ముచ్చటపడసాగిరి. వారిలో అనేకులు అందులకే చందేలు రాజును ఆశ్రయింపజొచ్చిరి. చాలమంది వర్తమానము లంపిరి. కొందఱు తిన్నగ దుర్గావతికే రాయబారములు అంపిరి. మఱికొందఱు ఆమె తల్లిని ప్రార్థింపదొడగిరి. ఇట్లు ఎందఱు ఎన్నివిధముల ప్రయత్నములు చేసినను ప్రయోజనము లేదయ్యె. చందేలురాజు వారిని లెక్క సేయలేదు.

స్త్రీలలో దుర్గావతివలెనే ఆకాలమున గఢామండలమును పరిపాలించు గోండురాజు పురుషులలో చాల అందగాఁడై యుండెను. కొలఁది దినములయందే దుర్గావతి అందగత్తె అని గోండురాజును, గోండురాజు అందకాఁడు అని దుర్గావతియు వినిరి. వెంటనే తాము పెండ్లియాడవలె నని వారు తలంచిరి. అప్పుడు గోండురాజు "దుర్గావతిని తనకు ఇచ్చి పెండ్లిచేయుము" అని చందేలురాజునకు వర్తమానము చేసెను.

గోండురాజు కులమున తనకంటె తక్కువవాఁడు అగుటవలన చందేలురాజు దుర్గావతిని ఆతనికి ఇచ్చుటకు తొలుత కొంత సందేహించెను; గాని ఆతఁడు చాల బలవంతుఁడు అగుటవలనను, సుగుణములు కలవాఁడు అగుటచేతను, విశేషించి రసికుఁడు అగు అందగాఁడు అగుటం జేసియు మాఱుమాటలు పల్కక తుదకు అంగీకరించెను. దుర్గావతికిని గోండురాజునకును వివాహము అయ్యెను.

దుర్గావతి అత్తవారింటికి వెళ్లినపుడు చిన్నతనము నుండియు తన్ను పెంచిన దాదులకు పెద్ద పెద్ద బహుమతులు చేసెను. చెలికత్తెలకు అనేకములగునగలను ఒసంగెను. బ్రాహ్మణ స్త్రీలకును, చదువు చెప్పిన గురువులకును మాన్యములు ఒసంగెను. చాలమంది బీదలకు చాల దానములు చేసెను. అది అంతయుఁజూచి ప్రజలు అందఱును చాల సంతసించిరి, చాల దీవించిరి. వారిని విడువలేక విడువలేక దుర్గావతి గఢామండలమునకు భర్తయింటికి వెడలిపోయెను.

చక్కనిచుక్క అగుటవలనను, సుగుణశాలి అగుటవలనను, విశేషించి జాణ అగుటవలనను దుర్గావతితోడనే గోండు

రాజు ఎల్లప్పుడును కాలము గడుపసాగెను. రాజ్యపాలనమున
అశ్రద్ధ చూపసాగెను. ఎంతసేపును అతఁడు దుర్గావతిని వెంటఁ
బెట్టుకొని నర్మదానదీతీరములయందును, ఉద్యానవనములయం
దును విహరించుటయందును ఆసక్తి చూపఁదొడఁగెను. వినోద
భవనములకొఱకును, వింతవస్తువులకొఱకును ఎక్కుడు ధనము
వ్యయపెట్టఁ జొచ్చెను. రాజ్యాధికారము అంతయు మంత్రులకు
అప్పగించివేసెను. ఇది తగదని దుర్గావతి భర్తకు అనేకపర్యా
యములు నయమునను, భయమునను, జనవునను బోధించెను;
గాని ఫలము లేదయ్యెను. ఆమాటలు ఏమియు ఆతఁడు విని
పించుకొనఁడయ్యెను. కాలము ఇట్లు కడచిపోవుచుండఁగా దుర్గా
వతి గర్భవతి అయ్యెను.

తొమ్మిదిమాసములు కడచినతరువాత దుర్గావతి కుమా
రునిఁ గనియెను. పుత్రుఁడు కలిగినందులకు గోండురాజు చాల
సంతసించెను. దేశమునందలి ప్రజలు కూడ సంతసించిరి.
బుందేలుఖండమునందలివారుకూడ చాల ఆనందించిరి. అప్పుడు
కూడ దుర్గావతి మఱల భర్తకు "రాజ్యపాలనమున శ్రద్ధ
చేయుఁడు" అని చెప్పుచు వచ్చెను; గాని రాజు వినఁడయ్యెను.
తుదకు కుమారుఁడు పదియేండ్లవాఁడు అయినపుడు గోండు
రాజు ఏదో రోగమువలన చనిపోయెను.

ఇఁకఁ దుర్గావతి విచారమును ఏమని చెప్పగలను!
ఆమెకు ఆకసము విఱిఁగి మీఁదఁబడినట్లు అయ్యెను. అయినను
ఏమి చేయవచ్చును? ఆపదలు వచ్చినప్పుడు ధైర్యము చిక్కఁబట్టు
కున్న ఏమగును? అట్టి సమయములయందు విచారించుటవలన
ఫలము ఏమి? దుర్గావతి ధైర్యముగలది అగుటవలన విచార

మును అడంచివేసికొని కుమారుని శుభము గోరి స్వయముగ రాజ్యమును పాలింపఁదొడఁగెను. కొలఁది దినములయందే దుర్గావతి రాజ్యముచేయుటలో చాల తెలివితేటలు గలది అని యు, చాలమంచిదనియు పేరు గాంచెను. దేశదేశములయందు ఆమెను అనేకులు కొనియాడఁ దొడఁగిరి.

డిల్లీని పాలించుచున్న అక్బరు ఇది విని ఇంత తెలివి తేటలుగల రాణి తనకు సామంతురాలై యున్నచో గౌరవము అని భావించి గొప్ప సైన్యమును ఇచ్చి అసఫ్ఖానుఁడు అను వీరుని దుర్గావతిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బంపెను. ఇట్టి ఆపద తటస్థించినందులకు ఆమె ఏమియు భయపడక "క్షత్రియస్త్రీని అగు నేను ఈతుర్కవానికి సామంతురాల నయ్యెదనా?" అని తలంచి పురుషులకంటె ఎక్కుడు ధైర్యముతో శత్రువీరులను ఎదిరించి యుద్ధమునకు స్థిరపడియెను.

గఢామండలసైనికులు తమ రాణిధైర్యమును జూచి మఱింత ఉత్సాహముతో శత్రువులను సంహరింపసాగిరి. పోరు చాల ఘోరమయ్యెను. అసఫ్ఖానుఁడు తన సైన్యము తఱిగి పోవుట చూచి ఢిల్లినుండి మఱికొంత సైన్యమును పిలిపించు కొనియెను. ఈక్రొత్తదండు చాల ఎక్కుడుగా వచ్చుటచే గఢామండలసైనికులు చాలమంది చనిపోయిరి. ఇఁక మనకు జయము గలుట అబద్ధము అని వారు నిశ్చయించుకొనిరి. ఇట్లుండఁగా దుర్గావతి ఒకచో యుద్ధము చేయునప్పుడు అసఫ్ ఖానుఁడు వచ్చి ఆమెను సంహరింపఁ జూచెను; గాని చెంతకు చేరలేక దూరమునసిలిచి బాణవర్షమును గురియసాగెను. దుర్గా వతి ఆ బాణములను అన్నిటిని దునిమెను; గాని ఒకబాణము

వచ్చి తటాలున ఆమె కన్నున గ్రుచ్చికొనియెను. రాణి వెంటనే ఆబాణమును ఊడఁబెరికివైచెను. అక్కతన చాలరక్తము ప్రవహించి ఆమెను దడిపివైచెను. అయినను ఆమె యుద్ధముఁ జేయుట మానలేదు.

ఇట్టి సమయమున ఒక వీరుఁడు ఏనుఁగును ఎక్కివచ్చి దుర్గావతినిఁ బిలిచి అమ్మా యువరాజు శత్రువుల బాణములు తగులుటచే మూర్ఛవచ్చిపడిపోయినారు. మనసైన్యము నశించి పోయినది. ఇఁక పోరుటవలన లాభము లేదు. కొలఁది కాల ములో శత్రువులువచ్చి మిమ్ము కైదు చేయఁగలరు. కావున ఈ ఏనుఁగును ఎక్కరండు. మిమ్ము అపాయములేనిచోటికిఁ గొని పోయెదను” అని చెప్పెను. అందులకు దుర్గావతి విచారింపక ‘నీవు పోయి యువరాజును కనిపెట్టుకొని యుండుము. ఇప్పుడు నేను ఇక్కడనుండి కదలుటకు వీలు లేదు. నేను క్షత్రియస్త్రీని. నాకు భయములేదు’ అని ప్రత్యుత్తరము ఇచ్చి మరల పోర సాగెను.

కాని ఆమె కొలదిసేపటిలోనే మిగుల డస్సిపోయెను. అప్పుడు ఆమె ఆవీరునితో ‘ఓయీ! నేను వెనుకకు రాఁజాలను. నన్ను ఇక్కడ చంపివేయుము. అట్లు అయిన నాకు వీరస్వర్గము వచ్చును.’ అని చెప్పెను గాని ఆవీరుఁడు ఆపని చేయఁజాలక పోయెను. ఆ హేతువుచేత దుర్గావతి స్వయముగ కత్తితోఁ బొడుచుకొని ప్రాణములు విడిచెను. వెంటనే ఆమెదేహమును తురకవాండ్రు ముట్టకుండ ఏనుగుమీఁదఎక్కించుకొని ఆతఁడు ఎక్కడకో పోయెను.

లోపాముద్ర

సత్యవ్రతుఁడనుమహారాజు విదర్భదేశమును ఏలుచుం డెను. అతనికి తలిదండ్రులు చిన్నతనమున మఱియొకపేరుపెట్టిరి; గాని యెల్లప్పుడును ఆతఁడు సత్యమునే పలుకుచుండుటచేత సత్యవ్రతుఁడు అని యెల్లరును పిలువఁదొడఁగిరి. ఆతఁడు చాల మంచివాఁడు అగుటచే దేశమునందలి ప్రజలు అందఱును చాల సుఖముగా నుండిరి.

ఆరాజునకు లేకలేక లోపాముద్ర అనుకొమార్తె పుట్టెను. రాజును రాణియు ఆబిడ్డను ప్రాణములవలెఁ జూచుకొనుచు చాల గారాబముతో పెంచుకొనసాగిరి. లోపాముద్ర అస్వస్థత గానున్నను ఏ చిన్ని కారణమువలననైన నేడ్చినను వారు ఇరు వురును చాల కళవళపడసాగిరి. యుక్తసమయమున రాజు కొమార్తెకు అక్షరాభ్యాసముచేయించి యోగ్యుఁడు అగు ఒక బ్రాహ్మణుని ఆమెకు చదువుచెప్పుటకు ఏర్పఱిచెను. స్త్రీలలో మేలుబంతి కావలెనని ఆమెను తల్లి చాల మెలఁకువతో సన్మా ర్గమున నడుపఁజొచ్చెను.

లోపాముద్ర కుశాగ్రమతి యగుటచే గురువు చెప్పిన పాఠములను చాల మెలఁకువతో గ్రహించుచు స్త్రీలకు ఆవశ్య కములైన సకలవిద్యలను స్వల్పకాలమునందే ఎంతోసులభ ముగ నేర్చెను. తల్లివద్ద సత్ప్రవర్తనము గూడ నేర్చికొనెను. అప్పటికి సంపూర్ణయౌవనవతి గూడ అయ్యెను. ఇన్నిటివలన

నామె పరిమళ మబ్బిన బంగారమువలెను, మార్దవ మబ్బిన కప్పురమువలెను ప్రకాశింపసాగెను.

లోపాముద్రయొక్క సౌందర్యమును సత్ప్రవర్తనమును విని అనేకరాజకుమారులు ఆమెను పెండ్లిచేసికొనవలయు నని యువ్విళ్లూరసాగిరి. సత్యవ్రతుఁడును కుమార్తెకు తగినవరునిఁ దెచ్చుటకై చాల ప్రయత్నించుచుండెను. పురోహితులుపోయి అందగాండ్రు అగు రాజకుమారుల చిత్రపటములను దెచ్చిరి; గాని లోపాముద్రను వారు ఎవ్వరును నచ్చరైరి.

ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు సత్యవ్రతమహారాజు కొలువు కూటమునకు అగస్త్యమహాముని వచ్చెను. అగస్త్యుఁడు చాల గొప్పవాఁడు. అతఁడు మాయచేసి బ్రాహ్మణులను చంపుచుండిన వాతాపి, యిల్వలుఁడు అను ఇద్దరు రాక్షసులను రూపు మాపిన మహాత్ముఁడు. ఒకప్పు డాతఁడు సముద్రమునందలి జల మంతయు ఒక్కపుడిసిటఁ జేర్చికొని ఆపోసనము పట్టెను. మఱి యొకప్పుడు చాలఎత్తుగాఁ బెరిగిపోయి సూర్యచంద్రుల మార్గము నరికట్టినవింధ్యపర్వతమును నేలమట్టము గావించెను. అంత గొప్పవాఁడు అగుటవలన అగస్త్యమహామునిని సత్యవ్రతుఁ డెంతో యాదరించి సంతోషింపఁజేసి నావలన మీకు కావల సినపని యేమైనా సెలవిచ్చినచో నవశ్యము చేసెదనని చెప్పెను. అది విని అగస్త్యుఁడు ముమ్మాటికి అట్లు చేసెద నని రాజుచే ననిపించుకొని "ఒకనాఁడు నాపితృదేవతలు ప్రత్యక్షమై 'వత్సా! నీవు సకలవిద్యలు నేర్చిన విద్వాంసుఁడవు. మంచిమార్గమున ప్రవర్తించుచు కులమునకు పేరు తెచ్చితివి. తపస్సువలన మహామహిమము సంపాదించిన మునిశ్రేష్ఠుఁడవు. మునీశ్వరు

లయం దెల్ల నీవే గొప్పవాఁడవు. నీ మాటకు దేవతలు గూడ గడగడలాడుచున్నారు. అన్నియు బాగుగనే యున్నవి; గాని యింతవాఁడవై యుండినను నీవలన మాకు సద్గతి కలుగకున్నది. నాయనా! మాకొఱకైన నీవు పెండ్లియాడి సంతానమును గనుము” అని చెప్పిరి. అప్పటినుండియు నావలన నాపితృదేవతలకు ముక్తి లేకుండఁ బోయినది గదా యని విచారించుచు పెండ్లియాడఁ దలంచి తగిన కన్యకకొఱకు దేశము లన్నియు దిరుగుచున్నాను; గాని యింతవఱకును నాకు నేకన్నియయు యోగ్యురాలుగాఁ గాన్పింపలేదు. ఇట్లుండ నిన్న నీకుమార్తె యొక్క గుణాతిశయమును సత్ప్రవర్తనమును దెలియవచ్చెను. నిన్నటినుండియు నా చిత్తము నీకొమార్తెపై హత్తియున్నది. కావున ఆ గుణవతిని నాకిచ్చి పెండ్లిచేయుము. ఇంతకంటె నీవు నాకు చేయవలసినదియుఁ జేయఁగలదియు లేదు” అని చెప్పెను.

అగస్త్యుని కోరికను రాజు తనకూఁతునకు ఎఱిఁగించెను. అది విని యామె పరమసంతోషముతో ఆ మునీశ్వరుని పెండ్లియాడుటకు అంగీకరించెను. పేదవారి యాఁడుపిల్లలకు రాజపుత్రులు ఎట్లు లభింపరో యట్లే రాజకుమారికలకు మునీశ్వరులు లభించుట కష్టమని యెఱింగినది యగుటచే నామె అగస్త్యమునీశ్వరునిఁ బెండ్లియాడుట కెంతో యానందముతో సమ్మతించెను. తన కోరిక తెలిసిన వెంటనే యందులకు అంగీకరించుట వలన లోపాముద్రసుగుణములు అగస్త్యునకు మఱింత విశదముగా నెఱుకపడెను. అతఁడు తన పితృదేవతలు పెండ్లియాడుమని చెప్పినందులకు తగిన కన్యయే దొరకె నని చాలసంతసిం

చెను. సత్యవ్రతుఁడు తోడనే యానందముతో కొమార్తె నగస్త్యునకు ఇచ్చి పెండ్లి చేసెను.

పెండ్లి యైనపిదప అగస్త్యుఁడు కొన్నిదినములు అత్త వారి యింటనే యుండెను. చెలికత్తెలును దాసీలును తనకును తన భర్తకును అనేకవిధములఁ బరిచర్య చేయవచ్చినను వారిని వారించి తానే పతికి వలయు నుపచారము లన్నియుఁ జేయుచు లోపాముద్ర యెల్లరకు నాశ్చర్యము గొలుపసాగెను. ఇట్లు అయిదారు మాసములు కడచిపోయిన పిదప అగస్త్యుఁ డొక నాఁడు లోపాముద్రను బిలిచి "ప్రతిదినమును నీతల్లిపంపుచున్న యావుపాలు నాకు చాలుట లేదు. అయినను మొగమోటము వలన నింకను తెమ్మని యడుగఁజాలకున్నాను. మొగమోటము వలననే యింతవఱకు ఈ విషయము నీతోఁ గూడ చెప్పలేదు. ఆఁకలి దహించుకొనిపోవుచున్నది. కావుననే నిఁక సహింపఁ జాలను. నీవు నాకు వలసినన్నిపాలు ఇచ్చెదవా?" యని అడి గెను. అది విని లోపాముద్ర చాల కటకటంబడి "మహాత్మా! సముద్ర మొక్కటియుగ నాపోసనపట్టిన నీవాహమును నీ యాఁకలిని నేను తీర్పఁగలనా? అయినను పాలుదెచ్చెద" నని చెప్పి యొక కలశముతో తెచ్చి అగస్త్యుని పాదములను స్మరించి యీపాలు అక్షయము కావలె నని ప్రార్థించుచు కలశము అందించెను.

వెంటనే అగస్త్యుఁడు పాలు అన్నియు త్రాగివైచెను; గాని మరల చూచునప్పటికి కలశము నిండి యుండెను. ఎన్ని తడవలు త్రాగినను కలశ మట్లే నిండి యుండసాగెను. అప్పు డిది

యంతయు లోపాముద్ర పాతివ్రత్యప్రభావ మని తెలిసికొని యామెను చాల నాదరించెను.

పిదప అగస్త్యుఁడు లోపాముద్రతో చాలకాలమై నేను వచ్చి యుండుటవలన ఆశ్రమము పాడుపడి యుండును. ఇఁక మనయింటికిఁ బోదము అని చెప్పెను. లోపాముద్ర తల్లిదండ్రులతోఁ జెప్పి భర్తతో వెంటనే ప్రయాణ మయ్యెను. తలిదండ్రు లామెకు ఎంతో వెలగల వస్త్రములను ఇచ్చిరి; గాని ఆమె వానిని విడిచిపెట్టి నారచీరలు ధరించెను. ఇదియు ఆమె భర్తతోఁ గూడ పాదచారిణియై కారడవులకుఁ బోవుటయుఁ జూచి లోకులందఱును చాల నాశ్చర్యపడి ఆమె ననేకవిధముల కొనియాడుచు మ్రొక్కసాగిరి.

పిదప ఆశ్రమమునకుపోయిన కొన్నిదినములకు అగస్త్య మహామునికి కుమారుఁడు గలిగెను. ఆసంతోషమువలన నాతఁ డనేకమునీశ్వరులను విందునకు పిలిచెను. ఇంట తమకు సరిపడు నంతవఱకైనను భోజనసామగ్రి లేని యిప్పుడు లోపాముద్ర యేమిచేయునో చూడవలయు నని అగస్త్యుఁడు ఏమియు నెఱుఁగనట్లు ఉండెను. పిదప మునులందఱితోఁగూడ అగస్త్యుఁడును స్నానము చేసి భోజనమునకు సిద్ధముగా వచ్చెను. అది చూచి లోపాముద్ర యొక్కమాఱు పతి పాదములను స్మరించెను. తోడనే వంటయింటినిండ భోజనపదార్థములు నిండి యుండెను. శిష్యులందఱును వచ్చి మునుల కందఱకును తృప్తిగా భోజనము పెట్టిరి. సకలసన్మానములను గావించి మునుల నంపివైచి అగస్త్యుఁడు భార్యచెంతకు వచ్చి "నీ ప్రభావమువలన నా మర్యాద నిలిచినది. నిన్ను పెండ్లియాడినందులకు నేను

ధన్యుఁడ నైతిని.” అని యామెను అనేకవిధముల కొనియాడెను.

ఇట్లుండఁగా నొకప్పుడు విపులుఁడు అనుముని యొకఁడు విమలాంగి అను భార్యతో అగస్త్యుని ఆశ్రమమునకు వచ్చెను. లోపాముద్రయు అగస్త్యుఁడును వారిని లక్ష్మీనారాయణులను వలె పూజించిరి. కొంతతడవు ఇష్టాలాపంబులఁ బ్రొద్దుగడచిన పిదప విమలాంగి లోపాముద్రను జూచి “అమ్మా! నీకు నీ తలిదండ్రులు ఎన్నో నగలు పెట్టఁగా అన్నియు వారియింటనే యుంచి వచ్చితి వఁట. ఎంత వెఱ్ఱిపని చేసితి వేమమ్మా!” అని యడిగెను. అది విని లోపాముద్ర “నా భర్తయే నాకు కావలసినన్ని నగలు ఇచ్చెను. ఇఁక పుట్టింటివారు పెట్టిన నగలు ఏమిచేసికొందునమ్మా!” యని బదులు చెప్పెను. విమలాంగి ఆనగల నొకమాఱు చూపు మనఁగా లోపాముద్ర యొకచిన్న చెట్టును చూపెను. చూడఁగా ఆచెట్టుకొమ్మలపై ఎన్నోవిధము లగునగలు వ్రేలాడుచుండెను. అది చూచి విమలాంగి లోపాముద్రమాహాత్మ్యమునకు ఆశ్చర్యపడి క్షమింపు మని యామెకు నమస్కరించి భర్తతోఁ గూడ అగస్త్యునివద్ద సెలవు గైకొని ఆశ్రమమునకు పోయెను.

లోపాముద్ర యిట్లే భర్తనే దేవునిగా బూజించుచు ఏస్త్రీయు కనలేని గొప్ప మహిమను గాంచి ప్రకాశించెను.

అనసూయాదేవి

గొప్పకీర్తి వహించిన ఏడుగురు మహామునులలో నొక్కఁడును, చాలకాలము ఘోరతపస్సుచేసి చాల మహిమ సంపాదించి రెండవబ్రహ్మవలె ప్రకాశించుచున్నవాఁడును అగు అత్రిమహాముని అన్నియాశ్రమములయందును గృహస్థాశ్రమమే మిక్కిలి గొప్పది యని తెలిసికొని మంచిగుణములుకలదియు, పెద్దలయెడల భయభక్తులు చూపి గౌరవముతో పూజించునదియు, సౌందర్యవతియు, విశేషించి తనకు తగినదియు నగు అనసూయాదేవి అనుకన్యను పెండ్లిచేసికొనియెను.

చాల వివేకముగల అనసూయ అత్రిమహాముని తన్ను పెండ్లిచేసికొనినందులకు చాల సంతసించెను. అంతటి మహానుభావుఁడు ఎంత పుణ్యము చేసికొనిన భర్త యగును? అనసూయాదేవి తక్కిన కన్యలవలె కేవలము ఇహసౌఖ్యములనే కోరునది గాదు. ఆమె హృదయము చాల విశాలమైనది. నేఁడు అనుభవించుచున్న ఇహసౌఖ్యము రేపు నిలువదు. దానివలనఁ గలుగుఆనందము గూడ శాశ్వతముగాదు. నిదురమత్తువలె నది తొలఁగిపోయిన వెంటనే మరల కష్టములుపీడించును. ఆధ్యాత్మికానందము అట్టిది గాదు. దానికి అవధి లేదు; గాని దానిని సంపాదించుట కష్టము. శాంతచిత్తమున గాని యది యంకురింపదు.

దానిని పెంపొందించుటకు చాల కష్టముల ననుభవింపవలెను. ఇహసౌఖ్యములపైఁ గోరిక యున్నంతకాలము నది యంకు రింపదు. మనస్సు చాల నిశ్చలము గావలెను. అనసూయ హృద యము నిశ్చలము గావుననే నిర్మలహృదయుఁ డగు అత్రి నామె సంతోషముతో పెండ్లియాడెను.

పెండ్లియైన పిదప అనసూయకు అత్రికంటె మఱియొక దేవుఁ డున్నాఁడు అని తోఁచలేదు. సద్గుణములుగల స్త్రీలకు దైవమువలనఁ గలుగు ప్రయోజనములు అన్నియు భర్తవలననే కలుగును. ఈసంగతి నెఱుఁగని స్త్రీలు భర్తలను మరచి భగ వంతుని ఎంత పూజించినను ప్రయోజనము కలుగదు; గావు ననే అనసూయాదేవి భర్తయే దైవమని నమ్మెను. ఆమె యాత నికి చేసిన ఉపచారములు సాధారణకన్యలు చేయఁజాలరు. ఆమె యెప్పుడును భర్తకంటె ముందు నిద్రించిగాని పతికంటె వెనుక మేల్కాంచిగాని యెఱుఁగదు. ప్రాతఃకాలమున నామె తొలుదొల్త చేయుపని భర్త పాదపూజ. ఇది యెప్పుడు నామె యేమరలేదు. ఇట్లు చేయుటవలన భర్త సంతోషించి తన కోర్కులు తీర్చునను తలంపుతోఁ గాక ఆమె తనకు ఇది విధి యని చేసెను. ఇట్లు ఆమె స్త్రీలు భర్తను ఎన్నివిధముల ఆనంద పెట్టఁగలరో అన్నివిధముల నానందపెట్టెను.

ఈరీతిని గొన్ని దినములు గడచిపోయినపిదప అత్రిమహా ముని వయస్సున చిన్నది యయ్యు, బుద్ధియందు చాల గొప్పది యగు భార్య గుణములను ప్రవర్తనమును గాంచి చాల సంత సించి "నీకేమి గావలయునో కోరుకొనుము" అని చెప్పెను. అప్పు డనసూయాదేవి చాల వినయముతో నమస్కరించి దేని

వలన స్త్రీలు సకలకష్టములనుబాసి పతితో మోక్షమును బడ యుదురో అది యొసంగు మని భర్తను కోరెను. ఆహా! ఇట్టి కోరిక యెంత జ్ఞానము గల స్త్రీలు కోరఁదగినది! అప్పు డత్రి మహాముని అట్లు కోరిన భార్యకు పాతివ్రత్యమే స్త్రీలకు సకల కామ్యముల నొసగూర్చు నని తత్త్వ ముపదేశించెను. నాఁటి నుండి అనసూయాదేవి మఱింత భక్తితో భర్త నారాధింప సాగెను. సాధారణముగా లోకములో స్త్రీలు చనువు ఇచ్చిన కొలఁది నెత్తి యెక్కెద రఁట! అనసూయాదేవి యట్లుగాక తొల్లిటికంటె నెక్కుడు వినయముతో భర్తను పూజింపఁ జొచ్చెను.

ఒకదినమున బ్రహ్మా సరస్వతితోడను విష్ణుమూర్తి లక్ష్మీ దేవితోడను మహేశ్వరుఁడు పార్వతీదేవితోడను హంసను, గరుడుని, వృషభమును ఎక్కి విహారమునకు బయలు దేరిరి. ఆ సాయంసమయమున చల్లనిగాలి వీచుచుండుటవలన వారు చాల ఉల్లాసముతో మేరుపర్వతముదెసకుఁ బోవుచుండిరి. ఇట్లు కొంతదూరము పోవునప్పటికి హంసయు, గరుడుఁడును, వృష భమును గూడ ముందునకు కదలఁజాలకపోయెను. త్రిమూర్తులు గూడ ఎంతో ప్రయత్నము చేసిరి; గాని ఫలము లేకపోయెను. అప్పుడు వారు ఇందులకు కారణము ఏమని యడుగఁగా "దేవా! క్రిందనున్నది మహాపతివ్రత నివసించియుండు ఆశ్రమ మని తోఁచుచున్నది. ఆమె ప్రభావమునఁ గలుగు అగ్నిశిఖలు మిన్నంటుచున్నవి. అక్కతన మేము ముందునకు పోలేకున్నా" మని చెప్పెను. ఇఁక చేయునది లేక త్రిమూర్తులును వెనుకకు బోయిరి.

ఒకనాఁడు వారు మువ్వురును ఒకచోఁ జేరి అనసూయాదేవి ప్రభావమును బరీక్షించి ఎట్లయిన నామె పాతివ్రత్యమును భంగపఱుపవలె నని నిశ్చయించుకొని జాముప్పొద్దెక్కిన తరువాత వృద్ధబ్రాహ్మణరూపములతో అత్రిమహర్షి యాశ్రమమునకు వచ్చిరి. అట్లు వచ్చినవారిని అత్రియు, అనసూయయు దేవులనువలె పూజించి యీపూట మాయాతిథ్యమును స్వీకరించి పోవలె నని వేఁడుకొనిరి. వారందులకే వచ్చినవారైనను బెట్టుకొఱకు ఎంతోసేపు అటునిటు చెప్పి తుదకు అంగీకరించిరి.

వెంటనే అనసూయ చక్కఁగా వంటఁజేసి భర్త కెఱింగించెను. అప్పు డత్రి ఆబ్రాహ్మణులను "స్నానముచేసి మడిగట్టుకొనుఁ"డని చెప్పెను. వెంటనే వారు అట్లుచేసి పీటలమీఁదకు వచ్చి కూర్చుండిరి. తోడనే భర్త యనుజ్ఞఁగొని యనసూయ వడ్డించుటకు సిద్ధపడెను. అంత నామువ్వురు బ్రాహ్మణులును ఒక్కుమ్మడిగ అత్రిమహర్షినిఁ బిలిచి "అయ్యా! మాకొక్క నియమ మున్నది. ఆనియమప్రకారము మీరు నడచుకొనకున్నచో మేము భుజింపకయే వెడలిపోదు" మని చెప్పిరి. అత్రి అది యేమని యడుగఁగా "నీ భార్య చీర విప్పివేసి, అనఁగా దిగంబరురాలై మాకు వడ్డింపవలె" నని చెప్పిరి. అత్రి యది విని యాశ్చర్యపడెను. అనసూయ భర్తను జూచెను. ఇఁక నిప్పుడిందులకు అంగీకరింపకున్నచో నీబ్రాహ్మణులు లేచిపోయెదరు. అట్లయిన నాతపస్సు అంతయు బుగ్గియై పోవును. పైఁగా మహాపాతకము చుట్టుకొనును. అని తలంచి అత్రి అట్లేచేయు మని భార్యకు సెలవిచ్చెను!

బారత—౬

ఈయనుజ్ఞను విని యనసూయ సంతోషముతో పంచాక్షరీమంత్రమును జపించెను. తోడనే యాముగ్గురు బ్రాహ్మణులు చంటిపిల్లలు అయిపోయి కేరుకేరుమని యేడువసాగిరి. అప్పు డనసూయ వస్త్రమును విప్పివేసికొని అతి త్వరగా వచ్చి యా ముగ్గురు పాపలకును బువ్వ తినిపింపసాగెను. అది చూచి అత్రి ఆశ్చర్యపడి యిది యేమనియెను. "నాథా! మీరింకను కనిపెట్ట లేదా? బ్రాహ్మణులు మువ్వురును బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు. నా వ్రతమును పరీక్షించుటకై వారిట్టి వేషముతో వచ్చినారు" అని చెప్పెను. అది విని అత్రి త్రిమూర్తులుచేసిన కొంటెతన మునకును తనభార్య ప్రభావమునకును ఎంతోయబ్బురంపడెను.

అనసూయాదేవి యాబాలకులకు బువ్వ పెట్టుట పూర్తియైనపిదప మూఁడుయొయ్యెలలను నిర్మించి వారి నందు పవ్వళింప జేసి జోకొట్టి నిద్రపుచ్చి తిరిగి వచ్చి భర్తకు భోజనము పెట్టి తానును భుజించెను. అంతయు అత్రిమహర్షికి చాల నాశ్చర్యముగా నుండెను. ఆశ్చర్యము తక్క నాతనికి మఱియేమియుఁ దోఁచినది గాదు. ఇట్లుండఁగాఁ సాయంత్ర మయ్యెను. రాత్రి అనసూయ యాముగ్గురు బిడ్డలకును యథాప్రకారము భోజనము పెట్టి మరల పరుండఁబెట్టెను.

మఱునాఁడు లక్ష్మియు, పార్వతియు, సరస్వతియు నొక్కచోఁ జేరి తమ భర్తలకొఱకు విచారింపసాగిరి. వారు ఏమై పోయినదియుఁ గూడఁ దెలియదయ్యెను. ఎందున్నదియు,ఎప్పుడు వచ్చునదియుఁ గూడఁ దెలియ దయ్యెను. అప్పుడు పార్వతి యొక దేవతాస్త్రీని ఈశ్వరుని జాడ తెలిసికొనిరమ్మని పంపఁగా నామె పోయి సంగతి యంతయు తెలిసికొని వచ్చెను. అది విని

ఆముప్పురను అనసూయచేసిన పనికి చాల భయపడి తమపతుల యవస్థ యేమగునో యని యడలి, వారికిని తమకు నిఁక మరల సమావేశము కలుగునో కలుగదో యని భీతిల్లి మాఱుపల్కకుండ అనసూయ కాళ్లపైఁ బడి ప్రార్థింతమని నిశ్చయించుకొని వెంటనే బయలుదేరి అత్రిమహర్షి ఆశ్రమము చేరికొనిరి.

ఆముప్పురను గాంచి అనసూయ చాల గౌరవము చేసి పూజించి ఎందులకు వచ్చితి రని యెఱుఁగనట్లు ప్రశ్నించెను. అప్పుడు వారు దీనవదనలై సంగతియంతయుఁ జెప్పి యామెను పతిభిక్ష పెట్టు మని ప్రార్థించిరి. అనసూయ యేమియు నెఱుఁగ నట్లు నటించుచు ఆముప్పురు బాలురను దీసికొనివచ్చి వారికిఁ జూపెను. బాలకులై యున్న తమ భర్తలను జూచి సరస్వతియు లక్ష్మియు, పార్వతియు ఒక్కమాఱుగ సంతోషమును విచారమును గూడ బొంది వారి పూర్వరూపములు దయచేయు మని అనసూయను ప్రార్థించిరి. అప్పుడును ఆమె నావల్ల నేమగు నని తెలుపుచు తన దివ్యప్రభావమువలన క్షణములో త్రిమూర్తులకును పూర్వపురూపములు గలిగించెను. వెంటనే త్రిమూర్తులు అనసూయ పాదములమీఁదను అత్రి కాళ్లమీఁదను బడి తమ తప్పు క్షమింపవలె నని ప్రార్థించిరి. అనసూయయు అత్రియు తిరిగి మమ్ము కాపాడుఁడని త్రిమూర్తుల పాదములపై వ్రాలిరి.

పిదప త్రిమూర్తులును అనసూయకు మ్రొక్కి "తల్లీ! మాకు ముగ్గురకును నీకడుపునఁ బుట్టి నీచే పెంపఁబడి, నిన్ను అమ్మా! అని పిలువవలె నని కోరిక యున్నది. ఈవరము దయచేయుము" అని ప్రార్థించిరి. "ఇంతకంటె మాకేమి కావలెను. ఎవ్వరిమీఁదను జూపని అపారప్రేమను మాయెడఁ జూపుటకు

మీకుఁ గారణ మేమియు లేదు. ఇది యంతయు మాయదృష్టముకాక వేఱు గాదు. భార్యలతోఁ గలసియున్న మీపాదధూళిచే మాయాశ్రమము, మాజన్మములు, మాతపస్సులు, మాపూజలు పవిత్రములైనవి. మహానుభావులారా! మీరువచ్చిన పనికి నన్ను నియోగింపుఁడు" అని అనసూయ వారికి వందనము చేసెను. పిదప వారు భార్యలతోఁ గూడ స్వస్థానములకుఁ బోయిరి. కొన్ని దినములకు బ్రహ్మ చంద్రుఁడును విష్ణుమూర్తి దత్తాత్రేయుఁడును, మహేశ్వరుఁడు దూర్వాసుఁడును అయి అనసూయ కడుపునఁ బుట్టిరి.

అరుంధతీదేవి

మునులలో నెల్ల గొప్పవాఁడగు వసిష్ఠుఁడు చాల గొప్పవాఁడై వివాహము చేసికొనఁదలఁచి తగిన కన్యక దొరకక చిక్కుపడుచుండెను. అనేకస్థలములయందు ప్రయత్నించెను; గాని యేమియుఁ బ్రయోజనము లేకపోయెను. "ఇట్లు ఉన్న చోటనే యుండి ప్రయత్నించుట దగ" దని తలంచి యాతఁడు కన్యను వెదకుచు బయలుదేఱెను.

ఒకప్పు డాతనికి మతంగమహామునికి అరుంధతి అను కొమార్తె కలదనియు, ఆమె చాల సుగుణవతియు, విశేషించి సుందరి అనియు తెలియవచ్చెను. తోడనే వసిష్ఠుడు మతంగాశ్రమమునకు బయనమై పోయెను. వసిష్ఠుని రాకకు మతంగుఁడును, అతని భార్యయు, కొమార్తెయు చాల సంతోషించి

మీరువచ్చుటచే మా యా శ్రమము పవిత్రమైనదని కొనియాడి అర్ఘ్యపాద్యాదివిధులచేఁ జాలభక్తితోఁ బూజించి ఆనందపెట్టిరి.

వసిష్ఠుఁడు అరుంధతినిఁ జూచి ఆమె తెలివితేటలను వినయ వివేకములను, భక్తి శ్రద్ధలను, గుణరూపములను జూచి చాల సానందించి యామె పెండ్లియాడుటకు తగిన దని నిశ్చయించు కొనియెను. ఆ కారణముచే నాతనికి మతంగుఁడు నాతని భార్య యు చేసిన సపర్యలకంటె అరుంధతి చేసిన యుపచారములె చాల నానందము గలిగించెను. మఱియు నీతీరున దేశములు తిరుగకున్న నీకన్యామణి కాన్పించియుండదు గదా యని గూడ నాతఁ డనుకొనెను.

పిదప మతంగుఁడు చేతులు జోడించికొని వసిష్ఠునిజూచి "మహాత్మా! ననుఁబోలు కొలఁది వాని యింటికి మిముఁబోలు మహర్షి శేఖరు లూరక రారు. మీ రాకకు హేతువేమో సెలవిచ్చి నన్ను కృతార్థుని జేయుఁడు" అని ప్రార్థించెను. అందులకుఁ జాలసంతసించి వసిష్ఠుఁడు మతంగునిఁ జూచి "మునికులతిలకా! కన్యలున్నవారి యింటికి బ్రహ్మచారు లెందులకు వత్తురో నేను నందులకే వచ్చితిని. నాకు పెండ్లియాడవలె నని కోర్కెపుట్టినది. కన్యకొఱకు వెదకుచుండగా నీకొమారిత సద్గుణభూషిత యని తెలియవచ్చినది. నే నిప్పుడు నీయింటికి భిక్షుకుఁడనై వచ్చితిని. నీకొమార్తను నాకిచ్చి పెండ్లిచేసి నన్ను అనుగ్రహింపు" మని చెప్పెను.

అది విని మతంగుఁడు ఆమాటలకు చాల ఆశ్చర్యపడెను. అతని భార్యయు నాతఁడును తమ కూతురు యదృష్టమునకు చాల నానందించిరి. ఇది విని అరుంధతి పొంగిపోయెను. వెంటనే

నాకులము పవిత్ర మయ్యె నని చెప్పుచు మంతగుడు అరుం
ధతిని వసిష్ఠున కిచ్చి పెండ్లిచేసెను. దేవత లెల్లరును ఆదంపతు
లనుజూచి హర్షించిరి.

పెండ్లియైన తరువాత కొన్ని దినములు అత్తవారియింట నే
యుండి పిదప వసిష్ఠుఁడు అరుంధతిని వెంటఁగొని తన యాశ్ర
మమునకు పోయెను. పెండ్లియైనదిమొదలుకొని అరుంధతి
భర్తను అతిభయభక్తులతో పూజింపసాగెను. తనయెడ నరుంధ
తికిఁ గల పూజ్యభావమును గ్రహించి పరమానందభరితుఁడై
వసిష్ఠుఁ డొకనాఁడు అరుంధతిని చేరఁదీసి "సాధ్వీ ! నీసుగుణ
ములకు ఆనందమైనది. నీకు ఏమికావలెనో కోరుకొనుము.
అమూల్యములగు వస్త్రములో, రత్నాభరణములో, భోగ
ములో నీవేమికోరినను నేను తీర్చెద" నని చెప్పెను. అది విని
అరుంధతి భర్తకు తనయెడల గలిగిన యనుగ్రహమునకు జాల
సంతసించి ధన్యురాల నైతి నని తలంచి "నాకు మోక్షమును,
మీ పదభక్తియుమాత్రమే కావలెను. ఆరెండును నాకుఁగలుగ
నాశీర్వదింపుఁ" డని భర్తను వేఁడుకొనెను. ఆమెగుణవివేకము
నకు మిక్కిలి మెచ్చుకొని వసిష్ఠుఁడామె కప్పుడు జ్ఞాన ముపదే
శించెను. నాఁటినుండి అరుంధతి మఱింత భక్తిశ్రద్ధలతో భర్తను
పూజించుచుండెను.

ఇట్లుండఁగా నొకప్పుడు నారదునకు అరుంధతీదేవి పాతి
వ్రత్యప్రభావమును అసమానము అని తెలియవచ్చెను. సరస్వ
తియు, లక్ష్మియు, పార్వతియు పదునాల్గు భువనములయందును
గూడ తమయంతటి పతివ్రతలు లేరని గర్వపడుచుండుట గూడ
నాతనికి తెలిసియే యుండెను. అక్కతన నాతఁ డరుంధతి

సాయంబున త్రిమూర్తులభార్యలకుగర్వభంగముగావింపవలెనని తలంచి సెనగగింజలతో సమానమైన మూఁడు కంకరరాళ్లు పరికొని వైకుంఠమునకు వెళ్లి లక్ష్మీనారాయణులకు మ్రొక్కి మనఃపూర్వకముగా కొనియాడెను. అందులకు వారెంతయు సంతోషించి యాతని నాశీర్వదించిరి. పిదప నారదుఁడు కంకర రాళ్లమూట విప్పి లక్ష్మీదేవికి చూపి "నాకు వేయించిన సెనగలు తినవలెనని కోరిక కలిగినది. ఈరాళ్లు వేయించి సెనగలు చేసి యీవలె" నని కోరెను. అది విని లక్ష్మీదేవి ఆశ్చర్యముతో "నారదా! రాళ్లు ఎవరైన సెనగలు చేయఁగలరా? ఇదియేటి మాట" అని పలికెను. వెంటనే నారదుఁడు వారిచెంత సెలవు తీసికొని కైలాసమునకు ప్రయాణము సాగించెను.

అతఁడక్కడ సైతము మిన్నకే తొలుత నమస్కరించి పిదప కొనియాడి యాపిమ్మట కంకరరాళ్లు వేయించి సెనగలుచేసి యీఁగోరెను. పార్వతియు లక్ష్మీవలెనే ఆశ్చర్యపడి నావలనఁ గాదని చెప్పెను. పిదప నాతఁడు సత్యలోకమునకుఁ బోయి సరస్వతినిగూడ ప్రార్థించెను; గాని ఆమెయు నట్లే చెప్పెను. అప్పుడు నారదుఁడు త్రిమూర్తుల భార్యల పాతివ్రత్యమును గుఱించి నవ్వుకొనుచు వసిష్ఠుని ఆశ్రమమునకు బయలుదేరెను.

సంగీతముపాడుచు వచ్చుచున్న నారదుని అల్లంతదూరమునందే చూచి అరుంధతియు వసిష్ఠుఁడును ఎదురేగి తోడుకొనివచ్చి అర్ఘ్యపాద్యములు ఇచ్చి మర్యాదచేసిరి. కొంతతడవు లోకాభిరామాయణము జరిగినతరువాత నారదుఁడు తొల్లిటివలెనే రాళ్ల నరుంధతికిఁ జూపి వేపి సెనగలు చేసి ఇమ్మని కోరెను. వసిష్ఠుఁ డది చూచి యబ్బురంపడెను; గాని అరుంధతి

వెంటనే యాకంకర రాళ్లను గైకొని పతిపాదములు తలంచి పంచాక్షరి జపించి మంగలములో పోసి యారాళ్లను వేయింప సాగెను. చూచుచుండఁగనే యారాళ్లు సెనగలై పోయెను. అవి బాగుగ వేగిన పిదప నరుంధతి వానిని తీసికొనివచ్చి నారదున కిచ్చెను. నారదుఁడును చాల సంతసించి యాశెనగలు మూట గట్టుకొని యాదంపతులకు నమస్కరించి బయలుదేరి వైకుంఠ మునకుఁబోయి లక్ష్మీనారాయణులకును, కైలాసమునకుఁ బోయి పార్వతీపరమేశ్వరులకును, సత్యలోకమునకుఁ బోయి వాణీ హిరణ్యగర్భులకును జరిగిన సంగతి యంతయుఁ దెలిపెను.

అది విని వారు చాల ఆశ్చర్యపడిరి. సరస్వతియు, లక్ష్మి యు, పార్వతియు ఆపని తమవలనఁ గానందున చాల సిగ్గుపడిరి. వెంటనే త్రిమూర్తులును భార్యలతో గూడ వసిష్ఠాశ్రమమునకు వచ్చి యాదంపతులకు సాష్టాంగ నమస్కారములు గావించి యనేకవిధములఁ గొనియాడి అరుంధతీదేవిని జూచి "తల్లీ! నీపాతివ్రత్యమాహాత్మ్యమును మేమేమని కొనియాడఁగలము? నీదర్శనమువలన మేము ధన్యుల మైతిమి. నేఁడు మొదలు నిన్ను భక్తితోఁ బూజించువారికి సకలసంపదలును సిద్ధించును. వివాహకాలమున నిన్ను పూజించు దంపతులు సకలైశ్వర్యములను బడసి తుదకు పుణ్యలోకమునకుఁ బోదురు" అని వర మిచ్చి స్వస్థలములకుఁ బోయిరి.

మీరాబాయి

మారవాడదేశమునందలి మేరతనగరమున జయమల్లుం డను రాజు ప్రజలను పరిపాలించుచుండెను. ఆతఁడు చాల దయ గలవాఁడగుటవలన దేశమునందలి ప్రజ లెల్లరును సుఖించు చుండిరి. అతఁడు తీరికయైనప్పు డెల్ల భగవత్కీర్తనలు పాడుట యందే కాని మఱియొక వ్యర్థకార్యమునందు కాలము గడిపి యెఱుఁగఁడు. అతనికి మీరాబాయి యను ఒకకొమార్త గలి గెను. జయమల్లుఁడు భక్తుఁడగుటచేఁ దండ్రినిఁ జూచి కొమా ర్తెయు భక్తురా లయ్యెను.

ఆమెకు జ్ఞానము వచ్చినప్పటినుండియు, భారతము, రా మాయణము, విష్ణుపురాణము, భాగవతము మున్నగు సద్గ్రం థముల ననేకపర్యాయములు చదువసాగెను. క్రమక్రమముగ నామెకు వయస్సుతోఁ గూడ జ్ఞానమును భక్తియు హెచ్చెను. పదాఱేండ్లు వచ్చునప్పటి కామె సంపూర్ణ యౌవనవతి య య్యెను. అప్పుడు జయమల్లుఁడు తన మర్యాదకుఁ దగినవాఁడును, సరసుఁ డగు పండితుఁ డని పేరొందినవాఁడును, ఉదయపుర రాజును అగు కుంభరాణా మీరాబాయికి తగినవాఁ డని యోచించి యిరువురకును వివాహము గావించెను.

మీరాబాయియును కుంభుఁడును సౌందర్యమునందును, సౌజన్యమునందును, పాండిత్యమునందును, తెలివితేటలయం దును, కవిత్వమునందును సమానులు. వా రిరువురును ఒకరి

సాయమున నొకరు చక్కని కవిత్వము చెప్పుచుండిరిగాని కుంభుఁడు చేయుపద్యములయందు శృంగారరసమును, మీరా చేయు పద్యములయందు భక్తిరసమును వెల్లివిరియుచుండెను. కుంభుని భక్తిరసము వర్ణింపు మని మీరాబాయియు, మీరను శృంగారరసము వర్ణింపు మని కుంభుఁడును చెప్పు చుండిరి; గాని కవిత్వము చేయునపుడుమాత్రము ఎవరిమార్గమును వారు మానువారు గారు.

ఇట్లు కొంతకాలము జరుగునప్పటికి కుంభునితండ్రి చని పోయెను. మేవాఁడురాజ్యమునకు కుంభుఁడు రాణాయయ్యెను. కొలఁది దినములయందే కుంభరాణా రాజ్యపాలనమున చాల నేర్పరి యని పేరొందెను. తన భర్త రాణాయైన తరువాత మీరాబాయికి స్వాతంత్ర్య మెక్కుడయ్యెను. ఆమె రాణియై నపు డిఁక స్వాతంత్ర్య మేమి కొదవ? అప్పటినుండియు నామె భర్త యనుజ్ఞఁబడసి ఈశ్వరుని పూజించుటయందును కొనియాడుటయందును, ప్రార్థించుటయందును ఎక్కుడు కాలము గడుప సాగెను. తనకు నౌకరీచేయుట కేర్పఱుపఁబడిన దాసీస్త్రీలకును, చెలికత్తెలకును ఆమె యెల్లప్పుడు శ్రీమన్నారాయణ మూర్తి మహిమలను జెప్పుచు, నాతనిపై తాను రచించినపద్యములను కీర్తనలను చదివి వినిపించుచు ఆనందమును బొందు చుండెను. ఆమెను జూచియు ఆమె బోధనలను వినియు వారు గూడ క్రమక్రమముగ శ్రీమన్నారాయణునియందు భక్తిగలిగి యుండిరి.

ఇట్లు మీరాబాయికి క్రమక్రమముగ భక్తి పెరిగి పోఁజొచ్చెను. ఉదయపురమున రాజగృహమునకు బైట నొక కృష్ణ

మందిర ముండెను. మీరాబాయి దినదినము నాకృష్ణమందిర మునకుఁ బోయి ఆకృష్ణుని సేవించుట ప్రారంభించెను. ఒకప్పు డామె కృష్ణుని మహిమలను బాడుచు ఆనందాతిరేకముచే నృత్యము చేయసాగెను. ఇట్టి యద్భుతకృత్యముల వలన ఈ సంగతి వెంటనే దేశమం దంతటను వ్యాపించెను. వెంటనే ఆమెను జూచుటకై యోగులును, భక్తులును, తత్త్వజ్ఞులును అనేకులు రా సాగిరి. వారివలన నామె మఱింత విజ్ఞానమును బడసెను.

అట్లు మఱికొన్ని దినములు జరుగునప్పటికి మీరాబాయి రచించిన పాటలు పద్యములు దేశమున నలుమూలలందును వ్యాపించెను. వానిని విని అప్పుడు డిల్లీని పాలించుచున్న అగ్బరు ఆమెను జూడఁ గోరి తానసేనుఁడు అను నొక భారతీయుని వెంట నిడుకొని బైరాగివేషము వేసికొని రహస్యముగా నుదయపురము వచ్చి శ్రీకృష్ణదేవాలయములో ప్రవేశించి అక్కడ జరుగు సంగతులు అన్నియు చూచి జనసంఘము తొలఁగిపోయిన పిదప మీరాబాయికి నమస్కారము చేసెను. "సర్వేశ్వరుఁ డుండఁగా నాకు నమస్కరించుటవలన నీకేమి ప్రయోజనము? నీకేమి కావలయును?" అని మీరాబాయి యడుగఁగా అగ్బరు "నాకు పరమార్థసాధన ముపదేశింపు"మని యెను. "పరమేశ్వరుని నిశ్చలచిత్తముతో గొల్చుటయే పరమార్థసాధన" మని మీరాబాయి చెప్పఁగా నందులకు సంతోషించినట్లు అగ్బరు తాను రహస్యముగాఁ గొనివచ్చినరత్నహారముము ఆమె కీయఁబోయెను; గాని యామె వల దనుటచే మా-

యాంవి యగు అగ్బరు ఆరత్నహారమును కృష్ణవిగ్రహము మెడలో వేసి పోయెను.

ఆరత్నహారము చాలవెలగలది అగుటచే నీవార్త క్షణములో దేశమంతయు వ్యాపించెను. ఇది విని కుంభరాణా అనుమానించి యారత్నహారమును తెప్పించి రత్నపరీక్షకులచే పరీక్ష చేయింపఁగా నం దొకఁడు "ఈరత్నహారమును నేనే తయారు చేసితిని. ఒకసంవత్సరము క్రిందట నేనిది అగ్బరునకు అమ్మితిని" అని చెప్పెను. అది విని కుంభరాణా అగ్బరు మాయవేషముతో వచ్చి తనభార్య నవమానముచేసె నని తలఁచి ఇట్లు బహిరంగముగా మీరాబాయి బైరాగులు మున్నగువారితో కలసి మెలసి శ్రీకృష్ణమందిరమునకు పోవుచుండుటకు చాల కోపించి "నీవు వెంటనే నీకు నీవే యీలోకమును విడిచి పోవలె" నని మీరాబాయికి జాబు వ్రాసి పంపెను.

మీరాబాయి శ్రీకృష్ణమందిరము నుండి యింటికివచ్చినపుడు మంత్రి యామె కాజాబు నిచ్చెను; గాని దానిని జదువుకొని యామె యొంతమాత్రమును భీతిల్లలేదు. దుగఃఖింపలేదు. చాల గంభీరముగఁ జూచుచు "మీరాజుగారి దర్శనము నాకొకసారి యగునా?" యని యడిగెను; గాని "రాజుగారు మీ మొగము చూడ నని శపథము తాల్చి" రని మంత్రి చెప్పెను. అప్పు డామె "మీభార్య మీసెలవుప్రకారమే నడచుకొనును" అని చెప్పుము. అని మంత్రి నంపివైచెను. ఈ వర్తమానము నామె తన చెలికత్తెలకును, దాసీలకును గూడ చెప్పక సాయంకాలము ఎల్లరును నిద్రించునంతవఱకును ఈశ్వరభజనము

గావించి పిదప బీదవేషమును దాల్చి ఎవరికిని జెప్పకుండ ఇల్లు వెడలెను.

కొంతతడవున కామె యొక నదీతీరమునకు అరిగెను. అప్పు డానది పూర్తిగాఁ బ్రవహించుచుండెను. అందుల కెంతయు సంతసించి మీరాబాయి యందుదికెను; గాని తెల్ల వాఱునప్పటి కామె ఒక యిసుకతిన్నెపై బడియుండెను. పిదప నామె నిద్దురవోయిన దానివలె లేచి కూర్చుండెను. నీటిలోఁ బడి కొట్టుకొనిపోవునపు డామెకు "మీరా! నీవు నీభర్తయాజ్ఞ చొప్పున ఆత్మహత్య చేసికొనుటకు నదిలో నుఱికితివి; గాని నీ కింకను ఆయుర్దాయము పూర్తి కాలేదు" అని యేదో యొక గంభీరవాక్యము వినవచ్చెను. అక్కడనుండి నామె బృందావన మునకుఁ బోఁదలఁచి యీశ్వరభజనచేయుచు బయలు దేరెను. మార్గమధ్యమున కొందఱు గొల్లవాండ్రు పాలు ఇచ్చి ఆమె యాఁకలిబాధను తీర్చిరి. ఆమెను చూచిన స్త్రీపురుషులందఱు ఎంత వలదనుచున్నను ఆమెవెనుక తామునుగూడ భజనచేయుచు బయలుదేరిరి. ఇట్లు చాల కష్టముతోఁ బ్రయాణముగావించి కొన్నిదినములకు కామె బృందావనము చేరికొనెను. ఇట్లు అనేక స్త్రీపురుషులు వెంట వచ్చుచుండ ఆనందపరవశరాయై ఈశ్వర భజనచేయుచు వచ్చు ఆమెనుజూచి బృందావనమునందలివారు కైలాసమునుండి ప్రమథగణములతో వచ్చు పార్వతీదేవి యని భావించిరి.

ఈమె అచ్చటకు వెళ్లినప్పటి కచ్చట జీవగోసాయి యను నొక జ్ఞానియగుభక్తుఁడుండెను. అతఁడు తనశిష్యులకు "మీరు జ్ఞానమును గోరెదరేని ధనమును స్త్రీలను కోరకపోవుటయే కాక

కన్నులతో నైనను చూడఁగూడ" దని బోధించుచుండెను. ఇది మీరాబాయికి తెలిసెను; గాని ఆమెదర్శనమునకు వచ్చుటకు సెల వీయవలసినదని గోసాయికి కబురంపెను. అతఁడు తిరస్కరించెను. అప్పుడు మీరాబాయి "మీరు శ్రీకృష్ణభక్తులని వినుచున్నాను. ఆగుటచే మీరును స్త్రీలే యగుచున్నారు ఇఁక స్త్రీలను చూడ మను మాటకు అర్థ మగుట లేదు" అని మరల కబురంపెను. అప్పుడిఁక చేయునది లేక జీవగోసాయి శిష్యులతోఁ గూడి తానే యామెను దర్శించుటకు వచ్చెను. సంభాషణమును బట్టి జీవ గోసాయి జ్ఞానమున తనకంటె మీరాబాయియే గొప్పది యని తెలిసికొనెను. అక్కడతన నాతఁ డామెకు శిష్యుఁడై యామెవలన జ్ఞానమును బడయుచుండెను. మీరాబాయి మాత్రము తాను గోసాయికి శిష్యురాల నని చెప్పుచుండెను; గాని గోసాయి యది యబద్ధ మనియు తానే యామెకు శిష్యుఁడ ననియు వెంటనే చెప్పసాగెను. అచ్చటివారు గూడ నట్లే భావించుచుండిరి.

ఇచ్చట కుంభరాణా ఎచ్చటికిఁబోయినను తమ భార్యను గుఱించిన స్తోత్రపాఠములును, ఆమె రచించిన పాటలును పద్యములును అబాలగోపాలమునుండి వినవచ్చుచుండెను. అంతేకాక ఎల్లరును అట్టి మహాత్మురాలగు భార్యను విడిచిపెట్టి నందులకు రాణాను నిందింపసాగిరి. ఇదియంతయు విని రాణా తనభార్యయెడల అక్రమము చేసితి నని తెలిసికొని మాఱు వేషముతో బృందావనమునకుఁ బోయి మీరాబాయికి సాష్టాంగనమస్కారము చేసి నాకొక వర మిమ్మని కోరెను. అందుల కామె తన భర్త యని తెలియక "నీవు గొప్పవారిని వేఁడుము. నావంటిబీదలు నీకేమి యియ్యఁగలరు?" అనెను.

రాణా 'యాచకుఁడు సామర్థ్యమును దెలిసికొనియే కోరు' నని చెప్పఁగా నామె నీకేమికావలెనని యడిగెను. అప్పు డాతఁడు మాఱువేషము తీసివేసి నన్ను క్షమింపు మని మరల భార్య కాళ్లపైఁబడెను. అదిచూచి మీరాబాయి సంభ్రమముతో నాతనిని లేవనెత్తి యాతనిపాదములకు మ్రొక్కి 'దేవా! నేఁటికి కరుణ గలిగినందులకు నేను ధన్యను' అని చెప్పెను. తరువాత రాణా మీరాబాయిని గొప్పయుత్సవముతో తన రాజధానికి తీసికొనిపోయెను. ప్రజ లందఱును ఆనందించిరి. నాఁటినుండి మీరాబాయి నెంతో ప్రేమతో నాదరింపసాగెను. మీరాబాయియు నెంతో భక్తితో భర్తను పూజింపసాగెను. ఆమె సంవత్సరములో నాఱుమాసములు బృందావనము నందును, ఆఱుమాసములు భర్తపాదములవద్దను నివసించుచు కొంతకాలమునకు ఈదేహమును విడిచి వైకుంఠమునకుఁ బోయెను.

సంధ్యావలీదేవి

మాళవదేశపురాజునకు సంధ్యావలి యను నొక కుమార్తె జన్మించెను. ఆబిడ్డను తల్లిదండ్రులు లేకలేక పుట్టినదగుటచే నెంతో గారాబముతో పెంచుకొనుచుండిరి. రాజు కుమార్తెకు యుక్తసమయమున విద్యాభ్యాసము చేయింపఁదొడఁగెను. సంధ్యావలి కుశాగ్రమతి యగుటచే గురువు చెప్పినదంతయు క్షణములో గ్రహించుచు నెల్లరకు ఆశ్చర్యము గలుగునట్లు సకల

విద్యలును పదాఱుసంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికే నేర్చెను.

ఆమె పదాఱేండ్ల జవ్వనియై, ఎల్లవిద్యలయందును ప్రౌఢ యగునప్పటికి పదునాల్గు భువనములయందును ఇంతటి సుందరిగూడ లేదని పేరుగాంచెను. ఆమె సౌందర్యమును జూచి స్త్రీలే మోహపడుచుండిరి. అట్టి సుందరికి తగినవరుని తెచ్చుటకై తల్లిదండ్రు లనేకవిధముల ప్రయత్నింపసాగిరి. తొల్దొల్త రాజు పురోహితులను బంపి ఎల్లదేశముల రాజకుమారుల పటములను దెప్పించి చూచెను. ఆపటములయందెల్ల విదర్భదేశపు రాజకుమారుఁ డగు రుక్మాంగదుని పటము అసమానమై యుండెను. ఆతఁడు గుణములయందును, విద్యయందును గూడ అసమానుఁడై యుండెను. అక్కతన సంధ్యావళిగూడ నాతనిపై మనస్సు నిలిపెను. అది యాలోంగి రాజు సంధ్యావళి పటమును పురోహితుల కిచ్చి విదర్భదేశమునకుఁ బోయి సంబంధమును కుదుర్చుకొని రండని పంపెను. అంత వారు అతివేగముగఁ బోయి తమరాజు చెప్పినచొప్పునఁ జేసిరి. రుక్మాంగదుఁడు సంధ్యావళి పటమును జూచి ఆమె సౌందర్యమునకు అబ్బురంపడి పెండ్లియాడుట కంగీకరించెను. సంధ్యావళికిని రుక్మాంగదునకును వివాహము నిశ్చయ మయ్యెను. అంతఁ గొన్నినాళ్లకు శుభముహూర్తమునఁ బెండ్లి యయ్యెను.

పెండ్లియైన వెంటనే సంధ్యావళి భర్తయింటికి వెడలిపోయెను. ఆదంపతులను జూచినవా రందఱును ఇంత సౌందర్యవంతులును, ఇంతగా నొకరికొకరు తగినవారు నగు దంపతులు ఎందైన నుందురా యని యబ్బుర మందసాగిరి. తాను

మహారాణి యనియు, తనయంతటి యదృష్టవంతులు ఈలోక మున లేరనియు నెంతమాత్రమును గర్వపడక సంఖ్యావళి దాసి వోలె భర్తకు ఎల్లయుపచారములును చేసి సంతోషపెట్టు చుండెను. రుక్మాంగదుఁడు గూడ ఆమె నంతగా ప్రేమించుచు చాల నాదరించుచుండెను.

సంఖ్యావళికి పూవులనిన ఎంతో ప్రీతి అగుటచే రుక్మాంగదుఁ డామెకొఱకు ఒక్క గొప్పయుద్యానవనమును నిర్మింపఁ జేసెను. ప్రపంచమున నున్న గొప్పగొప్పవృక్షజాతులు, తీఁగలు మున్నగునవి యన్నియు నందు నాటించెను. దానిని జూచిన ప్రజలు ఇది దేవేంద్రుని వందనవనమును మించియున్న దని పలుకసాగిరి. ఇట్లుండఁగా దేవేంద్రునకు రుక్మాంగదుఁడు వేయిం చిన పూలతోఁట తన నందనవనమును మించి యున్నదని తెలియవచ్చెను. వెంటనే యాతఁడు ప్రతిదినమును అందలి పూలను కోసికొనివచ్చుచుండవలె నని దేవతాస్త్రీల కాజ్ఞాపిం చెను. నాఁడుమొదలు ఆవనమునందలి పూవు లన్నియు మాయమైపోఁజొచ్చెను. అప్పుడు కావలివారు వచ్చి రాజుతో నీసంగతిచెప్పిరి. రాజు జాగ్రత్తగా కాచియుండి ఆదొంగలను బట్టి తీసికొని రండని చెప్పెను. వారు రాజాజ్ఞప్రకారము చాల మెలఁకువతో కాచియుండిరి; గాని చోరులు దొరకరైరి.

ఆవనములో నొకయోగి తపస్సు చేసికొనుచుండెను. అది విని రాజు ఆయోగిచెంతకుఁ బోయి జరుగుచున్నది అం తయుఁ జెప్పఁగా నాతఁడు దివ్యదృష్టినిచూచి పూలు గోసికొని పోవుచున్న దొంగలు దేవతాస్త్రీలని చెప్పెను. అది విని రాజు 'ఆదేవతాస్త్రీలతో నాకు మాట్లాడవలె నని యున్నది. ఇది

మీరు సంఘటింపవలె' నని ప్రార్థింపఁగా యోగి 'ఆయుద్యాన వనమునం దంతటను పుచ్చగింజలు చల్లింపు' మని చెప్పెను. యోగి చెప్పిన ప్రకారము రాజు పుచ్చగింజలు చల్లించెను. రెండుమూఁడు దినముల కా గింజలు చక్కగా అంకురించెను. ఒకనాఁటి రాత్రి దేవతాస్త్రీలు వచ్చి పూలు కోసికొని స్వర్గమునకుఁ బోఁబోవఁగా పుచ్చ మొక్కలు త్రొక్కుటవలన వారి కామగమనము తొలగిపోయెను. ఆ కారణముచే వారు చేయునది లేక ఉద్యానవనమంతయు తిరుగుచు విచారించుచుండగా యోగి చూచి రాజునకు వర్తమానము చేసెను. రాజు వచ్చి దేవతాస్త్రీలతో చాలతడవు మాట్లాడెను. వా రాతనికి ఏకాదశీవ్రతము చేయు మని యుపదేశించిరి. పిదప దేవతా స్త్రీలు యోగిదయవలన స్వర్గమునకు పోయిరి.

రాజు అంతటినుండి దేవతాస్త్రీలు చెప్పినప్రకారము ఏకాదశీవ్రతము చేయుటకుఁ బ్రారంభించెను. తాను చేయుటతో మాత్రమే యూరకుండక తన దేశమునందలి అందఱును గూడ ఏకాదశీవ్రతమును చేయవలయు నని శాసించెను. ఏకాదశీవ్రతము చేయుటవలన ఆదేశమునందలి ప్రజలు తొల్లిటి కంటె నెక్కుడు సుఖముగా నుండిరి. వారిపాడిపంటలు ఎక్కుడయ్యెను. ఆనందము హెచ్చయ్యెను. ఆ దేశమునందలి ప్రజల నుజూచి సకలదేశములయందలివారు నీయేకాదశీవ్రతము ప్రారంభించిరి.

ఏకాదశీవ్రతమాహాత్మ్యమువలన చనిపోయినవా రందఱును వైకుంఠమునకే పోవసాగిరి. నరకలోకమునకు పోవు మార్గమునిండ గడ్డి తుప్పలు మున్నగునవి పెరిగిపోయి భయం

కరమై పోయెను. నరక మంతయు ఖాళీయైపోయెను. యమదూ
తలకు పని లేకపోయెను. పాపులను బాధించు సాధనములన్నియు
మూలఁబడెను. చిత్రగుప్తుని కలమునకు తీటపట్టెను. యమ
ధర్మరాజు మనస్సులో తొందర పడెను. ఈ దైన్యమును అనుభ
వింపలేక యముఁడు బ్రహ్మదేవునితోఁ దన యవస్థను చెప్పుకొని
ఏడ్చెను.

మానవులందఱును వైకుంఠమునకే పోయినచో ప్రపం
చము తలక్రిందై పోవు నని తలంచి బ్రహ్మదేవుఁడు సమస్తమా
నవులను ఏకాదశీవ్రతము చేయునట్లు నియమించిన రుక్మాంగ
దుని వ్రతము చెఱుప నిశ్చయించెను. ఆనిశ్చయముతో త్రిలోక
సుందరి యగు మోహిని అను నొక రమణీమణిని సృష్టించి
విదర్భదేశమందలి యొక వనము నుండి తగువదనున రుక్మాం
గదుని చెంతఁ జేరి యాతని వ్రతమును భంగము చేయు మని
యామెను నియమించెను.

మఱియు రుక్మాంగదుని మోహిని యున్న వనమునకుఁ
బోవునట్లు చేయుటకై ఆవనమునిండ క్రూరమృగములను తం
డోపతండములుగా సృజించెను. ఆవనమునందలి వారు చాల
భీతిల్లి ఆమృగములను సంహరింపు మని రాజును ప్రార్థించిరి.
తోడనే రుక్మాంగదుఁడు తన పరివారమును వెంటఁ బెట్టుకొని
యామృగముల నన్నిటిని సంహరించి వైచెను. పిదప కొంత
తడవు శ్రమ దీర్చికొని రాజధానికిఁబోవఁ బయనమగుచుండఁగా
రాజునకు ముద్దులుమూటగట్టు నొక లేడి కాన్పించెను. దానిని
పట్టుకొని యింటికి తీసికొనిపోవలె నని రాజునకు బుద్ధిపుట్టెను.
తోడనే యాతఁడు విల్లు నమ్ములు దాల్చి లేచెను.

రాజు తుప్పలచాటునుండి పోయి దానిని పట్టుకొనుటకు సాధ్యమైనంతవఱకు ప్రయత్నించెనుగాని ఫలము లేకపోయెను. అక్కడతన నాతఁడు విల్లెక్కువెట్టి నారిమోగించి బయలు దేరెను. ఆలేడి యెట్లు ప్రయత్నించినను చిక్కక రుక్మాంగదుని తిన్నగ మోహిని యున్నచోటికి తీసికొనిపోయెను. అప్పుడు మోహిని యొక చక్కని చెట్టుక్రిందఁ గూరుచుండి మ్రోడు లిగురించునట్లు సంగీతము పాడుచుండెను. ఆమెను జూచి రాజు లేడిసంగతి మఱచిపోయెను. పిదప నాతఁడామెదగ్గరకుఁ బోయి పలుకరించెను. కొంతతడవున కాతని కామెపై మోహము గలిగెను. ఎల్లప్పుడును తనతో నుండుటకును, అట్లుండని నాఁడు తనయిష్టమువచ్చినది తనకిచ్చునట్లును అంగీకరించునెడ ఆమె రాజును బెండ్లియాడెద నని చెప్పెను. రాజు అందుల కంగీక రించి యామెను వెంటఁబెట్టుకొని రాజధానిం జేరికొనెను.

అప్పటికి ఆతనికి సంధ్యావళీదేవియందు ధర్మాంగదుఁ డను నొక కుమారుఁడు పుట్టియుండెను. అతఁ డెనిమిదిఏండ్ల వాఁడై యున్నపు డీసంగతి జరిగెను. తనభర్త మఱియొక స్త్రీని తెచ్చినందులకు సంధ్యావళి ఏమియు విచారింపక తన భర్త యిష్టమునకును సౌఖ్యమునకును విఘాతము గలిగించుట ధర్మముగాదని తలంచి మహావైభవముతో మోహినికిని తన భర్తకును వివాహమును జరిపించెను. ఇదిచూచి రుక్మాంగదుఁడు ఆశ్చర్య మందెను. లోకు లెంతో అబ్బురపడిరి.

అంతేకాక రాజు తన మాటయే మఱచిపోయి సర్వ కాలసర్వావస్థలయందును మోహినితోడిదే లోక మని యుండె నను, విచారింపక ఆయిరువురు సుఖపడునట్లు సంధ్యావళి ప్రయ

త్నింపసాగెను. ఇట్లు కొంత కాలము గడచిపోవునప్పటికి మోహి
నికి రాజునెడల చాల ధైర్యము కలిగెను. అప్పు డామె రాజు
ఒకనాఁ డేకాదశీవ్రతము చేయఁబోవుచుండఁగా వలనుగాదనియు
నేఁడు తన యంతఃపురము విడిచి పోరాదనియు శాసించెను.
ఎన్నివిధముల చెప్పినను ఏకాదశీవ్రతము మాన నని రాజు
చెప్పుటచే మోహిని కోపించి "నీవు మున్నిచ్చిన వాగ్దానప్రకా
రము నాయిష్టపచ్చినది యిప్పుడి" మ్మని చెప్పెను. రాజందులకు
అంగీకరించి "నీ కేమికావలె" నని యడుగఁగా "నీపెద్దభార్య
యెదుట నీకొమరుని తల నఱికి నా కి"మ్మని కోరెను. ఆమాట
విని రాజ వెంటనే మూర్ఛవచ్చి పడిపోయెను.

ఈసంగతి సంఘ్యావళికిని ధర్మాంగదునకును తెలిసెను.
తోడనే వారిరువురును మోహిని యంతఃపురమునకుఁ బోయి
రుక్మాంగదుని లేపి ఇచ్చిన వాగ్దానము తప్పవలదనియు ఏకాదశీ
వ్రతముకంటె గొప్పది యేమియు లేదనియు చెప్పిరి. సంఘ్యా
వళి "ఏకాదశీవ్రతమునకు భంగము రాకుండునెడల కుఱ్ఱవాని
తల నఱకుటగూడ చూచి సహింపఁగల" నని చెప్పెను. ధర్మాం
గదుఁడు తనవిషయమై విచారింపవలదనియు ఏకాదశీమహాపర్వ
మున ఈపాంచభౌతికశరీరమును బాయుటకంటె కోరఁదగినది
లేదనియుఁ జెప్పెను.

ఇట్లెంతతడవు చెప్పినను రాజునకు విచారము తొలఁగ
లేదు. ఆతఁడు మోహినియెదుట మోకరించి నిలిచి "నేనింత
వఱకు నెప్పుడును మాటతప్పి యెఱుఁగను. ఇప్పుడు తప్పను.
ఇఁకముందు తప్పఁబోను; కాని పుత్రభిక్ష పెట్టు మని నిన్ను
వినయముతో ప్రార్థించుచున్నా" నని చెప్పెను. ఆతఁ డిట్లెంత

చెప్పినను మోహినికి మనసు కరుగ దయ్యెను. అంతట నా మె మొగమోటము లేకుండ "ఏకాదశీవ్రతము మాట తలంపకుండ నేడు నాతో నుండుము. లేకున్న నా కోరిక చెల్లింపుము. ఈ రెండింట నేదో యొకటి చేయక తప్ప" దని ఖండితముగాఁ జెప్పెను.

సంధ్యావళీదేవి మరల "వాగ్దానమే చెల్లింపుఁ"డని భర్తకు చెప్పెను. "నాతల దునుముటకు సందియము వల" దని ధర్మాంగదుఁడు చెప్పెను. అప్పుడు హృదయము రాయిచేసికొని రుక్మాంగదుఁడు కుమారుని మెడపై కత్తి విసరెను; గాని యది పూలదండ యై పోయెను. మరల ఖడ్గమెత్తి రాజు "నేను ఎప్పుడును ధర్మము తప్పకున్న నాఖడ్గము పనిచేయుఁగాక" అని విసరఁబోయెను. ఇంతలో త్రిమూర్తులును వచ్చి యాతని నడ్డగించిరి. అడ్డగింపవల దని యాతఁ డనేకవిధములఁ బ్రార్థించెను; గాని ఫలము లేకపోయెను. అప్పుడు బ్రహ్మ జరిగిన వృత్తాంత మంతయుఁ దెలిపి నీవ్రతమునకు సంతసించితిమి. నీభార్య పాతివ్రత్యమువలన నీకి ఏకాదశీవ్రతము నిర్విఘ్నముగా జరిగినది. ఆమెయే నీ యౌన్నత్యమునకు కారణురాలై యున్నది. నీ వింకను చాలకాలము ధరాపాలనము గావించి పిదప వైకుంఠమునకుఁ బోయెద వని చెప్పి మఱికొన్ని వరము లిచ్చి విష్ణుమహేశ్వరులతోఁ గలిసి యంతర్ధానమై పోయెను.

కర్మదేవి

మారవాడదేశమునందలి జౌరింతుసంస్థానమును మాణిక్యరాయఁడనురాజు పరిపాలించుచుండెను. ఆతనికి కర్మదేవి యనుకుమార్తె కలిగెను. తలిదండ్రులామె నెంతో ప్రేమతోఁ బెంచుచుండిరి. చిన్నతనమునుండియు నామె వీరుల కథలు వినుటయందును, యుద్ధవార్తలు వినుటయందును చాల ఇష్టము జూపుచుండెను. తఱచుగా నామె తండ్రియొడిలోఁ గూరుచుండి యట్టిమాటలనే యడుగుచుండెను. రామాయణము భారతము వినుట యనిన నామె కెంతో యిష్టము. శ్రీరాముఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు, పాండవులు, కౌరవులు మున్నగు యోధుల ప్రసంగము వచ్చినపు డామె తఱచుగ వారికి జేయెత్తి మ్రొక్కి వారి జన్మములే సార్థకము లని యెంతో కొనియాడుచుండెను.

పదాఱుసంవత్సరముల యీడువచ్చునప్పటికి ఆమె చాల సౌందర్యవతియై విద్యావతియై విద్యకు తగినట్లు వినయవతియై విశేషించి వీరనారి యై యుండెను. అప్పటి కామె పూగల్పర గణాధిపతి యగు రాణా రణరంగదేవుని కుమారుఁడగు సాధు అనువానిని మోహించి యుండెను.

సాధు గొప్పవీరుఁడు. ఆతఁ డనేకయుద్ధములయందు శత్రువులను బాఱఁదోలి విజయమును చేకొనెను. చిన్నప్పటి నుండియు కర్మదేవికి సాధు అనిన నెంతో ప్రేమ. తుద కామెకు

వయస్సు వచ్చునప్పటికి ఆప్రేమ మతింతయై యాతనికిఁ బెండ్లి యాడఁ గోర్కి పుట్టించెను. సాధు తలుచుగ యుద్ధమునకుఁ బో వునపుడును, యుద్ధరంగమునుండి యింటికి బోవునపుడును జైతిం తునగరమధ్యనుండ అనఁగా మాణిక్యరాయుని కోటముందు నుండి పోవుచుండెడివాఁడు. అక్కతన మాణిక్యరాయఁ డాతని ననేకపర్యాయములు తన యింట నాపి విందు పెట్టుచుండెను. అట్టి సందర్భములయం దెల్ల కర్మదేవి యాతని నే తలుపుచాటు నుండియో చూడకుండ నుండెడిది గాదు. ఈప్రత్యక్షదర్శనము వలన సాధును పెండ్లియాడవలయు నను కోరిక యామెకు దృఢ మయ్యెను.

సాధుగూడ కర్మదేవియొక్క రూపరేఖావిలాసములను విని యామెను హృదయమున మోహించి యుండెను. ఒక నాఁడు సాధు యుద్ధమునుండి స్వస్థలమునకుఁ బోవుచు సాయం కాలము మేడమీఁద విహరించుచున్న కర్మదేవినిఁ జూచెను. అప్పుడు కర్మదేవి గూడ నాతనిం జూచెను. సాధు కర్మదేవి నంతకుము న్నెప్పుడును వినుటయే కాని చూడలేదు. ఈప్రత్య క్షదర్శనమువలన నామెను పెండ్లియాడవలె నను కోర్కి యాత నికిఁగూడ దృఢమయ్యెను గాని కర్మదేవియు, సాధును ఒకరి నొకరు మోహించియున్నా రనికాని, పెండ్లిచేసికొనుట కువ్వి ళ్లూరుచున్నారని కాని కర్మదేవి తల్లిదండ్రులకుఁ గాని, చెలి కత్తెలకుఁ గాని, దాసీలకుఁగాని తెలియదు.

ఇట్లుండఁగా మాణిక్యరాయఁడు తన కుమార్తె యౌవన వతియై యుండుటఁ జూచి యామెకుఁ బెండ్లి చేయుటకు తగిన సమయము వచ్చెనని తలంచి తగిన వరుని వెదకుటకై ప్రారంభిం

చెను. ఉన్న వరు లందఱిలోనుండియు మందరాధిపతి యగు చండ రాజుయొక్క కుమారుఁడును, రూపవంతుఁడును, శూరుఁడును, ధీరుఁడును, విద్యావంతుఁడును, ధనవంతుఁడు నగు అరణ్యకము లుఁడు కర్మదేవికి తగినవాఁడు అని తలంచి యాసంబంధమును నిశ్చయించి, శుభముహూర్తము నేర్పఱిపించి పెండ్లిప్రయత్న ములుచేయ నారంభించెను. త్రిలోకసుందరి యని పేరొందిన కర్మదేవి తన రాణి కాఁగల దని అరణ్యకములుఁడు పొంగిపోవ సాగెను.

ముహూర్తదినము సమీప మయ్యెను. కర్మదేవికి మన స్సున ఆనందమునకు మాఱుగ విచారము పెరిగి పోసాగెను. తన నిశ్చయము తల్లిదండ్రులకు తెలుపకున్న కష్టములు సంభవిం చును; గాని వారికిఁ దెలుపుట యెట్లు? ఇది ఎవరిచేఁ జెప్పిం చిన బాగుండు నని కర్మదేవి యోచింపసాగెను. ఈవిచార ముతో నామె యొకమాఱు ఏమియుఁ దోఁచక తన యంతః పురములో గవాక్షముచెంత నిలువఁబడియుండెను. అప్పుడామె తో పరిహాసము చేయుటకై వచ్చిన అమల కర్మదేవిని జూచి యామెస్థితిఁ గనిపెట్టి యేమియుఁ జేయక వెనుకనిలిచెను; కాని కొంతసేపునకు ఉండఁజాలక "అక్కా! ఈసంతోషసమయమున నీవిట్లు విచారముతో నుండుటకు కారణమే" మని యడిగెను. ఆమాటకు కర్మదేవి నిజము చెప్పక యేమో చెప్పి మఱపింపఁ దలంచెను; గాని లాభము లేకపోయెను. అమల గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగుటవలనఁ జేయునదిలేక కర్మదేవి తుదకు తన విచార కారణమును దెలిపెను.

ఇది విని అమల నిర్విణ్ణురాలయ్యెను. "సంబంధము నిశ్చయమైనతరువాత నెట్లు త్రిప్ప నగును? ఈసంగతి తొలుత నేల చెప్పవైతివి?" అని యమల యడుగఁగా కర్మదేవి "వరనిశ్చయము చేయునపుడు నాకుఁ దెలుపకుండుఁగా ఁపని యూరకుంటి" వని చెప్పెను. "ఇంతవఱకు జరిగిన తరువాత నిప్పు డీ సంబంధమును త్రిప్పివైచిన లోకు లేమనుకొందురు? అదియుఁ గాక అరణ్యకమలుఁడు రూపవంతుఁడు. విద్యావినయసంపన్నుఁడు, సరసుఁడు, మఱియు నీకు తగిన వరుఁడు. ఆతఁ డేవిషయమున సాధుకంటె తక్కువవాఁడని నీవాతనిని తిరస్కరించెద" వని అమల మరల నడుగఁగా కర్మదేవి "లోకములో నన్నివిషయములయందును సాధుకంటె నెక్కుడువా రుండవచ్చును; గాని నాప్రేమకు సాధుకుమారుఁడే పాత్రుఁడు. నాప్రేమలహరి నాకర్షించు మోహనమంత్రమేమో యాతని చెంత నేయున్నది. నాహృదయము నాతఁడు తన మనస్సులో భద్రపఱచికొనియెను. అది యిఁక నాస్వాధీనము కాదు. నీవిఁక మాఱుపలుకక మాతలిదండ్రులతో నాయభిప్రాయము దెలుపు" మని ఖండితముగాఁ బలికెను.

అది విని యిఁకఁ జేయునది లేక అమల అట్లే చేసెను. కర్మదేవి నిశ్చయము విని యామె తల్లిదండ్రులు అదరిపడిరి. నిశ్చయమైన సంబంధమును త్రోసివేయు టెట్లు? అరణ్యకమలుఁడు మాత్రము సాధుకంటె తక్కువవాఁడా? కర్మదేవిని సాధున కిచ్చినచో అరణ్యకమలుఁడు నాతనిబంధువులు నీయవమానమును సహించి యూరకుందురా? కర్మదేవికిని, సాధున

కును శాంతి యుండునా? ఇన్ని సందేహములవలన వారు చాలఁ దల్లడిల్లిరి; గాని కర్మదేవిపైఁ గలప్రేమాతిశయమువలన మాటాడఁ జాలక పోయిరి. కావున వారు వెంటనే సాధును బిలువ నంపి యాతనికి తమకుమార్తె నిశ్చయము నెఱింగించిరి. సాధు అంతకు పూర్వమే కర్మదేవిని మోహించియున్నాఁడు. గావున మాణిక్యరాయలు చెప్పిన వెంటనే యామెను పెండ్లి యాడుట కంగీకరించెను. వెంటనే మాణిక్యరాయఁడు అరణ్యకమలునివలనఁ గలుగఁబోవు సంకటములను లెక్కసేయక కర్మదేవికి వివాహము చేసివైచెను. సాధుగూడ అరణ్యకమలుఁ డెంత యని భావించి కర్మదేవిని పెండ్లియాడెను. కోరుకొనిన వరుఁడు లభించినందులకు కర్మదేవి యెంతో యానందించెను.

ఈవివాహవార్త వెంటనే దేశమెల్లయెడల వ్యాపించెను. ఇది విని అరణ్యకమలుఁడును ఆతనిబంధుగులును మండిపడిరి. మఱియు వారందఱును కర్మదేవికిని సాధుకుమారునకును మాణిక్యరాయనికిని తగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేయవలయునని నిశ్చయించుకొనిరి.

వివాహమైన కొన్నిదినములకు సాధుకుమారుఁ డత్తమామల సెలవుగైకొని కర్మదేవిని వెంటనిడుకొని స్వస్థలమునకు బయలుదేఱెను. అరణ్యకమలుఁడు దారిలో వీరి నడ్డుకొనవచ్చునని తలంచి మాణిక్యరాయఁడు పండ్రెండువందల వీరభటులను కూఁతునల్లుండ్రతోఁ బంపెను. అనుకొనినట్లే అరణ్యకమలుఁడు సైన్యముతో మార్గమధ్యమున సాధు నెదిరించెను. అంత ఘోరఘోరముగఁ బ్రారంభ మయ్యెను. ఒకించతతడవున కరణ్య

కములునకు గెలుచుట కష్టమని తోఁచెను. వెంటనే యాతఁడు సాధును జూచి "నీవు నిజమైన క్షత్రియుఁడ వైనచో నాతో ద్వంద్వయుద్ధమునకు ర"మ్మని పిలిచెను. కర్మదేవి యనుజ్ఞగొని సాధువు సిద్ధపడెను. ద్వంద్వయుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను గాని సాధువు చనిపోయెను. వెంటనే అది యంతయుఁ జూచుచున్న కర్మదేవి చితిపేర్ప భటుల కాజ్ఞాపించి తన యెడమచేయి నఱుకు కొని యొకభటున కిచ్చి "ఈ చేయి నామామగారి కిచ్చి 'యిఁక మీకోడలు ఈలోకమునఁ గాన్పింప' దని చెప్పు" మనియెను. మఱియొక నౌకరుని తన కుడిచేయి తెగగొట్ట నియమించి యది మఱియొకని కిచ్చి "దీనిని మాతలిదండ్రుల కిచ్చి 'మీకుమార్తె ముఖ మిఁక మీకుఁ గాన్పింపదు. మీకూఁతురు నల్లుఁడును స్వర్గమున సుఖులై యున్నా' రని చెప్పు" మని చెప్పి చితిపై భర్తకళేబరము చెంతఁగూర్చుండి వీరస్వర్గమునకుఁ బోయెను. ఆమె తలిదండ్రులు అత్తమామలు నామె కొఱకెంతో వగ చిరి. ఆమె జ్ఞాపకార్థ మామె మామగా రామెచేతి కగ్నిసంస్కా రము చేసిన చోట బ్రహ్మాండమైన యొక సరోవరము త్రవ్వించి దానికి కర్మసరోవర మని పేరు పెట్టెను. అది యిప్పటికిని గలదు.

సుమతీదేవి

అధిష్ఠానపురమున కౌశికుఁడను నొక బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు. తల్లిదండ్రు లాతనికి బాల్యమునందే చక్కని చక్క యగు సుమతి యను కన్యను పెండ్లిచేసిరి; గాని యీడువచ్చిన వెనుక నాతఁడు వేశ్యాలోలుఁ డయ్యెను. కొన్ని దినములకు సుమతి కాపురమునకు వచ్చెను. అయినను కౌశికుఁడు వేశ్యలను విడిచి భార్య నాదరింపఁ డయ్యె. ఇంతలో నాతని తల్లిదండ్రులు కూడ చనిపోయిరి. కౌశికునకు మఱింత స్వేచ్ఛ యొదవెను.

ఇంతవఱకును అంతగా సంబంధము లేకపోవుటవలన నాతఁడుభార్యను తిట్టుటయేకాని కొట్టుటయెఱుఁగఁడు. ఇప్పుడు వంట చేయునదియు, భోజనము పెట్టునదియు, ఇంటి పనులన్నియుఁ జేయునదియు భార్యయే యగుటవలన 'నది పాడుచేసితివి. ఇది మాడ్చివేసితివి. అందుప్పు ఎక్కువయ్యెను. ఇందు కారముచాలదు. అది చేదుగా నున్నది' యని ఇట్లేవేవో కారణములు పన్ని సుమతిని కొట్ట నారంభించెను. ఆదెబ్బలవలన నామె యొకొక్కప్పుడు గడియలకొలఁది మాటలేక పడిపోవుచుండెడిది. భార్య యట్టి స్థితియందుండగనే యామెను విడిచి యిల్లు విడిచి యాతఁడు వేశ్యావాటికకు పోవుచుండెను. అంతేకాక అప్పుడప్పుడు గారెలు బూరెలు మొదలగు పదార్థములను చేయించి, సాధ్యమైనన్ని తిని సుమతి కొక్కటియైన లేకుండ.

నట్లు సుమతిచేతనే భోగముదాని యింటికి పట్టించుకొని వెళ్లు చుండెను.

ఒకనాఁడు తండ్రి యాబ్దికము వచ్చెను. నాఁడు గారెలు అరిసెలు చాల చేయించి తాను భోజనము చేసిన వెంటనే సుమతి భోజనము చేయక పూర్వమే సుమతిచేతనే అన్నియు భోగముదాని యింటికిఁ బట్టించుకొనిపోయి భోగముదాని సెలవుచొప్పున నిష్కారణముగా సుమతిని కొట్టి పంపివైచెను. సుమతి యందులకు చేయునది లేక విచారించిన ప్రయోజనము లేదని తలంచి యింటికి బయలుదేరెను మార్గములో నామె కొకత్రాఁచుబాము అడ్డువచ్చెను. దానినిఁ జూచి సుమతి జీవితముపై నాసరోసి దానిని బట్టుకొనఁబోయెను; గాని పాము ఆమె కందక బెదరి తప్పించుకొనెను. సుమతి మరల దాని కడ్డువెళ్లెను. అప్పు డాపాము మనుష్యుల మాటలతో "సుమతీ! నీధైర్యసాహసములను పరీక్షచేయుటకు నేనిట్లు వచ్చితిని. నేను ధర్మదేవతను. నీకొకయుపదేశము చేయుచున్నాను. భర్తవలన బాధలు గలుగుచున్నందులకు నీవిప్పు డేమియు వగవవలదు. దేవతలు నిన్ను పరీక్షించుచున్నారు. నీపతిభక్తిని మఱువకుము" అని చెప్పెను. అది విని సంతసించి సుమతి యాధర్మదేవతకు మ్రొక్కి యింటికి పోయెను.

ఆమెకు భర్తవలని బాధలు క్రమక్రమముగఁ దెరిగిపోయెను. అయినను, ఆమె యందులకు కోపపడి అకృత్యముచేయుటకు తలంపలేదు. కొలఁదిదినములలో కౌశికుఁ డున్న యాస్తి యంతయు బగ్గంపాడుచేయుటవలన తినుట కన్నము లేకపోయెను. అప్పటికి ఒకింత బుద్ధి తెచ్చికొని కౌశికుఁడు "ధనము

సంపాదించుకొనివచ్చెద" నని భార్యకు చెప్పి ప్రయాణ మయ్యెను. సుమతి వెంటవచ్చెద ననియెను. వెంటనే యామె నాతఁడు చితుకబాది లేచిపోయెను. సుమతి యందుల కేమియు వగవక యాతనికిఁ దెలియకుండ యాతనివెనుక బయలుదేఱెను.

కౌశికుఁడు అడవిలో కొంతదూరము పోవునప్పటికి కొందఱు దొంగలు ఎదురుపడి తమలోఁ గలిసి రమ్మని పట్టు బట్టిరి. చేయునది లేక కౌశికుఁ డందులకు సమ్మతించి వారితోఁ గలిసి దొంగతనములు ప్రారంభించెను. ఒకనాఁ డొక యడవిలో సుమతి తనభర్త దొంగలలోఁ జేరియుండఁగాఁ జూచెను. అప్పుడామె సంగతియంతయుఁ దెలిసికొని దొంగలను బతిమాలి కొని భర్తను విడిపించుకొనివచ్చెను; గాని కొంతదూరము వచ్చినతరువాత దుర్బుద్ధియై కౌశికుఁడు, సుమతిని మరల చితుకఁ గొట్టి యొకచెట్టునకు కట్టిపెట్టి తనదారిని బోయెను. ఆవనము నందలి కొందఱు కిరాతు లది చూచి కౌశికునిపట్టుకొని భార్య నేలుకొమ్మని బుద్ధిచెప్పిరి. అప్పు డాతఁడు సుమతిని వెంటనిడు కొని యొక బ్రాహ్మణాగ్రహారమునకు వచ్చి వసించెను.

అప్పటికి నాతనికి బుద్ధి వచ్చినదిగాదు. ఒకనాఁటి రాత్రి భార్య భోజనముచేయుచుండఁగా నాతఁడు దొంగతనముగా భోగముదాని యింటికిపోయెను. సుమతి భోజనముచేసి వచ్చి భర్తను గానక రాత్రి యంతయు విచారముతోఁ గడపెను. కౌశికుఁడు తెల్లవారినపిదప నింటికి వచ్చెను; గాని యాతఁడు జాడ్యములచే లేవలేకుండ మంచము పట్టెను. అది తన దుర దృష్టమే యనుకొని సుమతి వైద్యుల కాళ్లపైఁ బడి ప్రార్థించి భర్తకు ఔషధ మిప్పించెను. ఔషధసేవవలన కౌశికుఁ డొకింత

తేరికొనెను. ఇట్టిస్థితిలో నాతఁడొకనాఁడు సుమతిని పిలిచి "ఫలానివేశ్యతో నొకరాత్రి గడుపవలె నని కోరికగా నున్నది. నీవిది సంఘటింపవేని నేను చచ్చిపోయెద" నని చెప్పెను. సుమతి అట్లే చేసెద నని చెప్పి ముందుగా తాను బోగముదాని యింటికిఁ బోయి దాని నెట్లో అంగీకరింపఁజేసి నాఁటిరాత్రియే భర్తను ఒకగంపలో కూర్చుండఁబెట్టుకొని బోగముదాని యింటికిఁ బోయెను. కౌశికుఁడు మరునాఁటి రాత్రివఱకు బోగముదాని యింటనే యుండి ఆరాత్రి యది వలనుపడ దనుటచే నింటికి బయలుదేరెను. సుమతి యథాప్రకారము భర్తను గంపలోఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని బయలుదేర గాఢాంధకారమగుటచే దారి తప్పి పోయెను. కొంతతడవున కామె మాండవ్య మహాముని యాశ్రమమునకు వచ్చెను. ఒకచెట్టుక్రింద ఆముని ఒంటికాలిమీఁద నిలిచి తపస్సు చేసికొనుచుండెను. అంధకారమగుటచే సుమతి నెత్తిమీఁది గంప తగిలి ముని కూలఁబడెను. అప్పు డాతఁడు మండిపడ "భర్త జబ్బుపడుటచే గంపలో నుంచుకొని యింటికిఁ బోవుచు దారితప్పిపోయి యిట్లువచ్చితిని. అంధకారవశమున నీయపత్తువచ్చినది. రక్షింపు" మని యెన్ని విధములఁ బ్రార్థించినను వినక "నీవు మగనిం జూచుకొని గర్వాంధురాలవై క్రిందును మీఁదును తెలియకుండ నున్నావు గావున నీమగఁడు సూర్యోదయమైనవెంటనే చచ్చిపోవుఁగాక" అనిశపించెను. సుమతి "అట్లయిన సూర్యోదయమే కాకుండుఁగాక" అని చెప్పి యింటికిఁ బోయెను.

ఇల్లు చేరినతరువాత కౌశికుఁడు ఆయింటియజమానుని పిలిచి "అయ్యా! నేను చాల దుర్మార్గుఁడను, మొదటినుండియు

నేను నాభార్యను కోపపెట్టితిని. ఈముద్దుగుమ్మ సుఖమునుమాట యెఱుఁగదు. ఇట్లుండఁగా సూర్యోదయమైన వెంటనే చచ్చిపోవునట్లు మాండవ్యమహాముని నాకు శాపమిచ్చెను. ఈసుమతి దిక్కు లేనిదై పోవనున్నది. దీనిని మీరు కాపాడవలె” నని ప్రార్థించెను. ఆబ్రాహ్మణుఁడు కౌశికునకు సంభవించిన శాపము నకు వగచి సుమతిని కాపాడుట కంగీకరించెను; గాని సూర్యోదయము కాదయ్యెను. ఇట్లు ఎనిమిది దినముల కాలము గడచి పోయెను. జగ మంతయు తలక్రిందులై పోవుటకు సిద్ధముగ నుండెను. అప్పుడు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు అక్కడకు వచ్చి కౌశికునకును సుమతికిని ఆరోగ్యమును, దీర్ఘాయుర్దాయమును సకలైశ్వర్యములును ఇచ్చిరి. అంతమున వైకుంఠమునకు వత్తు రనిగూడ చెప్పి వారు అంతర్ధానమై పోయిరి.

వీ ర మ తి

గుజరాతీ దేశమున బిరజుఁ డను రాజు టుకటోడా యను గ్రామమును రాజధానిగాఁ జేసికొని ప్రజాపాలనము చేయుచుండెను. ఆతనికి వీరమతి యను గారాబుచెల్లెలుండెను. కడసారపు చెల్లె లగుటచే బిరజుఁ డామె నెంతో ప్రేమించు చుండెను. తక్కినవారు కూడ నట్లే యామెను ప్రేమించుచుం డిరి. ఇట్లెల్లరచే గారాబముగఁ బెంపఁబడుచున్నవీరమతి పదా ఱేండ్లప్రాయము వచ్చునప్పటికి చాల సుందరిదయ్యె గుఱ్ఱము నెక్కుట, ఏనుఁగునెక్కుట, సాముచేయుట, యుద్ధముచేయుట,

సంగీతము, సాహిత్యము మున్నగు కళలను చక్కఁగ నేర్చికొని జగన్మోహినియై యుండెను.

అప్పుడామెకు పెండ్లిచేయఁదలఁచి బిరజాఁడు పురోహితులనుబంపి దేశదేశములయందలి రాజపుత్రులపటములను దెప్పించెను. ఆబ్రాహ్మణులు వీరమతికి పటములు చూపుచు ఆయారాజకుమారుల వృత్తాంతములను వినిపించిరి. ఇదియంతయు నైన పిదప వీరమతి జగదేవుఁడు అను రాజపుత్రుని వరించెను. బిరజాఁడు వెంటనే జగదేవుని తండ్రి యగు ఉదయాదిత్యునకు "నాచెల్లెలు వీరమతిని మీజగదేవులకిచ్చి వివాహము చేసెద" నని వర్తమానము చేసెను.

ఉదయాదిత్యుఁడు మాలవదేశపురాజు. ఆతని రాజధాని ధారానగరము. ఆతఁడు చక్రవర్తియై కొందఱు రాజులపై నధికారము గలిగియుండెను. బిరజాఁడా రాజులలో నొకఁడు. ఉదయాదిత్యునకు వాఘేలీరాణి యనియు, సోళంకీరాణి యనియు నిరువురు భార్య లుండిరి. వాఘేలీరాణికి రణధవలుఁడు అనియు, సోళంకీరాణికి జగదేవుఁడు అనియు నిరువురుకుమారులు గలిగిరి. వాఘేలీరాణి ఉదయాదిత్యునకు పెద్దభార్య. ఆమెకు సోళంకీరాణి యనిన నెంతో యీర్ష్య. పెద్దభార్య చెప్పిన మాటలువిని రాజు సోళంకీరాణిని కోటనుండి వెడలఁగొట్టి, మంత్రుల ప్రార్థనమీఁద సోళంకీరాణియు, నామె కడుపునఁబుట్టిన జగదేవుఁడును బ్రతుకుటకై రెండు గ్రామములును, ఊరిబైట నొక గృహము నిచ్చెను. సోళంకీరాణి తెలివితేటలుకలది గావున జరిగినదానికి విచారపడక ధనమంతయు వ్యర్థముగా వెచ్చపెట్టక మిగిల్చి దానితో జగదేవునకు రాజపుత్రులకుఁ దగినవిద్య

లన్నియు నేర్పించెను. కొలఁది దినములయందే జగదేవుని బల పరాక్రమములు, తెలివితేటలు, చాకచక్యము మున్నగు నుత్తమగుణములు దేశమునందు నలుమూలలను వ్యాపించెను. ఇది విని రాజు చాల సంతసించెను; గాని వాఘేలీ రాణికి వెలిచి యానందమును వెల్లడింపఁడదయ్యెను. ప్రజ లందఱును జగదేవునియందు చాలప్రేమ గలిగి యుండిరి.

ఇట్లుండఁగా బిరజునివద్దనుండి ఉదయాదిత్యునకు శుభ లేఖవచ్చెను. రాజు అది చూచి చాల సంతసించెను, గాని రణ ధవలున కింకను వివాహముగానందున జగదేవుని వివాహము నకు వాఘేలీరాణి యంగీకరించునో లేదో యని భయపడెను. అయినను జగదేవుని యదృష్టమువలన ఆయభ్యంతరము వెంటనే తీఱిపోయెను. ఆవెంటనే రాజు వీరమతిని తన కుమారునకు పెండ్లిచేసి వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చెను. నాఁటనుండి సోళంకిరాణికి మరల కోటలో ప్రవేశము గలిగెను. కొలఁదిదినములు అత్త వారియింటనుండి యొకమాఱు చూచి వచ్చుటకు వీరమతి పుట్టి నింటికి వెళ్లెను.

జగదేవుఁడు ప్రతిదినము సభకు వచ్చి రాజకార్యము లలో తండ్రికి తోడుపడసాగెను. ఆ కారణముచే కొలఁదిదిన ములయందే యాతనిశక్తిసామర్థ్యములు రాజునకు ప్రత్యక్షముగ తెలియవచ్చెను. ప్రజ లందఱును జగదేవుఁ డనిన నెంతో యాదరము చూపసాగిరి. వాఘేలీరాణి కుమారుఁడైన రణ ధవలుఁడు పిచ్చివానివలె నుండుటచే నాతఁ డనిన నందఱకు నసహ్యముగా నుండెను. ఇది యంతయుఁ దెలిసికొని వాఘేలీ రాణి "ఇట్లు కొన్నిదినములు జరిగిపోయినయెడల జగదేవుఁడు

తనకుమారుని త్రోసివైచి రాజ్యమాక్రమించుకొను"నని తలఁచెను. తనతండ్రి వాఘేలీరాణి చేతిలోని కీలుబొమ్మ యగుటచే జగదేవుఁడు తనసవతితల్లి యనుగ్రహము సంపాదించుకొనుట మంచిదనితలంచి ప్రతిదినము నామెయంతఃపురమునకు పోయి కన్నతల్లికి వలెనే సేవ చేయసాగెను. ఇదె మంచిసమయ మని వాఘేలీరాణి జగదేవునిపై చెప్పరాని యొక గొప్ప నేరము మోపి భర్తతోఁ జెప్పెను. మంచియుఁ జెడ్డయు నెఱుఁగని ఉదయాదిత్యుఁడు వెంటనే జగదేవుని ఇంటినుండి వెడలిపొమ్మని శాసించెను.

జగదేవుఁడు దేశమును విడిచిపోవునపుడు తండ్రియనుజ్ఞ బడసి యొక గుఱ్ఱమును ఆయుధమునుమాత్రమే తీసికొని పోయెను. తొలుత నాతనికి ఎక్కడికి పోవలెనో తెలియదయ్యెను; గాని వెంటనే పట్టణ మను నగరమునకుఁ బోయి యచ్చట ఉద్యోగము సంపాదించుకొని జీవింప బుద్ధిపుట్టెను. ఈయూహతో నాతఁడు కొంతదూరము నడచిపోవునప్పటికి పుట్టినింట నున్న తన యనుఁగుభార్య యగు వీరమతి నొకమాఱు చూచి పోవలె నని కోరిక కలుగుటచే గుఱ్ఱమును టుకటోడా దెసకు మఱలించెను.

సాయంకాల మగునప్పటికి ఆతఁడు టుకటోడా పట్టణమునకు వెలుపల నున్న పూలతోఁటచెంతకుఁ బోయెను. ఆపూలతోఁట చాల మనోహరమై శ్రమతీర్చుటలో నద్వితీయ మగు కమ్మ తావుల వెదఁజల్లు మందమారుతము కలిగి యుండెను. గుఱ్ఱము గూడఁ జాల నలసియుండుటచే కొంతవడి కచ్చట

శ్రమతీర్చుకొని పోదలంచి గుఱ్ఱమును నీరు త్రాగించి పచ్చిక బయలుమీఁద విడిచి యాతఁడొక పొదరింట శయనించెను.

పట్టణము దాఁటిపోయిన తరువాత జగదేవుని కట్టి తెండని వాఘేలీ రాణి నలుగురు దురంతకు లగు భటుల నంపెను. వారు జగదేవుని వెనుకనే వచ్చి యాతఁడు పొదరింట నిద్రించిన వెంటనే యొక్కమాఱుగ మీఁదఁబడి కాలుసేతులు బంధించి తీసికొనిపోసాగిరి. అది గుఱ్ఱముల నెక్కి వచ్చుచున్న యిరువురు యువకులు చూచిరి. ఆయువకులు జగదేవుని రక్షింపఁదలఁచి పోవునంతలో దురంతకులు జగదేవు నొకచోఁబడవైచి సంహారింతమా వలదా యని యాలోచించుచుండిరి. వెంటనే యాయువకు లిరువురును ఆ నల్వురు పాపులమీఁదికి నుఱికిరి. యుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. కొంతసేపటి కొకఁడు ఒక యువకుని కత్తివ్రేటునకు తల తెగిచచ్చిపోయెను. మఱియొకఁడు మఱియొక యువకుని బల్లెపుపోటునకు తొడ తెగి క్రిందఁబడి పోయెను. ఇది చూచి తక్కిన యిరువురు చోరులును పాఱిపోయిరి. పిదప నాయువకు లిద్దఱును బద్ధుఁడై పడియున్న యాతఁడు జగదేవుఁడై యుండుటఁజూచి యబ్బురపడి యాతని కట్లు విప్పి వేసిరి. జగదేవుఁడు లేచి కూర్చున్న తరువాత నందొక యువకుఁడు ఆతనిపైఁబడి భోరన నేడ్వఁజొచ్చెను. అది జూచి జగదేవుడు తెల్లవోయెను. రెండవయువకుఁడు గూడ విచారింప సాగెను.

కొంతతడవునకు జగదేవున కాయువకు లిరువురును వీరమతియు నామె చెలికత్తెయు నని తెలిసెను. వెంటనే యాతఁడు మిగుల నానందించి వీరమతిని కౌఁగిలించుకొని ముద్దాడి, చెలి

కత్తెను తగునట్లు లాలించి యిరువురను నాప్రాణము కాపాడిన వారని మిగుల కొనియాడెను. ఒకక్షణమైనతరువాత నామువ్వురును ఇంటికి బయలుదేరిరి. భర్త రాకవిని వీరమతియు చెలికత్తెయు జరిగిన సంగతులకు చాల విచారించిరి.

జగదేవుఁడు అత్తవారియింట వారము దినములుండి బయలుదేరెను. భావమఱఁది పోవలదనియు,నిక్కడనే యుండుమనియుఁ జెప్పెను ; గాని "మీరు నాతండ్రికి సామంతులు గావున నేనిక్కడ నుండినచో మీకు ముప్పుపుట్టుఁదును" అని జగదేవుఁడు బదులు చెప్పెను. ఇఁకఁ దప్ప దని నిశ్చయించుకొని వీరమతి"అట్లయిన నేను మీ వెంటనే వచ్చెద"నని చెప్పెను. నేనక్కడకు బోయి ఉద్యోగము సంపాదించుకొని నిన్ను పిలువించుకొనియెద నని ఎంతచెప్పినను వెంటరాక మాన నని వీరమతి పట్టుపట్టుటచే తుదకు జగదేవుఁడు సమ్మతించెను. ఆదంపతులు ఇరువురును మంచిగుఱ్ఱముల నెక్కి బయలుదేరిరి.

ఇట్లు పోవుచుండఁగా నొకచోట వారికి దారిలో నొక పెద్దపులి యున్నదనియు, అది అనేకులను చంపియున్నదనియు, దానికి జడిసి ఆదారి నెవ్వరును పోవుట లేదనియుఁ దెలిసెను ; గాని యాదారినే పోయి జనులను బాధించుచున్న యాబెబ్బులిని సంహరింపవలయు నని వారికిఁ దోఁచెను. వెంటనే వారు ముందునకు నడచిరి. కొంతదూరము పోవునప్పటికి "ఈపులివారినుండి మమ్ము రక్షింపుఁడి" యను కేక వినవచ్చెను. ముందునకుఁ జూడఁగా నొక చెట్టుపై నిరువురు మనుష్యులు గజగజ వడఁకుచుఁ గూర్చుండియుండిరి. క్రింద బెబ్బులి వారినిఁ జంపుటకుఁ బ్రయత్నములు చేయుచుండెను. దానినిఁ జూచి వెంటనే

జగదేవుఁడు బాణము విడిచెను. ఆదెబ్బతో నది వెనుదిరిగి జగదేవునిమీఁదికి వచ్చెను. జగదేవునకు మరలబాణము సంధిం చుటకుఁ గూడ వీలులేకపోయెను ; గాని వీరమతి బల్లెముతో పులిపొట్టలో పొడిచెను. ఆపోటుతో పెద్దపులియఱచుచు క్రిందఁ బడి చచ్చిపోయెను. ఆయఱపు విని పొదలో నున్న యాఁడుపులి వచ్చి వారిమీఁదికి ఉఱికెను. జగదేవుఁడు తోడనే కత్తితో దానిని సంహరించివేసెను గాని యంతలోనే పులిగోళ్లు తగు లుటవలన ఆతని గుఱ్ఱము క్రిందఁ బడిపోయెను. జగదేవుఁడు గుఱ్ఱమునుండి దిగుటయే కష్ట మయ్యెను.

రెండుపులులును చచ్చిపడియుండుటఁజూచి చెట్టుమీఁద నున్న యిరువురు మనుష్యులును క్రిందికి దిగివచ్చి యాదంపతు లకు నమస్కరించి నేఁడు మీయనుగ్రహమువలన బ్రతికితి మని వారిని గొండాడిరి. అప్పుడు జగదేవుఁడు మీరెవరని యడుగఁగా నాయిరువురలో నొకఁడుముందునకువచ్చి "అయ్యా! మేము ధారానగరమువద్ద నున్న యొక పల్లెటూరియందలి వారము. మహారాజుగారి రెండవభార్య సోళంకీ రాణి తనకుమా రుఁడు కానిపింపకుండ నెటకో పోవుటచే వెదకి తెప్పింపు మని ధీరసింహుఁ డను మంత్రితోఁజెప్పెను. అంత మంత్రి కొందఱు భటులను వెంటఁబెట్టుకొని స్వయముగా బయలుదేరి వచ్చెను. మే మిరువురమును వారి యాజ్ఞచొప్పున ముందుగ్రామములో భోజనసౌకర్యమును గుదుర్చుటకుఁబోవుచు నిక్కడ పులులచేఁ జరికట్టబడితిమి" అని చెప్పెను. అదివిని జగదేవుఁడు తనసంగతి చెప్పి వారితోఁ గూడ ధీరసింహుఁ డున్నచోటికి బయలు దేఱెను. ఇట్లుపోవుచుండఁగా మార్గమధ్యమున వారికిఁ గొంద

తాశ్రీయకులెదురైరి. వారిలోఁదొలుత టుకటోఁడా సమీపమునఁ దన్ను కట్టివైచిన దురంతకులలోని యొకఁ డుండుటచూచి జగ దేవుఁడు వారు తమ్ము పట్టుకొనుటకు వచ్చుచున్న వారని తలంచి సంగతియంతయు వీరమతికిఁ జెప్పి యామెను హెచ్చరించి యుద్ధ మునకు సిద్ధ మయ్యెను. క్షణములో వీరమతి గూడ సిద్ధమ య్యెను. సేవకు లిరువురును నిరాయుధు లగుటచే ప్రక్కకుఁ బోయి రాళ్లగుట్ట నాశ్రయించిరి. ఇంతలో శత్రువులు వచ్చి యావీరదంపతులను దాఁకిరి. సేవకులు శత్రువులపై రాళ్లవాన కురిపింపఁజొచ్చిరి. కొంతతడవుపోరి శత్రువుల నాయకుఁడు వీర మతి కత్తిదెబ్బతిని మూర్ఛవోయెను. అదిచూచి శత్రువు లం దఱు నామెపైఁబడిరి, ఇంతలో మఱికొందఱు కూలిరి; గాని యాయాసమువలన బలము తిరిగిపోయి వీరమతి చేతనున్న కత్తి క్రిందఁబడిపోయెను. అయిన నాశౌర్యవతి మరల కత్తి తీసికొను టకుఁ బ్రయత్నించుచుండఁగా రెండుబాణములు వచ్చి యొకటి యామె కాలునకు, ఒకటిచేతికిని గ్రుచ్చుకొనెను. వానిని పెఱికివేసికొనునంతలో శత్రువులలో నొకఁడు వచ్చి యామె మెడబట్టుకొనెను. వెంటనే యామె మూర్ఛిల్లెను; గాని తోడనే జగదేవు డాదురంతకుని సంహరించివేసెను. మరల మిగిలి యున్న శత్రువులందఱును జగదేవునిఁ జుట్టుకొనిరి; గాని యింతలో యిరువదిమంది గుఱ్ఱపురౌతులు అచ్చటకు వచ్చిరి. వారి నాయకుఁడు జగదేవుని గుర్తుపట్టి తనయనుచరులకు దురంతకులను సంహరింప నాజ్ఞయిచ్చెను. క్షణములో ఒకఁ డైన మిగులకుండ దురంతకులందఱును నేలగూలిరి.

ధీరసింహుని జూచి జగదేవుఁడు తటాలున నాతనిఁ గౌఁగిలించుకొనెను. ఇట్లొక నిముసము గడచిపోయిన తరువాత జగదేవునకు వీరమతి మూర్ఛ జ్ఞాపకము వచ్చెను. వెంటనే యాతఁడామె కుపచారములు చేయఁగా నామె మేల్కాంచెను. ధీరసింహుఁడు ఆమె వీరమతి యని తెలిసికొని ఆనందమును, ఆమెకు దెబ్బలు తగులుటవలన విషాదమును పొందెను. ధీరసింహుఁడు ఇంటికి రావలసిన దనియు వాఘేలీరాణి దుర్బోధనములవలన నీతండ్రి యిట్లుచేసె ననియు, నీవు వచ్చియథార్థమంతయుఁ జెప్పినచో లాభ ముండుననియు, నీవు నిర్దోషివని నేను సాక్ష్య మిచ్చెద ననియు జగదేవున కనేకవిధములఁ జెప్పెను; గాని ప్రయోజనము లేకపోయెను. "జరిగిన దేమో జరిగిపోయినది నేను ఇల్లు బయలు దేరినప్పుడు బాహాబలముచేఁ గీర్తిసంపాదించికాని యింటికి రానని ప్రతిజ్ఞచేసితిని. కావున నీవు నన్ను బలవంతపఱుపకుము. అమితమైన ధనమును కీర్తిని సంపాదించిన వెంటనే నేను మాతల్లిదండ్రుల చెంతకు వచ్చెద" నని జగదేవుఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఇఁక నెంత చెప్పినను లాభము కలుగఁబోదని నిశ్చయించుకొని ధీరసింహుఁడాదంపతుల నాశీర్వదించి గమ్యస్థానమునకుఁ బోవ నాజ్ఞాపించెను. మఱియు జగదేవుని గుఱ్ఱము చనిపోవుటచే తన సేవకుల గుఱ్ఱములలో నొకదాని నిచ్చెను. ఒకరిచెంత నొకరు సెలవులు తీసికొని బయలుదేరిరి.

ఒకటిరెండు దినములలో వారు పట్టణము అను మాఱు పేరు గల అణహీతపురము చెంతకు వచ్చిరి. అచ్చట సహస్రలింగతటాక మను నొక గొప్ప చెఱువుండెను. అచ్చట వారు

చేరునప్పటికి రెండుమూఁడుగడియల ప్రొద్దుండెను. వీరమతిని గుఱ్ఱములను అచ్చటనే యుంచి బస కుదుర్చుకొని వచ్చెద నని చెప్పి జగదేవుఁడు నగరమునకుఁ బోయెను. అతఁ డరిగిన కొంత సేపటికి కచ్చట కొక స్త్రీ జలముకొఱకు వచ్చి సుందరియగు వీరమతి యొంటరిగా నుండుటచే నామెచెంతకు వచ్చి, ఆమాటయు నీమాటయుఁ జెప్పి ఆమెయొక్కయు, భర్తయొక్కయు, అత్తమామలయొక్కయు పేరులను చాల నేర్పుతోఁ దెలిసికొని శీఘ్రముగా నగరమునకుఁ బోయి సంగతి యంతయుఁ దన యజమానురాలితోఁ జెప్పెను.

అప్పుడా పట్టణమును సిద్ధరాజు అను నాతఁడు పాలించుచుండెను. ఆతఁడు చాల మంచివాఁడే; గాని ఉద్యోగు లెట్లు ప్రవర్తించుచున్నారో యని యాతఁ డెప్పుడును పరీక్షించి యెఱుఁగఁడు. అక్కడతన పెద్దయుద్యోగు లందఱును స్వేచ్ఛగా నుండిరి. వారిలో డుంగరసీ యను కొత్వాలు ఒకఁడు. అతఁడు చాలమంది దొంగలకు నాయకుఁడు. పెక్కు వారకాంతలకు విటుఁడు. ఆతని కొడుకుఁ గూడ జామోతీ యను నొకచక్కని వేశ్య నుంచుకొనెను. జామోతీ చాల ధనవంతురాలు. చాల వైభవము గలది. అంతచాతుర్యముగల స్త్రీ భూమిపై నుండదు.

జామోతీ తన విటకాఁడయిన లాలుదాసునకు ప్రతిదినము నొక క్రొత్త యువతిని చేకూర్చవలసియుండెను. చెఱువునకు నీళ్లుతీసికొని పోవచ్చిన స్త్రీ యామె దాసి. దానివలన సంగతులన్నియుఁ దెలిసికొని జామోతీ రాజస్త్రీవలె వేషము వేసికొని మేనాయెక్కి కొందఱుభటులతో వీరమతివద్దకు వచ్చి "మీరిట్లు అనుస్యులవలె నీనగరములో పరాయిచోట నుండుట

ధర్మమేనా? నేను నీమామగారి పినతండ్రి కూఁతురను. జగ
దేవుఁడు నాకు మేనల్లుఁ డగును. అతఁడు వీథిలోఁ బోవుచుం
డఁగా విహారము పోవుచున్న రాజుగారు చూచి గుర్తించి
కోటలోనికి దీసికొనిపోయినారు. జగదేవునివలన నీ విచ్చటఁ
నుండుటఁ దెలిసి నిన్ను దీసికొని వచ్చుటకు రాణి నాకు సెల
విచ్చినది. రమ్ము పోదము" అని చెప్పెను. కాఁబోలు ననుకొని
వీరమతి పల్లకియెక్కి యామెతో బయలుదేఱెను.

అప్పటికి బాగుగా చీఁకటి యలముకొనెను.ఇంటికిఁ జేరిన
తోడనే జామోతీ వీరమతికి అభ్యంగనస్నానము చేయించి
భోజనమునకు రమ్మని పిలిచెను; గాని యామె మా మేనల్లుఁడు
భుజింపనిదే నేను భుజింప నని చెప్పెను. వెంటనే జామోతీ జగ
దేవునిఁ దీసికొని రమ్మని యొక దాసినంపెను. కొంతతడవునకు
దాసితిరిగివచ్చి "వారును రాజుగారును భుజించినారు. ఏదో విష
యమునుగుఱించి రాజుగారును వారును మంత్రియు తీవ్రాలోచ
నముచేయుచున్నా"రనిచెప్పెను.అదివిని వీరమతికొంచెముభుజిం
చెను. పిమ్మట జామోతీ యామెను మనోహరమైన యొకగది
లోనికిఁ దీసికొనివెళ్లి కొంతతడ వచ్చట నామెతో ముచ్చటలాడి
'ఇదిగో వచ్చెద'నని బయటకు వచ్చి మెల్లఁగా తలుపునకు గొళ్లె
మువైచెను. జామోతీ యెంతకును రాకపోవుటచే వీరమతి అను
మానించుచుండఁగా లాలుదాసు సంతోషముతో నచ్చటికి
ప్రత్యక్షమయ్యెను. వీరమతికి వానిని జూడఁగానే సందేహము
బలపడి ఆందోళనము గలిగెను. వాఁడామెను సమీపింపఁ బోఁగా
నామె తొలఁగిపోయెను. వాఁ డనేకవిధములఁ బ్రార్థించెను;గాని
ప్రయోజనములేకపోయెను. లాలుదాసు తుదకు విసిగిపోయి

సాయమువలన కార్యము లేదని తలంచి బలిమిచే పట్టఁదలఁచి యామె నంటఁబోయెను. వెంటనే వీరమతి తన మొలలోనున్న గుప్తఖడ్గమును తటాలున దీసి వాని శిరమును భూమిపైఁబడఁ గొట్టి శిరమును మొండెము నొక దుప్పటమును మూటగట్టి గవాక్షమునుండి క్రిందికిఁ బాఱవేసి లోపల గొళ్లెము బిగించు కొని నేనొక గొప్ప యాపత్సముద్రములో పడిపోయితి నని తలంచి విచారింప సాగెను.

రెండుజాముల రాత్రియైన తరువాత రక్షకభటులు పట్టణ ములో గస్తీ తిరుగుచుండఁగా వారికీమూట దొరికెను. అది విప్పి చూచి వెంటనే ఖండితశవమును కొత్వాలునకుఁ జూపిరి. అతఁడాశిరమును, మొండెమును తనకుమారుని వగుటఁ దెలిసి కొని, మొత్తుకొనుచు జామోతీయింటికి వచ్చి నాకుమారుఁ డెక్కడ నున్నాఁడని యడిగెను. అందుల కాజామోతీ సం తోషముతో మీకుమారుఁ డొక భూలోకరంభతో క్రీడించు చున్నాఁడని చెప్పెను. అది విని కొత్వాలు జరిగిన సంగతి యంతయుఁ జెప్పెను. వెంటనే యడలిపోవుచు జామోతీ వీర మతి యున్న చోటికి వచ్చెను; గాని తలుపు బిగించి యుండుట వలన లోపలికి పోవుటకు వీలు కలుగ దయ్యెను. అక్కతన కొత్వాలు వీథిలో గవాక్షమునకు నిచ్చెనవేసి గదిలోనున్న స్త్రీ యేమిచేయుచున్నదో చూచి రమ్మని యొక భటున కాజ్ఞా పించెను. ఆప్రకారము భటుఁడు నిచ్చెనయెక్కి గవాక్షములో తలపెట్టెను; గాని వెంటనే శిరస్సు గదిలోను మొండెము వీథిలోను పడిపోయెను. ఇట్లొకని తరువాత నొకఁడు చొప్పున పదు నొకండుగురు వీరభటులు వీరమతిచేతఁ జచ్చిరి. అంతలోఁదెల్ల

వాతెను. ఇదియూరెల్ల నిముసములోఁ దెలిసిపోయెను. జనులెల్ల రును గుంపులు గుంపులుగా వచ్చి చూడసాగిరి. ఒకక్షణములో రాజునకుఁ దెలిసెను. వెంటనే రాజు బయలుదేరివచ్చి సంగతి యంతయు విని నిచ్చెన యెక్కి గవాక్షము చెంతకుఁ బోయి "ఓనారీరత్నమా! నీవెవ్వనిభార్యవో తెలుపుము. ఊరక నా ప్రజలనందఱ నిట్లేల సంహరించెదవు. నే నీదేశమునకు ప్రభు వును. నిన్ను రక్షించెదను" అని చెప్పెను. అది విని వీరమతి జరిగినసంగతియంతయుఁ జెప్పెను. అందులకు రాజు చాల సంతసించి "నీవు క్షత్రియస్త్రీకి తగిన పని చేసితివి. ఇఁక నీకు భయములేదు. నిన్ను నాపుత్రికవలెఁ బెంచుకొందును. నీ భర్తను వెదకించి తెచ్చెదను. దయయుంచి యిఁక వెడలిరమ్ము" అని ప్రార్థించెను గాని వీరమతి "నాభర్తవచ్చినఁగాని యీతలుపు తెరవ నని ప్రతిన పట్టియున్నాను. ముందు నాభర్తను రప్పింపుఁ" డని చెప్పెను. వెంటనే రాజు జగదేవుని వెదక భటులనంపెను. ఈపనిచేయుచున్నరమణి తనభార్యయే యైయుండునా యని చూచుచు నక్కడనే నిలువఁబడి యున్న జగదేవుఁడు వెంటనే రాజు భటులకు తన్నెఱింగించుకొని రాజువద్దకుఁ బోయెను. రా జాతని తలుపువద్దకుఁ బంపెను. వెంటనే వీరమతి తలుపుతీసి భర్తను కౌఁగిలించుకొని జరిగిన దంతయు భర్తకుఁ జెప్పి విలపింపసాగెను. అప్పుడు రాజు అక్కడకు రాఁగా నాదంపతు లిరువురు నాతనికి మ్రొక్కిరి. పిదప రాజు జామోతీని, ఇంక నీకుట్రలో చేరియున్నవారిని ఉరి తీయు సెలవిచ్చి జామోతీ యాస్తియంతయు రాజస్వములోఁ గలిపి వైచి పూర్వపు

కొత్వాలును శిక్షించి తెలివితేటలుగలవాఁడగుటచే జగదేవునకు కొత్వాలుపని యిచ్చెను.

జగదేవుఁడు ధర్మాత్ముఁ డగుటవలన నాతఁ డుద్యోగము నకు వచ్చినపిదప దుర్మార్గులకు ప్రాణసంకటముగా నుండెను. అగుటచే వారందఱు నీతని నెట్లు రూపుమాపుదమని యోచించుచుండిరి. ఇంతలో నానగరమున కలరా ప్రవేశించెను. ప్రతిదినమును వేలకొలఁది ప్రజలు చనిపోవుచుండిరి. అది చూచి రాజు ఈయాపత్తు తప్పవలెనని ప్రతిదినమును పోయి కాళికాదేవినిఁ బూజింపఁజొచ్చెను. ఇట్లు ఒకనాఁడు పూజసేయుచుండఁగా నాతనికి "రాజా! నీభక్తికి మెచ్చితిని. సద్గుణవంతుఁడైన యొక రాజకుమారునిఁ దెచ్చి నాకు బలియిచ్చినవేని యారోగము నివర్తియగు" నను మాట వినవచ్చెను. అది కాళికాదేవి వాక్యమని తలఁచి రాజు "నాదేశములో అట్టివాఁ డెవ్వఁడున్నాఁడో నీవె చెప్పు" మని దేవి నడిగెను. వెంటనే దేవి "జగదేవుఁడు అట్టివాఁడు" అని చెప్పెను. ఈమాట వినఁగనే రాజునకు మీఁదిప్రాణము మీఁది కెగిరిపోయెను. రాజ్యమును చాల నభివృద్ధిచేసిన జగదేవుని బలియిచ్చు టెట్లు?

ఈచింతతో రాజు కోటలోనికిఁ బోయెను. ఈసంగతివిని జగదేవుఁడు రాజుచెంతకు వెళ్లి "రాజా! నీవు విచారింపవలదు. నేను దేవికి బలిపోయెద" నని చెప్పెను. రాజు ఎన్నివిధముల వలదన్నను జగదేవుఁడు పట్టిన పట్టు విడువక రాజుచే నొవ్వని పించుకొని యీ సంగతి వీరమతితోఁ జెప్పుటకు ఇంటికిఁ బోయెను. ఇదివిని వీరమతిగూడ బలిపోవుటకు సిద్ధపడెను. అణహిత పురమువచ్చిన తరువాత వారి కొక కుమారుఁడు గలిగెను. ఆ

చిన్నవాఁడు తల్లిదండ్రులతోఁ గూడ దేవికి బలిపోవుచు నని చెప్పెను. వెంటనే వారుముగ్వురును గుడికి బయలుదేరిపోయిరి.

ఈఘోరవార్త క్షణములో రాజునకు తెలిసెను. వెంటనే యాకుటుంబమును వారించుటకు రాజు గుడికిఁ బోయి మీరారు బలిపోవలదని చెప్పెను. అప్పుడు మరల నాతనికి "రాజా! వారింపకుము. ఈబలివలన నీవు బాగుపడెదవు" అనుమాట విన వచ్చెను. అది విని రాజు సందేహించి దేవీ విగ్రహము వెనుకకుఁ బోఁగా నచ్చట నొక పురుషుఁడు కూర్చుండి యామాటలు పల్కుచుండెను. వెంటనే రాజు వానిని పట్టి కట్టించి తాడన ములవలన వానిగుంపులోని వారి నందఱను దెలిసికొని అంద ఱను శిక్షించి మహోత్సవముతో వీరమతిజగదేవులను, వారి ముద్దులకుమారుఁడు అగుజగద్ధవలుని తన యింటికిఁ దీసికొని పోయెను. పిదప రాజు ఇన్నివిధములఁ దనయాపదను తొలగించిన జగదేవున కేమిచ్చినను ఋణము తీరదని భావించి ప్రభావతి యనుతనకొమార్తె నాతని కిచ్చి వివాహము చేసి అనేకగ్రామము లల్లునకు బహుమతి చేసి వీరమతికిఁగూడ గొప్ప బహుమతులు చేసి సత్కరించెను.

జగదేవుఁడు అణహిలపురములో నిట్లు సుఖపడుచుం డగా అక్కడ నొక శత్రురాజు వచ్చి యాతని తండ్రి నోడించి రాజ్యమంతయు స్వాధీనము చేసికొని యాతని ఖైదుచేసెను. ఈవార్తవిని జగదేవుఁడు వెంటనే మామగారిసైన్యముతో సెలవుఁగూడఁదీసికొని బయలుదేరి శత్రువులను జయించి తండ్రిని మరల యథాప్రకారము సింహాసన మెక్కించెను.

అప్పుడు ధీరసింహుఁడు రాజుతో సంగతి యంతయుఁ జెప్పఁగా రాజు సోళంకీరాణిని మరల కోటలోనికిఁ దీసికొని వచ్చి వాఘేలీరాణి నూరిబైటనుంచి జగదేవుని యువరాజును గావించి ప్రజలు సుఖపడునట్లు రాజ్యమేలెను. ఉదయాదిత్యుని యనంతరము జగదేవుఁడు పెద్దకాలము రాజ్యమును చక్కఁగాఁ బరిపాలించి కీర్తివహించెను. ఈమహిమ యంతయు జగదేవునకు వీరమతివలననే కలిగినది.

చంద్రవదన

కాశ్మీరదేశాధిపతి యగు చంద్రశేఖరుఁడు అను రాజునకు లేకలేక చంద్రవదన అను నొక కొమార్త గలిగెను. తల్లిదండ్రు లామెను గారాబముతోఁ బెంచుచు యుక్తసమయమున విద్యాభ్యాసమునకు బ్రారంభముచేసి గొప్పవాఁ డగు నొక పండితుని గురువుగా నేర్పఱిచిరి. చంద్రవదన చాల తెలివితేటలు గలది యగుటచే, కాలము నెంతమాత్రమును వ్యర్థము చేయక అతిసులభముగా విద్య నభ్యసింపసాగెను. యుక్తవయస్సువచ్చునప్పటికి ఆమెకు ఎల్లవిద్యలును కరతలామలకములయ్యెను. అప్పటి కామెకు "ఈప్రపంచ మంతయు మాయ. సంసారము యాతనాపూరితము. ఆముష్మికమును నాశనము చేయు సాధనము. సంసారములోఁ బ్రవేశింపఁగూడదు" అను నిశ్చయము గలిగెను.

ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు చంద్రశేఖరుని సభకు భృగు మహాముని వచ్చెను. ఆతనికి ఉపచారములు చేయుటకై రాజు తన కొమార్తెను ఏర్పఱిచెను. చంద్రవదన తండ్రియనుమతి చొప్పున భృగుమహర్షిని చాల భక్తితోఁ బూజించుచు నాతని దయ సంపాదించి యొకనాఁడు "మహాత్మా! మోక్షమార్గము నుపదేశింపు"మని వేఁడెను. విజ్ఞానవతియగు రాజపుత్రికయొక్క ప్రశ్నలకు మిగుల నానందించి మహర్షి "పతిసేవకంటె స్త్రీలకు నిర్దోషమగు మోక్షసాధనము లేదు. పతిసేవవలన మగువలు మహర్షులు సాధింపలేని కార్యములను అనాయాసముగా సాధింపఁగలరు" అని చెప్పి అజ్ఞానకృతదోషములు తొలఁగిపోవుటకు మనస్సును నిర్మలము గావించుటకును ఆమెకు పంచాక్షరీ మంత్ర ముపదేశించి వెడలిపోయెను. సంసారము అసారమనియు నగుటచే పెండ్లియాడఁగూడ దనియు నిశ్చయించుకొన్న చంద్రవదన భృగుమహర్షివలన నుపదేశము పొందిన క్షణము మొదలుకొని "నాకెప్పుడు పెండ్లి యగును? నేను పతిపాదముల నెప్పుడు పూజింతు" నని యువ్విళ్లూరసాగెను.

ఇంతలో తనకుమార్తెకు యుక్తవయస్సు వచ్చియుండు టచే చంద్రశేఖరుఁడు వివాహము చేయవలయు నని భార్యతో యోచించెను. ఆమె యందుకు సమ్మతించెను. తోడనే యాతఁడు చంద్రవదనను పిలిపించి తొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని "తల్లీ! నీవు యుక్తవయస్సురాలవైతివి. ఇఁక నీకు వివాహము చేయ వలసియున్నది. ఇదివఱకే నీ వేరాజకుమారునైన మోహించి యుంటివేని తెలుపుము. లేకున్న మేమిప్పు డేమి చేయవల యునో చెప్పు" మని యడిగెను. అది విని చంద్రవదన తొలుత

నొకించుక సిగ్గుపడి తుదకు "తండ్రీ! స్త్రీలకు అలంకారమేది? ఎవనివలన స్త్రీలు పుణ్యపదవికి వెళ్లెదరు? లింగ దేహమన నేమి? మానవులు ఏకర్మలవలన మోక్షము పొందెదరు? జీవాత్మకు పరమాత్మకు తారతమ్య మేమి? ఈయైదుప్రశ్నలకును నాయన స్పునకు నచ్చుప్రత్యుత్తరము లొసంగు యువకుని పెండ్లి యాడెద" నని చెప్పెను. చంద్రశేఖరుఁడు కొమార్త తెలివి తేటల కెంతయు సంతసించి ఆప్రశ్నలను పురోహితుల కిచ్చి దేశములన్నియుఁ దిరిగి రం డని పంపెను.

పురోహితు లెల్లదేశములను తిరిగి సకలరాజకుమారుల వలనను ప్రత్యుత్తరముల గొనివచ్చిరి. అందఱ ప్రత్యుత్తర ములయందును చంద్రవదనకు ఆంధ్ర దేశపురాజపుత్త్రుఁ డగు విందుఁ డిచ్చిన ప్రత్యుత్తరములు వచ్చెను. అతఁ డిట్లు వరుసగా నాయైదు ప్రశ్నములకును సమాధానము వ్రాసెను.

౧. స్త్రీలకు అలంకార మేది? మానము.
౨. ఎవనివలన స్త్రీలు పుణ్యపదవికి వెళ్లెదరు? పతివలన.
౩. లింగదేహమననేమి? భగవంతుని ప్రకృతిరూపము.
౪. మానవులు ఏకర్మచే మోక్షమందెదరు? నిష్కామ కర్మవలన.
౫. జీవాత్మకు పరమాత్మకు తారతమ్యమేమి? జీవాత్మ తామరపాకువంటిది. పరమాత్మ దాని నంటక దానిపై నుండు నీటివంటిది.

కొమార్తె యిష్టము నెఱింగి చంద్రశేఖరుఁడు "తల్లీ! విందున కిదివఱ కొక భార్య గలదు. అయిన నాతనినే పెండ్లి యాడెదవా?" యని యడుగ నామె 'యాతనినే పెండ్లియాడెద'

పని చెప్పెను. చంద్రశేఖరుఁడు వెంటనే విందుని రప్పించి చంద్రవదన నిచ్చి పెండ్లిచేసెను. ఈపెండ్లికి విందుని పెద్దభార్యయగు చిత్రాంగదగూడ వచ్చి యుండెను.

అత్తవారింటఁ గొన్నిదినములుండి విందుఁడు యిరువురు భార్యలను దీసికొని స్వదేశమునకు బయలుదేఱి యొకరాత్రి దట్టమగు నొకయరణ్యమున విడిసెను. రెండుజాములరాత్రి వేళ రంభోర్వశులు లాకసమున నెక్కడకో పోవుచు ఇరువురుస్త్రీల నడుమ శయనంబియున్న విందునిఁజూచి యాతని సౌందర్యమున కద్భుతపడి మోహించి వెంటనే స్వర్గలోకమునకుఁ దీసికొని పోయిరి. ఉదయము లేచి చిత్రాంగదయు, చంద్రవదనయు భర్తలేకపోవుటచే చాలవిచారించి వనమెల్ల వెదకిరిగాని యేమి లాభము? అంత చిత్రాంగద చంద్రవదనతో "చెల్లెలా! మన మిట్లు విచారించుచు నిఁక నిక్కడ నుండుటవలన నేమి ప్రయోజనము; ఈసమీపముననే మా తండ్రిగారి గ్రామమున్నది. అక్కడకుఁబోయి సంగతి యంతయు మా తండ్రితో జెప్పెదము. నలుమూలలకును భటుల నంపి భర్తగారిని మా నాయనగారు రప్పింపఁగల" రని చెప్పెను; గాని చంద్రవదన "భర్తవచ్చునంతవఱకు నే నిక్కడనుండికదలను. నీవు పుట్టినింటికి పొమ్ము" అనిచెప్పెను. చిత్రాంగద పుట్టినింటికిపోయెను. చంద్రవదన అక్కడనేయుండి భర్తకొఱకు తపస్సు ప్రారంభించెను.

అతితీవ్రమైన చంద్రవదన తపఃప్రభావమునకు తాళఁజాలక మూఁడులోకములును తల్లడిల్లసాగెను. ఈ యాపద తొలగింపు మని దేవత లందఱుఁబోయి యింద్రునిఁ బ్రార్థించిరి. అంత నాతఁడు దివ్యదృష్టివలన సంగతి యంతయు గ్రహిం-

అకృత్యమును గావించిన రంభను ఊర్వశిని మందలించి విందుని తీసికొనిపోయి చంద్రవదనకు అప్పగించి యాదంపతుల ననేక విధముల నాశీర్వదించెను. చంద్రవదనను దీసికొనిపోయి విందుఁడు స్వగ్రామము చేరికొనియెను. చిత్రాంగద యిది యంతయు విని చాల నాశ్చర్యపడి భర్తవద్దకుఁ బోయి చంద్రవదనను చాల కొనియాడెను.

తారాబాయి

రాజపుత్రస్థానమున వేదనగర మనుపేరుతో నొక చిన్న సంస్థానము ఉండెను. దానికి ప్రభువు సూరనాథాన్‌రాయఁడు అను నొక క్షత్రియుఁడు. ఈతఁడు చాల బలపరాక్రమములు గల శూరుఁడు. అనేక పర్యాయములు గొప్పగొప్పయుద్ధములు చేసి జయముపొందిన యోధుఁడు; గాని ముసలితనమున దిల్లా యను తుర్కీవానికి ఓడిపోయెను. సూరనాథాన్‌రాయని రాజ్యమంతయు దిల్లా వశపఱచుకొనియెను. పయింబయిఁగ రాయనిఁ గూడ దేశమునుండి వెడలఁగొట్టెను.

ముసలివాఁ డగుటచే నేమియుఁ జేయలేక రాయఁడు తకపూరు అను చోటికిఁ బోయి యచ్చట నివసించెను. ప్రత్యక్షముగా నేమియుఁ జేయలేకపోయినను ఈతఁడు తుర్కీవాని మీఁదఁ జాల పగబట్టి యుండెను. ఆపగ దీర్చుకొనుట కీతఁడు కొందఱు రాజులను సాయము గోరెను గాని వా రంగీకరింపరైరి. పాప మీవృద్ధుఁ డిక నేమిచేయఁగలఁడు? ఇది యిట్లుండఁ

'పులిమీఁద పుట్ర' యనినట్లు దిల్లారాయనిని తకపూరు నుండికూడ లేవఁగొట్టెను. రాయఁడిఁక చేయునది లేక అబూ పర్వతము మీఁదికిఁ బోయెను.

రాయనికి తారాబాయి యను నొక్క కుమార్తె తక్క మఱి కుమారికలు గాని కుమారులుగాని లేరైరి. అక్కతన నాతఁడీకొమార్తనే కొమారునిగా భావించుకొనసాగెను. తారాబాయి చిన్నతనమునందె తల్లి చనిపోయెను. తల్లిలేని బిడ్డయగుటవలన రాయఁడామెను బహుంతప్రేమతోఁ బెంచెను. అతఁడీకూఁతురుచేతనే దిల్లా నోడింపఁదలచి యామెకు యుద్ధ విద్య నేర్పఁదొడఁగెను. తార కుశాగ్రమతి యగుటచే తండ్రి చెప్పిన విద్యను క్షణములో గ్రహించుచు నాతని కానందము గూర్చుచుండెను. తార చాకచక్యమును గాంచి, యాతఁడు 'ఈముద్దబాలచే ఆయవనుఁడు తప్పక ఓడింపఁబడు' నని తలంప సాగెను.

పదునాలుసంవత్సరములప్రాయము వచ్చునప్పటికి తార బలపరాక్రమములయందును, సౌందర్యములయందును గూడ అసమానురా లయ్యెను. ఈసంగతి రాజపుత్రుల కందఱకును దెలిసెను. అందఱు నామెను పెండ్లియాడవలయు నని యువ్విళు లూరసాగిరి. ఆలసించిన దాఁటిపోవు నని తలంచి మేవాడు రాజు అఘరాయమల్లుని కుమారుఁడు జయమల్లుఁడు రాయని చెంతకుఁబోయి తనకు తార నిచ్చి పెండ్లిచేయు మని కోరెను. జయమల్లుఁడు తనకంటె పెద్దరాజు కుమారుఁడగుటవలన తార నాతనికిచ్చిన బాగుండు నని రాయఁడు తొలుత తలంచెనుగాని వెంటనే యాతలంపు ప్రతిహతమై పోయెను. జయమల్లుఁడు

తన్ను పెండ్లియాడఁదలఁచి వచ్చె నని విని తార తనతండ్రికి "మనశత్రువు నేరాజపుత్రుఁడు సంహరించివచ్చునో యాతనిని నేను పెండ్లియాడెద" నని చెప్పెను. ఇది విని మిగుల నానందించి రాయఁడు జయమల్లునితోఁ దనకొమార్తె నిశ్చయమును తెలిపెను.

ఈమాట విని జయమల్లుఁడు ఏమియు తోఁచక కొంత సేపు నిశ్చేష్టుఁడై పిదప "నీకూఁతు నిచ్చి పెండ్లిచేయుము. పిదప నేను నీశత్రువును తప్పక సంహరించెద" నని యనేకవిధములఁ బ్రార్థించెను; గాని రాయఁ డందుల కంగీకరింపలేదు. "యేర్పాటు నేను చేసినదికాదు. కావున నేను ఆవిషయమున నేమియు చేయుటకు వీలులేదు." అని యాతఁడు సమాధానము చెప్పెను. తారను గూడ జయమల్లుఁడు ప్రార్థించెనుగాని విఫలమనోరథుఁ డయ్యెను. వెంటనే యాతనికి ఆశాభంగమువలన నసూయ గలిగెను. అక్కతన నాతఁడు రాయఁడు వినుచుండఁగా తారను జూచి "నీవు ఆదరిద్రుఁడగు తండ్రికి తగినకొమార్తెవు. కప్పకు పన్నీటి సువాసన యేమి తెలియును ? నీకు నాయింట నౌకరిచేయువానికంటె గొప్ప మగఁడు లభింపఁడు" అని పలికెను. ఈమాటలు వినఁగనే రాయని హృదయము భగ్నమయిపోయెను. తోడనే యాతఁడు చట్టున కత్తిదూసి విసరెను. తార చూడఁగా జయమల్లుని శిరస్సు భూమిపై దొరలుచుండెను.

ఈసంగతి జయమల్లుని తండ్రి యగు రాయమల్లునకు తెలిసెను. ఇది విని యాతఁడు "పాలుపోతు భూమిమీఁదలేక పోవుటయే మంచిది. సూరసాధానురాయఁడు నేఁడు రాజ్యము

లేకపోయినను దుష్టులను దండించుటవలన రాజే యనిపించు కొనిరియె" నని పలికెను. రాయమల్లునకు పృథివీరాజు అను మఱియొక కుమారుఁ డుండెను. అతఁ డిదియంతయు విని తారను పెండ్లియాడి తీరవలయు నని నిశ్చయించుకొనిరెను. వెంటనే యాతఁ డెనిమిది వేల సైన్యమును వెంటఁబెట్టుకొని బయలుదేరెను. ఈవార్తవిని తార అత్యానందమునంది తండ్రి చెంత సెలవు గైకొని మహోత్సాహముతో పృథివీరాజు వెంట బయలుదేరెను.

ఈయిరువురును దిల్లాయున్న థోదానగరము సమీపించు నప్పటికి ఆనగరమునందలి తుర్కీవాండ్రందఱును మొహరము పండుగమహోత్సవముతో నిమగ్నులై యుండిరి. నాఁటిరాత్రి తురక లందఱును పీర్లను గుమ్మటములలో నుండి మహోత్సాహముతో నూరేగించుచు నానందనిమగ్నులై యుండిరి. అయ్యవసరమున పృథివీరాజును, తారయు నొక సేవకునిమాత్రము వెంట నిడుకొని తక్కుగలసైన్యము నంతను పురము బైట నుంచి నగరములో ప్రవేశించిరి.

ఆసమయమున ఉత్సవములోనికి వచ్చుటకై దిల్లా మేఁడ మీఁద వీథిదెస నిలిచి ప్రజల యుత్సాహమునకు ఆనందించుచు దుస్తు ధరించుకొనుచుండెను. అదిచూచి వెంటనే తారబాణము వదలెను. రివ్వుమను ధ్వనితక్క బాణ మేరికినిఁ గాన్పింపలేదు. బాణము వేసినవా రెవరో తెలిసికొనుటకుఁ గూడ అవకాశము లేకపోయెను. ఆదెబ్బతో దిల్లా నేలఁ గూలి ప్రాణములు విడిచెను. మేడనిండ హాహాకారములు మిన్నుముట్టెను. క్షణములో నీసంగతి యంతయు నగరమునం దంతటను వ్యాపిం

చెను, ఎక్కడి యుత్సవ మక్కడనే నిలిచిపోయెను. పౌరుల యానందమంతయు మాయమైపోయెను. అంతఅను నెత్తియు నోరును బాదుకొనుచు నవాబుమేడదరికి రాసాగిరి. ఇంతలో రాజపురుషులు పురద్వారముచెంత నొక మదపుటేనుఁగును కాపుపెట్టి హంతకుని వెదకసాగిరి. ఈసంగతి విని తారాపృథివీరాయులును, సేవకుఁడును తమ సైన్యములోఁ గలసికొనుటకు బయలుదేరిరి; గాని మదపుటేనుఁగు గీపెట్టుచు వారి నడ్డగించెను. తోడనే తార తన నిడుదకత్తి విసిరి దాని తొండమును తెగనఱికెను. వెంటనే యేనుఁగు పాఱిపోయెను. తారాపృథివీరాజులు తమ సైన్యములను గలిసికొని థోదానగరముపైఁబడి తుర్కీవాండ్రను ముట్టుపెట్ట నాజ్ఞయిచ్చిరి. తోడనే సంహారము ప్రారంభమయ్యెను.

ఆకస్మికముగా నీయుద్ధము సంభవించుటవలన తుర్కీవాండ్రకు చాల సంకటము తటస్థించెను. వాండ్రు కత్తి పట్టుటకుఁగూడ నవకాశము లేకపోయెను. ఇంతలో మూఁడు వంతులు తుర్కీవాండ్రు నాశనమైరి. హతశేషులు పాఱిపోయిరి. తారా పృథివీరాజులు పట్టణము స్వాధీనము చేసికొనిరి. వేఱనగరసంస్థాన మిట్లు వారికి స్వల్పప్రయత్నమువలననే స్వాధీనమయ్యెను. తారా యీవార్త తక్షణమే తండ్రికిఁ దెలియఁజేసెను. రాయఁడు తారను పృథివీరాజును మనసార దీవించి చాల మెచ్చుకొని వారిద్దఱకు నత్యానందముతో కల్యాణము చేసి రాజ్యము అల్లునకిచ్చివేసెను. తారాపృథివీరాజు లత్యనురాగముతో కాలము గడుపుచుండిరి.

పృథివీరాజున కొక చెల్లె లుండెను. ఆమెను ఆమెభర్త యగు ప్రభురాయఁ డనేకవిధముల బాధింపసాగెను. తన చెల్లెలి బాధలు సహింపలేక పృథివీరాయఁడు బావమఱంది విష మెక్కువగుచుండునట్లు ప్రభురాయనికి పృథివీరాయఁడు హితోపదేశము చేసినకొలఁది దౌర్జన్య మెక్కుడు కాసాగెను. ఇది చూచి పృథివీరాజు ఆతనికి చాల కఠినముగా జాబు వ్రాసెను. ఆజాబువలన ప్రభురాయనికి కోపము పెఱిగిపోయెను. దానితో నాతనికి పృథివీరాజును గుఱించి దుశ్చింత కలిగెను; గాని శాంతమునే వెల్లడింపసాగెను.

ఒకనాఁడు ప్రభురాయఁడు పృథివీరాయని విందునకు పిలిచెను. బావగుణము చక్కఁబడెను కాఁబోలు నను ఆనందముతో పృథివీరాజు ఆవిందునకుఁ బోయెను. ప్రభురాయఁ డాతని కెంతో గౌరవము చేసి విషాన్నము పెట్టించెను. ఈసంగతి తెలియక పృథివీరాజు ఇఁక తనచెల్లెలికి సౌఖ్యము కలుగు నని నిశ్చయించుకొని బావతో చెప్పి యింటికి బయలుదేరెను; గాని విషము తల కెక్కుటవలన నాతఁడు మార్గమధ్యమున పడిపోయెను. ఇది విని తార అక్కడకు వచ్చెను. అనేక రాజవైద్యులువచ్చి చికిత్సలు చేసిరి; గాని ప్రయోజనము లేక పోయెను. తుదకు పృథివీరాజు కొంతసేపటికి ఈలోకము విడిచి పోయెను. ప్రజలెల్లరును నాతనికొఱకు చాల విచారించిరి. తార భర్తతో సహగమనము చేసి ఆనందనిలయమునకుఁ బోయెను.

ప్రభావతీదేవి

పాటలీపుత్రపురాజు అగు చంద్రశేఖరునకు ప్రభావతి అను నొక కూఁతురు కలిగెను. ఆతఁడు ఆమె తక్క వేఱు సంతానము లేకపోవుటచే అల్లారుముద్దుగఁ బెంచుకొనుచు మంచిప్రాయము వచ్చునప్పటికి ఆమె సంపూర్ణయౌవనవతియై, సుందరీ శిరోమణియై, విద్యల ప్రౌఢ యయ్యెను.

ప్రభావతి సౌందర్యమును, విద్వత్తును, సుగుణములను విని ఎందఱో రాజకుమారు లామెను పెండ్లియాడవలెనని ముచ్చటపడుచుండిరి. ఆమెతలిదండ్రులుగూడ నామె నొక చక్కనివరున కిచ్చి ముద్దుముచ్చటలు తీర్చికోవలయునని యువ్విళులూరుచుండిరి; గాని ప్రభావతి మాత్రము పెండ్లి యనినను, సంసారమనినను చాల కంటగించుకొనసాగెను. కావున నామె పెండ్లి యాడఁగూడ దని నిశ్చయించుకొనెను.

ఒకనాఁ డామె తలిదండ్రు లామెను చేరఁదీసి చెంతఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని బుజ్జగించి "అమ్మా! నీకు వివాహము చేయవలసిన కాలము వచ్చినది. మాకు ముద్దుముచ్చటలు తీర్చుకోవలయు నను అభిలాష త్వరపెట్టుచున్నది. కావున నీవు ఏరాజపుత్రుని వరించితివో చెప్పుము. వెంటనే యాతనిం దెచ్చి వివాహము గావింతు" మని చెప్పిరి. ఇది విని తొలుత ప్రభా

వతి కొంచెము సిగ్గుపడెను; గాని ఇట్టి సమయమున లజ్జించుట క్షేమకరము గాదని తలంచి "నాకు వివాహము వలదు" అని ఖండితముగా చెప్పెను. ఇది విని యామె తలిదండ్రులు తెల్ల వోయిరి. నిండు యౌవనమున నున్న కన్యలు వివాహము వల దని చెప్పుట యెందైనఁ గలదా?

తలిదండ్రు లనేకవిధముల బతిమాలిరి; గాని యామె పెండ్లి యాడుట కంగీకరింపలేదు. తుదకు చేయునది లేక వా రూరకుండిరి. ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు త్రిలోకసంచారి యగు నారద మహర్షి చంద్రశేఖరుని సభకు వచ్చెను. చంద్ర శేఖరుఁ డాతని నతిభక్తితో నర్ఘ్యపాద్యాదివిధులతోఁ బూజిం చెను. పిదప మహర్షి "నీకు నేమమా" యని యడుగఁగా రాజు "మీకు తెలియని దేమి యున్నది" యని చెప్పెను. ఇది విని ముని దివ్యదృష్టిచే జూచి సంగతి యంతయుఁ దెలిసికొని రాజుతో నీకు ఆవిషయమైన విచారము వలదు. నీ కుమారిక మనస్సు నేను చక్కజేసెద నని చెప్పెను. రాజు మహర్షిని తన కొమార్తె అంతఃపురమునకుఁ బంపి, మునీశ్వరులను జాగ్రత్తగా బూజింపు మని ఆమెకుఁ దెలియఁజేసెను.

ప్రభావతి నారదుని చాల భక్తిశ్రద్ధలతోఁ బూజ చేసెను. ఆపూజ లవలన సంప్రీతుఁడై యాతఁడు 'నీకేమికావలె' నని యడిగెను. ప్రభావతి "మోక్షమార్గ ముపదేశింపు" మని కోరెను. ఇదే సమయ మని తలంచి ముని యామెకు గృహ స్థాశ్రమమునందలి ఘనతను వివరించి చెప్పి పతిసేవయే స్త్రీలకు మోక్షసాధన మని చెప్పి వెడలిపోయెను. పిదప ప్రభావతికి పెండ్లి చేసికోవలయు నని బుద్ధి పుట్టెను. వెంటనే యామె కా

యభిలాష పెరిగి పోయెను. ఈసంగతి గ్రహించి చంద్రశేఖరుఁ డామెతో మరల వివాహ ప్రస్తావన చేసెను. "సకలవిద్యలు నేర్చిన రాజకుమారునిఁ బెండ్లియాడెద" నని ప్రభావతి చెప్పెను. చంద్రశేఖరుఁ డట్టివానిని వెదకింపసాగెను.

ఇట్లుండఁగా మాలవదేశపు రాజపుత్రుఁడైన చిత్రకరుఁడు దేశయాత్ర చేయుచు పాటలీపుత్రనగరమునకు వచ్చెను. ఆతఁడు ప్రభావతివలెనే సకలవిద్యాప్రవీణుఁడు. నిండుజవ్వనమున నున్న వీరాగ్రేసరుఁడు. మన్మథునింబోలు సుందరాకారుఁడు. అట్టి చిత్రకరుఁడు తన పట్టణమునకు వచ్చెనని విని చంద్రశేఖరుఁ డాతనిని గుఱించి ప్రభావతితో చెప్పెను. చిత్రకరునిఁ బెండ్లియాడుట కామె సమ్మతించెను, తోడనే చంద్రశేఖరుఁడు చిత్రకరునికి తన కొమార్తెశపథమును చెప్పి "నీవు పెండ్లియాడు" మని చెప్పెను. చిత్రకరుఁడు గూడ ప్రభావతిని పెండ్లిచేసికొనుట కంగీకరించెను. తోడనే చంద్రశేఖరుఁడు మహావైభవముతో ప్రభావతీచిత్రకరులకు కల్యాణ మహోత్సవము గావించెను.

చిత్రకరుఁడు కొన్ని దినములు అత్తవారియింట నుండి అత్తమామల యనుజ్ఞఁబడసి ప్రభావతినిఁ దీసికొని స్వదేశమునకు బయలుదేరెను. అనేకనదులను, అనేకజనపదనగరములను దాఁటి ప్రభావతీచిత్రకరు లొకనాఁడు ఒక మహారణ్యమున రాత్రి గడుపఁ దలఁచి విశాలమైన యొక మఱ్ఱిచెట్టు క్రింద విశ్రమించిరి. నాఁటి రాత్రి చిత్రకరునకు భార్య గుణము కనిపెట్టవలెనని తలంపు గలిగెను. అక్కడతన నాతఁడు రెండుజాముల

రాత్రి వేళ ప్రభావతి గాఢనిద్రలో నుండఁగా లేచి గుఱ్ఱ మెక్కి స్వదేశము దారిపట్టి వెళ్లిపోయెను.

తెల్లవాఱినపిదప లేచి భర్త కనఁబడకపోవుటచే ప్రభావతి తెల్లపోయెను. క్షణములో నామెకు భయమును విచారమును గలిగెను. పెక్కుసారులు ఆచుట్టు ప్రక్కలఁ దిరిగి ఆమె భర్తను పేరుపెట్టి పిలుచుచు వెదకెను; గాని కాన్పింపఁడయ్యెను. ఏమైపోయెనో యను విచారముతో నామె ముందునకుఁ బోవుచుండఁగా కొందఱు దొంగలు వచ్చి యామె నడ్డగించి నగలన్నియు నిమ్మనియు లేకున్న చంపివేసెద మనియుఁ జెప్పిరి. తోడనే యామె చేయునది లేక మిగుల విచారించుచు మంగళసూత్రమును వారిపైఁ బడవేసెను. అది అగ్నిహోత్రమై వారి నందఱను దహించివేసెను. ప్రభావతి మరల దానిని ధరించి ముందునకుఁ బోయి అక్కడ నొక మునినిఁ గాంచి యాతనికి మ్రొక్కి తన యవస్థ నంతను జెప్పెను. అంత నమ్ముని దివ్యదృష్టిని సంగతియంతయు గ్రహించి యామెకు అంతయుఁ జెప్పి, నాల్గుదినము లిచ్చట నుండు మని చెప్పెను. ప్రభావతి ముని సెలవు చొప్పున నాల్గుదినము లచ్చట నుండి "నాభర్తనుజూడకుండ నేను ఉండఁజాలను. నాకు సెలవీయవలసిన" దని మునిని ప్రార్థించెను. మునియు నామె దైన్యమును జూచి సెలవిచ్చెను. ప్రభావతి నెలదినములు కష్టపడి ప్రయాణముచేసి భర్తగ్రామము చేరెను. ఊరి బయట నిలిచి ఆమె సంగతి విచారణచేయఁగా పూర్వపురాజును ఒక క్రొత్తరాజు వచ్చి యుద్ధములో జయించి భార్యాపుత్రులతో కైదుచేసి రాజ్య మాక్రమించియున్నాఁడని తెలియవచ్చెను. వెంటనే యామె తన సంగతి వారికిఁ జెప్పఁగా

"అమ్మా ! ఈశత్రురాజు మమ్ము చాల బాధించుచున్నాఁడు. మేమందఱము నీవు చెప్పినట్లుచేసెదము సెలవిమ్ము. యుద్ధము చేసి క్షణములో వాని నోడించివేసెద" మని ప్రార్థించిరి. ఇది విని బాగుగ నున్నదని చెప్పి వారి నందఱను సిద్ధముచేసి తానసేనాధిపత్యము వహించి శత్రురాజును తాఁకెను. యుద్ధము చాల తీవ్రముగ జరిగెను. నాఁటి సాయంకాలముననే శత్రువు లోడి పోయిరి. శత్రురాజును కైదులోఁబెట్టి ప్రభావతి తన అత్త మామలను భర్తను చెఱ విడిపించెను. ప్రజలందఱును ప్రభావతి ప్రభావమును చాల మెచ్చుకొనిరి. అత్తమామలు లామె ననేక విధముల కొనియాడి దీవించిరి. భర్త నాతప్పు సైరింపు మని ప్రార్థించెను. పిదప ప్రభావతి భర్తను సేవించుచు చాలకాలము అష్టైశ్వర్యము లనుభవించెను. ఇట్టి పతివ్రత లేదని ప్రజ లందఱు నామెను మిగులఁ బూజించిరి.

రామాబాయి

చిత్తూరుసంస్థానమును జగమల్లమహారాజు పరిపాలనము చేయుచుండెను. ఆతఁడు గొప్పవీరుఁ డనియు అనేకయుద్ధములు చేసి విజయలాభముఁబడసిన యోధుఁడనియు ప్రజలను కన్న బిడ్డలవలె కాపాడు ప్రభువు అనియు విఖ్యాతివడసెను. ఆతనికి చంద్రావతి లీలావతి అను నిరువురు కొమార్తె లుండిరి. ఆతనికి పుత్రసంతానము గలుగలేదు.

ఇట్లుండఁగా డిల్లీని ఏలుచున్న అక్బరు హిందూదేశమంతటను దాను చక్రవర్తి కావలెనని యూహించి చిత్తూరు

మీఁదికి దండెత్తివచ్చి "మీరు మాకు సామంతులుగా నుండ వలెను. ఏటేటను కప్పము చెల్లింపవలెను. లేనియెడల నిప్పుడు యుద్ధముచేసి మిమ్ము స్వాధీనము చేసికొనెదను" అని కోటలో నికి సమాచారము పంపెను. అదివిని రాజపుత్రులు తోఁక త్రొక్కిన త్రాఁచులవలె మండిపడిరి. ఇంతవఱకును మనము వీరి కిని సామంతులమై కప్ప మిచ్చియుండలేదు. ఈకీర్తిని నిలుపు కొనఁజాలమేని మనకు కులపాంసనులు అను అపకీర్తి వచ్చును" అని నిశ్చయించుకొని వారు అగ్బరుమీఁద కత్తి దూసిరి.

ఘోరయుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. ఇరుతెగలవారును చాల పట్టుదలతో పోరసాగిరి. అయినను రాజపుత్రులకంటె తుర్కవాండ్రు అధికసంఖ్యాకులై యుండుటవలన రాజపుత్రు లకు చాల నిబ్బందిగా నుండెను. తురకలు లెక్కలేనంతమంది చనిపోవుచున్నను రాజపుత్రుల స్వల్పసైన్యము గూడ తఱిగి పోవుచుండెను. అక్కతన నొక్కనాఁడు జగమల్లమహారాజు ధర్మ పత్నియగు రామాబాయి భర్తచెంతకు వచ్చి యిట్లనియెను.

రాణి:—నేను మాఱు వేషము వేసికొని పోయి అగ్బరుని సంహరించి వచ్చెదను.

రాజు—నీయాలోచన మంచిదే. కాని యిది నెఱవేఱునా? స్త్రీవగు నీవు ఈపని చేయఁగలవా ?

రాణి—ఆవిషయమై మీరు సందేహింపనక్కఱలేదు. ఆభార మంతయు నామీఁదనే యుంపుఁడు. మీయనుజ్ఞ యైనచో నాకీకార్యము విలాసమాత్ర మగును.

రాజు—నీకట్టి ధైర్యముండినచో నేను నిన్ను అభ్యంతర పెట్టను. కాని పోవునప్పుడు చాల జాగ్రత్తగా నుండవలెను.

మానభంగ మగు నని తోఁచినచో మనకులమునకు కళం
కము రాకుండ ఆత్మహత్య చేసికొనుము.

ఇదివిని రాణి మిగుల నానందించి తురకఫకీరు వేషమును
దాల్చి యొక పిడేలు చేతఁ బుచ్చుకొని కోటవెడలి తురకశిబిర
ములదెసకు బయలుదేరెను. పకీరు అనిన తురకలు చాల గౌర
వింతురు; గావున భటులెవ్వరు నామె నాటంకపెట్టరైరి. ఆమె
తిన్నఁగ అక్బరు వసించియున్న దేరాకడకుఁ బోయి "నేను
పాదుషాను దీవింపవచ్చితిని. ఆతనికి నారాక తెలుపుఁడు" అని
భటులతోఁ జెప్పెను. అక్బరునకుఁ గూడ ఫకీ రనిన నెంతో
భక్తి; కావున నాతఁడు వెంటనే ఫకీరుని లోనికి గొనిరమ్మని
భటునకు సెలవిచ్చెను. ఆభటునితోఁ గూడ ఫకీరు లోనికిఁ
బోయి అక్బరు సలాము చేయఁగా దీవించి యాతఁడు చూపిన
కుర్చీపైఁ గూరుచుండెను.

ఫకీరు—చిత్తూరురాజపుత్రులను కప్పముగోరి వారందుల కంగీ
కరింపకపోవుటచే వారి మద మణఁచుటకు నీవు యుద్ధము
చేయుచున్నావని మాకు తెలియవచ్చినది.

అక్బరు—తమరు వినినదియథార్థము. ఈచిత్తూరురాజపుత్రులు
ఒడలు తెలియక స్వపరతారతమ్యము లెఱుఁగక ప్రవర్తించు
చున్నారు. మొదటినుండియు వీరు మాకు వ్యతిరేకముగనే
యున్నారు. వీరిని వశపఱుచుకొనినఁ గాని నాఖడ్గము
ఒఱలో విశ్రమింపదు.

ఫకీరు—నీపట్టుదలకు సంతోషము. ఇట్టి పట్టుదల యుండినఁ
గాని ఏకార్యమును నెఱవేఱఁజాలదు.

అగ్బరు—ముఖ్యముగా మీవంటి మహాత్ముల యాశీర్వచనము గూడ నుండవలెను.

ఫకీరు—ఇస్లాముధర్మమునకు సర్వాధికార మొసగూర్చుట ప్రతిమహమ్మదీయునకును ముఖ్యవిధి. దానికై ప్రయత్నము చేయువారిని ఆశీర్వదించుటకు మేము సంతోషముతోఁ దిరుగుచుందుము.

అగ్బరు:—కృతార్థుఁడను. ఈ సమయములో మీరు నావలన నేమి కోరివచ్చితిరి?

ఫకీరు:—ఎల్లకోరికలను వదలివైచిన మాకు ఏమికోరిక లుండును? బాల్యమునుండియు మాకు సంగీతమున చాల పరిశ్రమ కలదు. నీవు ఈ యుద్ధసమయమున చాల నలసియుందువు. శ్రమను పోగొట్టుటలో సంగీతమునకు మించినది లేదు; కావున కొంచెము సేపు భగవత్కీర్తనలుపాడి నీమనస్సునకు విశ్రాంతి యొదవించి నిస్సానందపఱచుటకును, తత్కాలమున నావిధిని నెఱవేర్చుకొనుటకును వచ్చితిని.

అగ్బరు:—తమకు నాపైఁగల యనుగ్రహమునకు చాలకృతజ్ఞుఁడను. నా శ్రమకొఱకు మిమ్ములను శ్రమపెట్టుటకు నేను సంకోచించుచున్నాను.

ఫకీరు:—నీవు అందులకు సందేహింపవలదు. శ్రమపడకుండ నెవ్వరును కృతార్థులు కాఁజాలరు. గొప్పవైభవము లను భవింపవలసిన నీవు యిపుడు చాల శ్రమపడుట లేదా?

అగ్బరు:—చిత్తము. వీరునకు ఇది శ్రమకాదు.

ఫకీరు:—అట్లే ఇతరుల కానందము గలిగించుట ఫకీరులకు శ్రమగాదు.

ఇఁక నక్బరు ఏమియు మాటలాడఁజాలక పోయెను. పాడుఁడని ఆతఁడు కనుసన్నచే సూచించి యూరకుండెను. తోడనే ఫకీరు గంభీరమైన ఫిడేలుస్వరముతో కోమలమును మనోహరము నైన తనకంఠస్వరము మేళవించి భక్తిరసబంధుర మగు నొక్క గీతమును పాడెను.

ఆ స్వరమాధుర్యమునకు ఆ భక్తిరసమాధుర్యమునకును అక్బరు సొక్కిపోయెను. అతనికిఁ జైతన్యము గలిగిన పిదప ఫకీరు మఱియొకకీర్తన పాడెను. అక్బరు ఆనందమును పట్టజాలక కన్నులు మూసికొని చేతులతో తాళము వేయసాగెను. మఱియొకకీర్తనపాడి అక్బరునకు మఱింత వివశత్వమును గలిగించి ఫకీరు తటాలున గుప్తమగు కటారితో నాతనిఁబొడువఁబోయెను. అదృష్టవశమున అగ్బరు అనిగ్రహించి ఫకీరుచెయి పట్టుకొని కటారి యూడఁబెఱికికొని నీవెవ్వఁడవో చెప్పు మని గర్జించి పలికెను.

ఫకీరు అందుల కెంతమాత్రమును భయపడక మందహాసము గావించుచు "నే నెవ్వఁడనైన నేమి? నీ ప్రాణములు తీయుటకు వచ్చితినిగాని తుదకు దైవము ప్రతికూలించుటవలన అభిలాషము నెఱవేర్చుకొనఁజాలకపోయితిని. ఇఁక మాఱు పల్కక నన్ను పొడిచివేయుము" అని చెప్పెను; గాని యాతఁ డట్లు చేయక "నీవెవ్వఁడవో తెలియకున్నంత కాలము నేనే మియు చేయ" నని చెప్పెను. వెంటనే రామాబాయి యథార్థ మంతయుఁ జెప్పివేసెను. అదివిని అగ్బరు తెల్లఁబోయి ఆమెను శిబికపల్లకిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి కోటలో విడిచి రావలసిన దని భటుల కాజ్ఞాపించెను.

ఇట్లు విఫలమనోరథరై రామాబాయి కోటలోనికి వచ్చినపిదప భర్తతో 'ఏమైనను మనము యుద్ధమే చేయుదము. మనమో తురకలో నాశనము కావలెను' అని చెప్పెను. జగమల్లుఁడుగూడ నందులకు తగినట్లే చెప్పెను. పిదప నొకనాఁడు తురకలు నేఁడు తప్పక కోటకొట్టి తీరవలె నను దీక్షతో నిచ్చెనలు వేసికొని బురుజులపై కెక్కుటకు ప్రయత్నింపసాగిరి. అది తెలిసి జగమల్లుఁడును రామాబాయియు తనసైనికులను ప్రోత్సాహపఱచుచు మీఁది కెక్కవచ్చుచున్న తుర్కవాండ్రను బల్లెములతోడను ఈఁటెలతోడను పొడిపించి క్రిందికిఁ గూల ద్రోయించుచు ప్రాకారముమీఁద మెఱుపుమెఱసినట్లు సంచరింపసాగిరి. ఒక తురక సరదారుఁ డది చూచి రాజపుత్రుల విక్రమమునకు రాణియు రాజును ముఖ్యులని తలంచి చాటున నుండి రాజుపై నొకబాణము విడిచెను. ఆబాణము గుఱితప్పకుండ వచ్చి రాజు ప్రాణములను దీసెను. క్షణములో నీసంగతి యుద్ధరంగమునం దంతటను వెల్లడి యయ్యెను. రామాబాయికిఁ గూడఁ దెలిసెను.

తోడనే క్షత్రియుల పరాక్రమము మఱింత ప్రచండమయ్యెను. వారు దండతాడితభుజంగములరీతిని తుర్కవాండ్రపై నిప్పులు కురియసాగిరి. రామాబాయికిఁగూడ జాలకోపము వచ్చెను. తన చేతికత్తితో అక్బరుని సంహారించి తనభర్తను జంపిన పగదీర్చుకోవలెనని యామెకు బుద్ధిపుట్టెను. వెంటనే యామె తురకసైన్యములో జొచ్చెను.

బడబాగ్నివలె ముందునకు త్రోసికొని ఉరకలు వేయుచు వచ్చుచున్న ఆమెను ఆపివేయవలయు నని కొందఱును

బంధింపవలె నని కొందఱును సంహారించివేయవలయు నని కొందఱును తురక లామెను చుట్టుకొనిరి; కాని యామె యొక్క అడుగు అయినను వెనుకకు వేయలేదు. ఒక్క త్రుటికాలమైన నిలువలేదు. ఆమె ముందునకు నడుచుచునేయుండెను. చేరవచ్చు తురకలశిరస్సులెల్ల భూమిపైఁ గూలుచునే యుండెను, అది చూచి తురకలు భీతిల్లలేదు. వారినిఁ జూచి రాణి యంతకంటె భీతిల్లలేదు. ఇరు తెగలవారు యిట్టి పట్టుదలతోడనే పోరుట వలన రామాబాయి పరాక్రమించి అక్బరున్న డేరా సమీపించు నప్పటికి వేల కొలఁది తురకల శిరస్సు లెగిరి పోయెను, రాణికి ఒక్క దెబ్బయైనను తగులలేదు.

ఇట్లు మహిషాసురమర్దనివలె విజృంభించుచు వచ్చుచున్న రామాబాయినిఁజూచి అక్బరు అంగరక్షకులు భయభ్రాంతులై గగ్గోలు పడసాగిరి. అది చూచి అక్బరు రామాబాయిని పట్టుఁడని ఒకరిద్దఱు సరదారుల నంపెను;గాని వారామె కత్తికి బలియైరి. వెంటనే పదిమంది సరదారు లొక్క మూలుగ నామెను ముట్టడించిరి. వా రామెతో చాలతడవు పోరిరి. వారిలో కొందఱు కూలునప్పటికి రామాబాయికి చాల గాయములు తగిలెను. అక్కతన నామె మూర్ఛపడిపోయెను. వెంటనే అక్బరు కొందఱు పరిచారికలను రప్పించి యామెను ప్రత్యేక మొక డేరాలోనికిఁ దీసికొనిపోయి వైద్యోపచారములు చేయ నియమించెను.

వారము దినములలో, నామెకు గాయములన్నియు మాని పోయెను. తురల యుద్ధముచేయుటకు బలము వచ్చెను. అప్పుడామె తనకు సేవ సేయుచున్న పరిచారికలను జూచి 'నన్ను

అగ్బరుచెంతకుఁ గొనిపొండు' అని చెప్పెను. అగ్బరు సెలవు పొంది వారట్లు చేసిరి. అగ్బరునిఁ జూడఁగనే రామాబాయి కన్నులనుండి అగ్నిహోత్రము కురియసాగెను.అధరము కంపింప సాగెను. తోడనే యామె 'అగ్బర్! ఒడలు తెలియకపడిపోయి నప్పుడు నాకు వైద్యోపచారములు చేయించిన నీకు నేను కృతజ్ఞురాలను. కత్తిపట్టుము నాకంఠములో ప్రాణము లున్నంతవఱకును నీకు శాంతి కలుగనీయను' అని చెప్పెను.

అదివిని అగ్బరు ఆమె పగను దలఁచికొని మనస్సులో చాల భీతిల్లి యిట్లనెను. 'నీవు రమణివి. అక్కటా తవ ఆటలు సాగుచున్నవి. కాకున్న నీవింతవఱకే జగముల్లునిఁ గలిసికొని యుందువు నేను స్త్రీతో యుద్ధముచేయ నని నీతో వెనుకనే చెప్పియున్నాను. మరల నిప్పు డేల పిలిచెదవు? ఊరక వాగినంత మాత్రమున నేమి ప్రయోజనము?

రాణి—వెనుకటివలె నిన్ను నే నిప్పుడు నాశనము చేయఁదలఁచికొన లేదు. నీకాబేదారులు నాభర్తను చంపివేసిరి. నాకు ఆయన పాదపద్మములచెంతకుఁ బోవలయు నని తలంపు గలిగినది. రమ్ము నిన్ను చంపి నేను చచ్చిపోయెదను.

అగ్బ—నీవు నీభర్తచెంతకుఁ బోవుటకు నే నేమియు అడ్డు చెప్పుటలేదు. కాని నీవు నన్ను చంపఁజాలవు. నిన్ను నేను చంపను.

రాణి—నిన్ను చంపఁజాల ననకుము. నీవు నిజముగ నీపరాక్రమునం దంత నమ్మకము కలవాఁడవేని కత్తి దూయుము. లేకున్న నోడితి నని తొలంగిపొమ్ము.

అక్బ—అట్టిమాట యీతురకవీరుఁ డెప్పుడు ననియెఱుఁగఁడు. ఇఁక ననఁడు.

రాణి—నీవు వీరుఁడవు గావు. భీరుఁడవు.

అక్బ—స్త్రీలయెదుట నట్లే.

రాణి—నిన్ను జయింపఁగల స్త్రీలయెదుట.

అక్బ—నన్ను జయింపగలవా రింతవఱకును పుట్టి యుండలేదు. ఇఁక ముందునట్లే.

రాణి—ఛీ! వీరుఁడ ననియెదవు. పోరుటకు పిలిచిన రావు ఇప్పు డేమిచేయుదును.

అక్బ—వెడలిపొమ్ము.

రాణి—వెడలిపోనా? నీవు వీరుఁడవే; కాని నాతో యుద్ధము చేయఁజాలవు. శూరుఁడవే; కాని మానాభిమానములు లేవు. మగవాఁడవే; కాని మగటిమి లేదు. నీవు తురుష్కుఁడవే; కాని నీకాభిజాత్యమును లేదా? ఛీ! నీచుఁడా! నీ మొగము చూడరాదు.

అని రాణి వెనుకకు మరలి కోటలోనికిఁ బోయెను. కోటలోఁ జేరినతోడనే ఆమె రాజపుత్రుల నందఱను బిలిపించి పెద్ద సభచేసి "చిత్తూరు సంస్థానమును రక్షించుటకై మీలో ననేకులు తమ రక్తమును ధారవోసినారు. అనేకులు ధార వోయుచున్నారు. కాని యింతవఱకు నేమియు ప్రయోజనము గలుగలేదు. తురకలకు సైన్యనష్టము చాల గలిగినను చెక్కు చెదరక అట్లే యున్నారు. మనలో మహారాజా గతించెను. అక్బరు చూడఁగా చాల మొండితనము వహించి యున్నాఁడు. ఇప్పు డేమిచేయఁదలఁచి యున్నారో మీరు చెప్పుఁడని యడి

గెను. తోడనే యందొకఁడు లేచి తటాలున "తల్లీ! మనమిట్లు పట్టుపట్టి యుద్ధము చేయుటకన్న అగ్బరుతో సంధిచేసికొనుట మంచి దని తోఁచుచున్న" దని చెప్పెను. ఈమాట విని రాణి చాల కోపపడి "మీాయజమానుని చంపిన తుర్కీవానితో సంధిచేసి కొనుట మేలని చెప్పుటకు నీకు నోరెట్లాడినది? నీకు మానములేదా" యని యడిగెను. దానితో నాతఁడు సిగ్గు పడి తొలఁగిపోయెను. రాణి తక్కిన సైనికులను సేనాధిపతులను జూచి "మీారు శూరులు. మనకిఁక విజయమునెడల నాశ లేదు; కావున పురుషు లందఱును బోయి శత్రువులను జంపుచు వీర స్వర్గమునకు పొండు. స్త్రీలము అగ్నిలో దూకి మీావెంటకు వచ్చెదము" అని చెప్పెను. అందులకు వారందఱు నంగీక రించిరి. రామాబాయి స్త్రీల నందఱిని నొకచోఁ జేర్చి, 'మన పురుషులందఱును వీరస్వర్గమునకు బోవుటయు యుద్ధరంగమున కుఱుకుచున్నారు. మనము గూడ వారి పదసన్నిధికిఁ బోవుటకు అగ్నిలో నుఱుకుదము" అని చెప్పెను. స్త్రీలందఱు నందుల కంగీకరించిరి.

కాని రాణి కొమార్త లగు చంద్రావతియు నీలావతియు యుద్ధము చేయుటకు తమకు సెలవీయవలసిన దని తల్లి న నేక విధములఁ బ్రార్థించిరి. ఎంత చెప్పినను వారు యుద్ధరంగమునకు బోవుటకు రామాబాయి సమ్మతింప దయ్యెను. ఇఁక చేయునది లేక వారుగూడ అగ్నిలో దుముకుట కంగీకరించిరి

పురుషులందఱును యుద్ధరంగమునకుఁ బోయిరి. స్త్రీలు చితులు పేర్పించుకొని సిద్ధముగా నుండిరి. రాజపుత్రు లంద ఱును చనిపోయిరి. ఈ వార్త విని స్త్రీలు చితుల కగ్నిముట్టిం

చుకొని వానిలో దూకి ప్రాణములు విడిచిరి. అగ్బరు అగ్నిహోత్రముతో నిండియున్న కోట స్వాధీనపఱుచుకొనెను.

సుముఖీదేవి

సింహాపురి అను నగరమున పశ్చిమమున నున్న కుమ్మర పేటలో శుద్ధసాధుఁ డను నొక కుమ్మరి వసించి యుండెను. వానికి లేకలేక యొక్క-తెయే కూఁతురు కలిగెను. ఆ బిడ్డను వాఁడు అల్లారుముద్దుగాఁ బెంచుకొనుచు చక్కని ముఖము కలది యగుటచే నామెకు సుముఖి యని పేరు పెట్టెను. సుముఖియు తల్లిదండ్రులు తనయెడలఁ జూపుచున్న ప్రేమను గుర్తెఱిఁగి వారికి ఎప్పుడు నెదురాడక అన్నిపనులయందును తల్లికి చేదోడు వాదోడుగా నుండెను ; గాని యాటపాటలకు తోడి బాలికలతో నెప్పుడును మాట్లాడియు కాలముఁ బుచ్చియు నెఱుఁగదు.

అగుటచే నామెను జూచి యూరివారందఱును ఆమె మూగది యనియు, మందమతి యనియుఁ దలఁపసాగిరి. ఈసంగతి శుద్ధసాధునకుఁ దెలియవచ్చెను. అప్పుడు వాఁడు "అయ్యో! నాకూఁతునకు మూగది మందమతి అను పేర్లు వచ్చినవి. ఇది నిజముగ నట్లే యున్నది. ఎట్లో తొందరపడి నే నీమెకు పెండ్లి చేయకున్నచో నేను చనిపోయినతరువాత నీమె నెవ్వఁడును పెండ్లియాడఁ"డని నిశ్చయించుకొని యెట్లో కష్టపడి మంద ప్రజ్ఞుఁడు అనువిల్లవానిని దీసికొనివచ్చి సుముఖ నిచ్చి పెండ్లిచేసి

అల్లు నింటనే యుంచుకొనియెను. సుముఖియు మందప్రజ్ఞుఁడు నేకష్టములు నెఱుంగక సుఖముగా నుండిరి.

ఇట్లుండఁగా శుద్ధసాధుఁడు చనిపోయెను. కొలఁదిదిన ముల కాతని భార్యయు గూడఁ జనిపోయెను. సుముఖియు మంద ప్రజ్ఞుఁడునే యింటికిఁ బెద్దలైరి. అంతకు మున్ను నిశ్చింతగాఁ గూర్చుండిరి; గాన కష్టపడి యెఱుఁగరు. ఇప్పుడు సంసారభార మంతయు వారిపై నొక్కమాఱు పడెను. అది చూచి మంద ప్రజ్ఞుఁడు 'ఈసంసారసాగరము నెట్లీదగలను దైవమా' యని చాలతడవు యోచించికొని తుదకు భార్యనుజూచి "ఇంతవఱ కును మనమిరువురమును గూడ రాణివలెను రాజువలెను కూర్చుంటిమి ఇఁక నట్లున్న సాగదు. ఇఁక నీవు ఇరుగుపొరుగు స్త్రీలతోఁ గూడ పోయి ఏటియావల నున్న బంకమట్టి తెచ్చు చుండుము. నేను కుండలు చేసి కాల్చి యిచ్చెదను. నీవు పట్ట ణములోనికిఁ గొనిపోయి అమ్ముచుండుము. ఈతీరుగా మనము సంసారము గడుపుకొందము" అని చెప్పెను. సుముఖి అట్లే అని సమ్మతించి దినదినము అట్లే చేయుచుండెను.

ఒకనాఁడు ఆమె బంకమట్టి తీసికొనివచ్చుచు కొంత దూరము వచ్చి "ఇఁక మోయలేను దేవుఁడా" యని గంప నక్కడ పాఱవైచి విచారించుచుఁ గూర్చుండెను. అప్పుడే యామార్గమున గౌతమమహర్షి పోవుట తటస్థించెను. పోవుచు నాతఁడు సుముఖినిఁజూచి "నీవేల విచారించెద" వని యడిగెను. సుముఖి సంగతియంతయుఁ జెప్పఁగా విని యాతఁడు "సుముఖీ! నీవు, పూర్వజన్మమున నొక మహర్షికి పరిచర్య చేయుచుండెడి దానవు; గాని యప్పుడు నీవు జ్ఞానమును సంపాదింపలేదు.

కావుననే నీకిట్టి కష్టజన్మము తటస్థించినది. ఇప్పుడైనను మించి పోలేదు. నీవు నిర్దోషురాలవు. పతికి ఎప్పుడు నెదురాడి యెఱుఁగనిసాధ్వివి; కాని యాతనియందు నీకు దేవుఁడు అను నమ్మకము లేదు. ఇఁక నీవు భర్తను దేవుఁడని తలఁచి పూజించుచుండుము" అని చెప్పి పూర్వదోషము లన్నియు నశించిపోవునట్లు ఆమెకు పంచాక్షరీమంత్ర ముపదేశించెను. ఆమంత్రప్రభావమునఁజేసి నామె మట్టిగంపను శిరముపై నిడుకొనఁగా నది నెత్తికి తాకక అంతరిక్షమున నిలిచి సుముఖపోయినట్లు రాసాగెను. ఇదిచూచి సుముఖ మునికి నమస్కరించి ఆనందములో నింటికిఁ బోయి మట్టిగంప దింపి అది చక్కఁగా పిసిగ్గించి కుండలుచేయుటకు భర్తకు ఇచ్చెను.

ఇట్లు కాలము గడచి పోవుచుండెను. ఒకనాఁడు ఊరివారందఱతోడను గలిసి సుముఖ మట్టికి బయలుదేరెను; గాని త్రోవలో పెన్న పొంగి పొరలి ప్రవహించుచుండుటచే అవ్వలి తీరమునకు పోవుటకు వారికి వీలులేదయ్యెను. "అరెరే! నేఁడు కుండల చేయుటకు మట్టి ఎట్లు తెచ్చెద" మని విచారించుచు వారందఱును వెనుకకు మఱలిరి. అప్పుడు సుముఖ వారి నందఱను జూచి "అక్కలారా! ఏల పోయెదరు? రండు. ఏఱు దిగి పోద" మని చెప్పి తాను ముందు దిగెను. తోడనే ఏరు ఆమెకు మార్గ మిచ్చెను. అందులకు ఆశ్చర్యపడుచు తక్కిన కుమ్మరిస్త్రీ లెల్లరు నామెవెంటఁబోయి మట్టితెచ్చుకొని యీవింత నూరెల్ల వెల్లడిచేసిరి. అది విని ఊరివారందఱును 'అద్దిరా! మాగడి, తుంటపులి యని పేరుపడిన సుముఖ యెంతపనిచేసె" నని యాశ్చర్యపడసాగిరి.

ఈసంగతిని కుమ్మరకులముసామికి తెలియవచ్చెను. అంత నాతఁడామె గుణము పరీక్షింపఁదలఁచి కొందఱు స్త్రీలను బిలిచి "మీరందఱును పోయి సుముఖిని దేవుని యుత్సవమగు చున్నది రమ్మని పిలువుఁడు" అని పంపెను. వారు పోయి ఆమ్లే పిలిచిరి. అప్పుడు సుముఖి భర్త పరుండియుండ పాదము లొత్తు చుండెను. అక్కడ తన నామె తన్ను పిలువవచ్చినవారిని జూచి "అక్కలారా! వచ్చుటకు నాకు తీరిక లేదు. అదియుఁగాక నా దేవుఁడు నావద్దనే యున్నాఁడు" అని చెప్పెను. అంత నాస్త్రీ లందఱును పోయి పెద్దకుమ్మరితో సంగతి యంతయుఁ జెప్పఁగా నాతఁడామె పతిభక్తి కెంతో యానందించెను.

ఒకప్పుడు సుముఖీదేవి ప్రభావమును పరీక్షింపవలె నని ఆపట్టణము ప్రభువునకుఁ దలంపు గలిగెను వెంటనే యాతఁడు నాఁటిరాత్రి రెండుజాముల రాత్రి వేళ సుముఖీదేవియు భర్తయు గాఢనిద్రలో నుండగా తన భటుల నంపి వారియింటికి నిప్పు పెట్టించెను. క్షణములో నగ్ని యిల్లంతయు వ్యాపించెను. చిటపటధ్వనులు బయలుదేరెను. ఆ ధ్వనివలన మేల్కాంచి మందప్రజ్ఞుఁడు భయాతిరేకముచే నెగిరి గంతులు వేయుచు పెడబొబ్బలతో భార్యను లేపెను. సుముఖి నిద్రమేల్కాంచి కన్నులు తెఱచిచూచిన వెంటనే కడవలతోఁ బోసినటు వర్షము కురిసి అగ్ని ఆఱిపోయెను.

మఱునాఁడు సుముఖి కుండలగంప శిరముపై నిడుకొని అమ్ముకొనుటకు నగరములోనికి బయలుదేరెను. కుండలగంప ఆమెశిరమున కానక ఆమె పోయినచోట్లెల్లఁ బోవుచుండెను. అది మంత్రిచూచి ఆశ్చర్యపడి రాజుతోఁ జెప్పెను. రాజుగూడ ఆశ్చర్యపడి వంటవానికి 'ఆకుండ లన్నియు నీవే పుచ్చుకొని మూఁడు జాముల ప్రొద్దెక్కువరకు ఆమెకు వెల యీయక కాలము గడుపు' మని చెప్పెను. ఎట్టి యవాంతరములు వచ్చినను సుముఖీదేవి రెండుజాములకు భర్తకు అన్నము పెట్టితీరును. ఆవ్రతము చెఱిచి ఆమె ప్రభావము పరీక్షింపవలె నని బుద్ధి పుట్టుటచే నాతఁ డట్లు చేయించెను. జామున్నర ప్రొద్దు ఎక్కునంతదనుక ఎన్ని విధముల నడిగినను ఆమాటయు నీమాటయుఁ జెప్పుచు 'వంటవాఁడు వెలయీయనందున ఇక నేను సెలవిచ్చు నంతదనుక సూర్యుఁ డక్కడనుండి కదలకుండ నుండుగాక' అని సుముఖి పలికెను. గడియారములో నాల్గుగంటలైనను సూర్యుఁ డక్కడనేయుండెను. అది చూచి రాజు వచ్చి ఆమెపాదములమీఁద వ్రాలి నమస్కరించి మహోత్సవముతో ఆభార్యాభర్తల నూరేగించి గొప్పబహుమానములు చేసెను. సుముఖీదేవి చిన్నతనము నాటి స్థితిని ఇప్పటి స్థితినిఁ బోల్చి చూచుచు ప్రజ లందఱును ఆశ్చర్యపడసాగిరి. సుముఖి చిరకాలము బ్రతికి భర్తతోఁగూడ కైలాసమునకుఁ బోయెను.

సురభిదేవి.

కనకపురి అను పట్టణమున నొక బ్రాహ్మణునకు చాల కాలమునకు సురభిదేవి అను నొక కూఁతురు పుట్టెను. ఆమెను తలిదండ్రులు మిక్కుటమగు ప్రేమతోఁ బెంచుకొనుచుండిరి. సురభిదేవియు తలిదండ్రులను మిక్కిలి భక్తితోఁ బూజించుచుండెను. ఆమె తండ్రి సకలవిద్యలు నేర్చిన విద్వాంసుఁడు గావున ఏడవయేఁట అక్షరాభ్యాసము గావించి కూఁతునకు సకలవిద్యలును చెప్పసాగెను. సురభి ఒకమాఱు చెప్పినంతనే ఎంతకఠినపాఠమునైన నతిసులభముగా గ్రహించుచు తండ్రికి ఆశ్చర్యము గలిగించుచుండెను.

పదునాఱు సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికి ఆమె స్త్రీలకు వలయు విద్యలయం దన్నిటను చక్కని పాండిత్యము సంపాదించెను. అప్పటికి నిండుజవ్వనము ప్రాపించుటవలన చిన్నతనమున పరమసుందరి యగు నని తలంపఁబడిన యామె అస్లే అప్సరసలను గూడ తలదన్నఁ గలయంతటి సొగసుకత్తె యయ్యెను. ఇవి యన్నియుఁ జూచి ఆమెతండ్రి యీయామెకు తగిన వరుఁడెప్పుట దొరకునా యని యాలోచన చేయసాగెను. ఆమె తల్లియు "నాబిడ్డకు ఎట్టి భర్త లభించునో నాబిడ్డకు సుఖము కలుగునో కలుగదో" యని యాందోళన మొందసాగెను.

ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు వారి యింటికి అగ్నిదత్తుఁ డను ఒక బ్రాహ్మణవటువు మార్గవశమున అతిథిగా వచ్చెను.

అతని కాబ్రాహ్మణదంపతులు చాల మర్యాదచేసి మృష్టాన్న
మిడి యెంతో ఆనందింపఁజేసిరి. భోజనమైన తరువాత ఆయింటి
బ్రాహ్మణుఁడు బ్రహ్మచారితో చాలతడవు మాట్లాడి యేవో
కొన్ని సంగతులు గ్రహించుకొని భార్యచెంతకుఁ బోయి
"మన యింటికి వచ్చిన బ్రహ్మచారిని నీవు చూచితివిగదా.
అతఁడు వయస్సు, శీలము, సౌందర్యము, విద్య, వంశము,
గుణము మున్నగు సమస్తవిషయములయందును మన బిడ్డకు
తగినవాఁడని తోఁచుచున్నది. నీయభిప్రాయ మేమి?" అని
యడిగెను. అది విని ఆమె "నాకు ఎట్టి అభ్యంతరమును లేదు
మన మంగీకరింతుమేని సురభికూడ వెంటనే అంగీకరించును.
ఏమన:—నావలన నన్నిసంగతులును విని సురభి ఒకటిరెండు
సారులు రహస్యముగా నాతని దెస గంభీరముగాఁ జూచి
మందహాసము గావించుచు వెడలిపోయెను. అది నేను చూచు
టవలన మీతో చెప్పవలయు ననుకొనుచున్నాను" అని
చెప్పెను.

తోడనే ఆబ్రాహ్మణుఁడు అగ్నిదత్తుని చెంతకుఁ బోయి
"నాకుమార్తెను నీకిచ్చెదను పెండ్లియాడెదవా"? యని యడి
గెను. "ఆమెను మూఁడు ప్రశ్నలడిగెదను. అందులకు ఆమె
నాకు ఆనందము గొలుపు సమాధానములు చెప్పినచో పెండ్లి
యాడుటకు అభ్యంతరము లేదు" అని అతఁడు పలికెను. వెం
టనే ఆబ్రాహ్మణుఁడు సురభిదేవిని రప్పించి యొడిలోఁ గూర్చుండఁ
బెట్టుకొనెను. అప్పుడు అగ్నిదత్తుఁడు "స్త్రీలకు నీచ మేది?
శ్రేష్ఠ మేది? భూషణ మేది" అని యడిగెను. అందులకు సుర
భిదేవి వెంటనే "ఐహికసుఖాపేక్ష నీచము. జ్ఞానమువలనఁ

గలుగు ఆనందము శ్రేష్ఠము. పాతివ్రత్యము భూషణము'' అని చెప్పెను. అది విని బ్రహ్మచారి సంతోషముతో నామెను పెండ్లి యాడుటకు సమ్మతించెను. ఒక సుముహూర్తమున ఆబ్రాహ్మణుడు తన కుమారికను అగ్నిదత్తునకు కన్యాదానము చేసి తరించెను.

వివాహమైన కొన్నిదినములు అచ్చటనే యుండి పిదప అగ్నిదత్తుడు అత్తమామల సెలవు గైకొని సురభిదేవిని వెంట నిడుకొని స్వగ్రామమునకు బయలుదేరెను. ఆదంపతులు మార్గమధ్యమున నొక పట్టణము చేరునప్పటికి చంద్రగ్రహణ పుణ్యకాలము వచ్చెను. ఆదినము పట్టణవాసు లెల్లరును సముద్రస్నానము చేయఁ బోవుచుండుటచే అగ్నిదత్తుఁడు గూడ భార్యను వెంటనిడుకొని బయలుదేరిపోయెను. వారి రువురును కొంగు ముళ్లతో స్నానము చేయుచుండఁగా కొన్ని చేపలును, మొసళ్లును వచ్చి ఆముడిని జాగ్రత్తగావిప్పి అగ్ని దత్తుని తీసికొని లోనికిఁ బోయెను. సురభిదేవి స్నానము చేసి చూడఁగా భర్త కానిపింపఁ డయ్యెను. అంత నామె "నాభర్త నేవో మొసళ్లువచ్చి మ్రింగివేసె" నని గోలుగోలున నేడ్చుచు తీరమునకు వచ్చెను. అది విని అనేకు లామెచెంతకు వచ్చి అనేక విధముల ఓదార్చి "ఇఁక నీభర్త యెట్లును రాఁడు. నిన్ను నీతండ్రిగారి యింటికి పంపివేసెదము రమ్ము" అని పిలిచిరి; గాని "నాభర్తవచ్చినఁగాని నేను ఇక్కడనుండి కదల" నని ఆమె చెప్పెను. ఇది విని ఎల్లరును ఇదేమివింత యని యచ్చెరువందుచు ఎవరి యిండ్లకు వారు వెడలిపోయిరి.

సముద్రునకు సరస అను ఒక కూఁతురు కలదు. ఆమెయు చాల సౌందర్యవతి, విద్యావతి, సుగుణవతి. ఆమె తన సేవకు లగు మొసళ్లు, మత్స్యములు మున్నగువానినిఁ జూచి "మీరు తఱుచు అన్ని రేవులకును బోవుచుందురు గదా! విద్వాంసుఁడు, అందగాఁడు, తరుణుఁడు, సుగుణవంతుఁడు అగు బ్రాహ్మణుఁడు కాన్పించెనేని వెంటనే తీసికొనిరండు" అని చెప్పెను. ఆమెచే అట్లు ఆజ్ఞాపింపఁబడిన మొసళ్లును చేపలును నాఁడట్లు అగ్నిదత్తుని కొనిపోయెను. సరస యింటికిఁబోయి అగ్నిదత్తుఁడు ఆమె సౌందర్యమునకును, సుగుణములకును మెచ్చుకొని ఆమెచేఁ బ్రార్థింపఁబడి ఆమెను గాంధర్వవిధిని పెండ్లియాడి అచ్చటనే యుండి పోయెను.

పౌరులవలన సురభిదేవి తపస్సు ప్రారంభించుట విని ఆ పట్టణమును ఏలు రాజు ఆశ్చర్యపడి సముద్రపు టొడ్డునకు వచ్చి పలుకరించెను; గాని ఆమె పలుక దయ్యెను. అది చూచి రాజు ఆమె తీవ్రసమాధినిష్ఠలో నున్నదని గ్రహించి ఎండ తగులకుండ ఆమె కూర్చున్నచోట పందిరి వేయుఁడని సేవకుల కాజ్ఞాపించి, ఆమెను కనిపెట్టి చూచుచుండుఁ డని పరిచారిక లను కొందఱను నియమించి వెడలిపోయెను.

కొన్ని దినము లగునప్పటికి సురభిదేవియొక్క తపస్సు వలన సముద్రునకు సహింపరాని బాధ కలిగెను. అప్పు డాతఁడు సురభిదేవియొక్క తపస్సునకుఁ గారణము తెలిసికొని కూతురు దగ్గఱకుఁబోయి "అగ్నిదత్తుని సురభిదేవికి అప్పగింప కున్న మనము నాశనమై పోయెద" మని చెప్పెను; గాని సరస తాను అగ్నిదత్తుని విడిచియుండఁ జాల నని చెప్పెను. తోడనే

సముద్రుఁడు కుమారికను అల్లుని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చి సురభి దేవిని అనేకవిధముల ప్రార్థించి అగ్నిదత్తుని ఇచ్చివేసి తన కూతురు వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పి సరస నామెకు అప్పగించెను. సురభిదేవి సరసను చెల్లెలివలెఁ గాపాడెద నని చెప్పెను. సముద్రుఁడు అది విని ఆమె చెంత సెలవు గైకొనిపోయెను.

ఇది యంతయు పరిచారికల వలన నెఱింగి రాజు రాణిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చి ఆసురభిదేవిని, సరసను, అగ్నిదత్తుని అనేక విధముల కొనియాడి పూజించి భద్రగజముపై నెక్కించి రాణియుఁ దానును వింజామరలు వీచుచు పట్టణమంతయు నూరేగించి అనేకవిధముల బతిమాలి వారిని ఆనగరమునందే యుంచుకొనిరెను.

ఆదంపతులు ఒకరి నొకరు చాల ప్రేమించుకొనుచు రాజు పూజ లందుచు నక్కడనేయుండిపోయిరి. సురభిదేవి సరసను మిగులఁ బ్రేమించుచు, భర్తను చాల పూజించుచు చాల కాలము జీవించి సమస్తానందముల ననుభవించి తుదకు భర్తతోఁ గూడ కైలాసమునకు పోయెను.

అసామాన్య

బంగాళా దేశమునందలి ముర్షిదాబాదు అను పట్టణమున సురాజుద్దౌలా యను తురక రాజ్యము చేయుచుండెను. ఈతఁడు చిన్నతనమున మిక్కిలి గారాబముతో పెంపఁబడుటవలన మంకుతనము గలవాఁడును దుష్టులగు మనుష్యులతో స్నేహము చేయుటవలన దుర్మార్గుఁడును అయ్యెను. ఈతఁడు సింహాసన మెక్కినపిదప ప్రజలు తమ్ము అనేకవిధముల బాధించు నని తలంచిరి. అట్లె యాతఁడు చేసెను. ఇది యది యననేల? ప్రపంచములో నెన్ని దుష్కృత్యము లున్నవో అన్నిటి నాతఁడు చేయసాగెను. అందును విశేషించి యాతఁడు పరస్త్రీలపాలిటి రాక్షసుఁ డని మిక్కిలి పేరుగాంచెను.

ముర్షిదాబాదునందు మతుబుచందు అను నొక గొప్ప వర్తకుఁ డుండెను. అంతటి వర్తకుఁడు సామాన్యముగ నెందును ఉండఁడు అని అతఁడు పేరు పొందెను. అతనికి సురాజుద్దౌలా తన కొలువులో ఎంతో గౌరవము చేయుచుండెను. ఏమన:- నవాబునకుఁ గావలసిన అప్పు అంతయు ఆ వర్తకుఁడే యిచ్చుచుండెను. జూదము, త్రాగుబోతుతనము, వ్యభిచారము మున్నగువానికొఱకు అసంఖ్యధనము వెచ్చపడి పోవుచుండుటచే నవాబునకు సంస్థానముమీఁద వచ్చుఆదాయము చాలక తఱుచుగా అప్పు చేయవలసి వచ్చుచుండెడిది. నవాబు మతు

బుచందును అంతగా గౌరవించుచుండుటవలన నవాబు ఉద్యోగులుగూడ అతఁడనిన భయపడుచుండిరి; గాని అతఁ డేరికిని అపకారముచేసి యెఱుఁగఁడు.

ఆమతుబుచందునకు ఒకకూఁతురు కలిగెను. ఆమె సౌంద ర్యమున అసామాన్యురా లగుటచే నాతఁ డామెకు అసామాన్య అని పేరుపెట్టి చాల ప్రేమతోఁ బెంచెను. ఆమె పెద్దదియైన తరువాత యోగ్యుఁ డగు ఒక వరునిఁ దీసికొనివచ్చి వివాహము చేసి తన సంపత్తంతయు కూఁతునకును అల్లునకును ఇచ్చి అల్లుని ఇంటియందే యుంచుకొనెను. అసామాన్య సౌం దర్యమునకు తోడు విద్య, సౌజన్యము, పతిభక్తి గలిగి భర్త నెంతో ప్రేమించుచు నెంతో సంతోషపెట్టుచుండెను.

ఈదంపతులు ఇట్లు సుఖపడుచుండఁగా మతుబుచందు పుత్రిక త్రిలోకసుందరి అను మాట నవాబుచెవులఁ బడి యెను. తోడనే వానికి కామము కలిగెను. మతుబుచందువలని భయముచే వాఁడు ఆకామమును అడఁచివేయుటకు కొంచెము ప్రయత్నించెను; గాని సాధ్యము కాదయ్యెను. తుద కాతఁడు ఆకామమును పట్టఁజాలక ఒక స్త్రీవేషమును ధరించి మతుబు చందు ఇంటికి వచ్చి యెట్లో అసామాన్య అంతఃపురము చేరి కొనియెను.

తరువాత వాఁడు అసామాన్య సౌందర్యమును జూచి కొంతతడవు దిగ్భ్రాంతుఁడై ఆమె యొంటరిగా నుండుట చూచి తటాలున నామెను కట్టుకొఁబోయెను. అప్పుడామె స్త్రీ వేషధారియగునవాబును గుర్తుపట్టి అఱచెను. తోడనే ఆమె

భర్త వచ్చి సంగతి యంతయు విని చాలకోపపడి నవాబును చెప్పుదెబ్బలంగొట్టి పంపివేసెను.

ఈపరాభవముతో నవాబు ఇలు చేరికొని అసామాన్య భర్తపై చాల పగఁబూని యొకనాఁడు అతఁడు కోటముందు నుండి యెటకో పోవుచుండఁగా శిరము గొట్టించి యొకపళ్లెములో దానిని ఉంచి అసామాన్యకు పంపించెను. భర్త శిరస్సును చూడఁగానే అసామాన్యకు దుఃఖాతిరేకముచే మతిభ్రమ గలిగెను.

పిదప మతుబుచంద అనేకవైద్యులచే చికిత్స చేయించెను; గాని అసామాన్య ఉన్మాదము కుమరదయ్యెను. రెండు సంవత్సరములవఱకు నామెకొఱకు తలిదండ్రులును బంధువులును అనేకవిధములఁ బ్రయత్నించుచుండఁగా నొకవైద్యుఁడు ఆమెసంగతి యంతయు విని వచ్చి మతుబుచందుతో "ఈవైద్యములవలన ప్రయోజనము లేదు. ఆమెభర్త నెవఁడు చంపెనో వానిశిరస్సు ఖండించి యామెకు చూపినచో యీ ఉన్మాదము కుదురు" నని చెప్పెను. ఇది చేయుట యెట్లు?

ఇట్లుండఁగా కొలఁదిదినములలో సురాజుద్దౌలాపాపము పూర్తిగా పండెను. ప్రజలందఱును ఆతనిపాలనమును నిందింపసాగిరి. శత్రువు లధికమైరి. ఇదిచూచి వాఁడు ఇఁక కోటలో నుండిన లాభములేదని గ్రహించి 'బ్రతికియుండిన బలుసు ఆకు తిని జీవింపవచ్చు'నని తలంచి యేరి కెఱుకపడకుండ నొకనాఁటి రాత్రి బయలుదేరి యెచటికో పాఱిపోయెను. అప్పుడు అంతవఱకు వానిని కనిపెట్టుకొనియుండి ప్రాణస్నేహితులమని చెప్పుచుండువారిలో నొక్కఁడును సాయపడఁ డయ్యెను; గాని నిందు

చూాలాలు అగు వానిభార్య మాత్రము వెంటఁబడెను. ఆదుర్మార్గుఁడు ఆమె నెప్పుడును ప్రేమతోఁ జూచి మాట్లాడి యెఱుఁగఁడు. అయినను ఆమె పతిభక్తికలది యగుటచే వెంట బయలు దేఱెను. అట్లాదంపతు లిద్దఱును పోయి బాగోపంగాలా యను గ్రామమున నొక గుడిసెలో పేదవారివలె రహస్యముగా వసించిరి.

కొలఁదిదినములలో బేగము కొమార్తెను గనెను. రాజ్యము పోయి అజ్ఞాతవాసము చేయవలసివచ్చినను రత్నము వంటికుమారిక కలుగుటచే వారెంతో సంతోషపడిరి. ఈసంతోషములోనుండఁగా నెవఁడో వాని పూర్వశత్రువు ఒకఁడు వాని తల నఱికివైచి దానిని ఒక జల్లెడునకు గ్రుచ్చి ముర్షిదాబాదునకుఁ దెచ్చెను. దానిని జూచి ఆపురమున నున్నవారెల్లరును పట్టణమున నలువీథులయందును త్రిప్పిరి. ఈసంగతివిని మతుబు చందు ఆశిరస్సును అసామాన్యను ఒక మేడమీఁదికి దీసికొని పోయి ఆమెకు చూపెను. దానిని జూచి ఆమె జాలిపడి 'ఆదుర దృష్టవంతుఁ డెవఁ' డని అడిగెను. అందులకు పరిచారికలు 'తమ భర్తగారి శిరము నఱికించినవాఁడే' యని చెప్పిరి. అదివిని ఆమె కొంచెము విచారించి క్రిందికి దిగిపోయెను. తోడనే ఆమె ఉన్మాదము చేతితో తీసి వేసినట్లు మాయమైపోయెను.

పిదప నామెకు దురదృష్టవంతురాలగు నవాబు పెండ్లాము సంరక్షింపవలె నని తోఁచెనుగాని అప్పుడు మిార్జాఫరు అనుతురుష్కుఁ డేలిక యగుటవలన నాతఁడు సురాజుదౌలా సంబంధమైనవారితో సంబంధము గలిగించుకొని వారిని శిక్షించుచుండెను. మతుబుచందుగూడ నట్లేచేయుచుండెను. అగుటచే

నసామాన్య వరికిని తెలియకుండ బేగమును రక్షించుటకు బయలు దేరెను. అదివిని బేగము భయపడి బిడ్డ నెత్తుకొని పాఱిపోయెను. అసామాన్య వెంటబయలుదేరెను. ఇట్లు ఒకరి కొకరు అంద కుండ వారు ఒక సంవత్సరము తిరిగిరి. ఇట్లుండగా నొకనాఁడు అసామాన్య బేగమును సమీపించెను. వెంటనే బేగము పరు వెత్తెను. అసామాన్యగూడ పరువెత్తెను.

మార్గములో బేగమునకు పొంగిపొంగి ప్రవహించు ఒకయేరు అడ్డము వచ్చెను. దానిని దాఁటింపవలసినదని బేగము నావికులను బతిమాలెను; గాని యిప్పుడు నావనడుపలేనుని వారు చెప్పిరి. అప్పుడు ఆమె తన చేతనున్న రత్నపుటుంగరమును వారి కాశపెట్టెను. అందులకు ఆశపడి వారు ఆమెను పడవ యెక్కించి బయలుదేరిరి. అప్పటికి అసామాన్య తీరమునకువచ్చి, అపాయము రాగలదు. వెనుకకురండని కేకవేసెను; గాని వారు వినలేదు. కొంతదూరము పోయి ప్రవాహవేగమున పడవ మునిఁగిపోయెను. తోడనే అసామాన్య ఏటిలో నుఱికి ఈదు కొనుచుఁ బోయి బేగమును బిడ్డను తీరముఁజేర్చి సకలోప చారములను జేసెను గాని బేగము చచ్చిపోయెను. బిడ్డ మాత్రము బ్రతికెను. అసామాన్య బేగమునకు అచ్చటనే దహ నము చేయించి బిడ్డ నెత్తుకొని యింటికి వచ్చి పెంచెను. తనకు అపకారము చేసినవారియెడలఁ గూడ ఇంత దయ కలది అగు టచే అచ్చటిజనులు అసామాన్య అనిన ఇప్పటికిని చేయెత్తి మ్రొక్కెదరు.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1949.

వచన గ్రంథములు

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఆంధ్రవచనభారతము, ఆదిసభాపర్వములు	...	5	0
„ ఆరణ్యపర్వము	...	5	0
„ విరాటోద్యోగపర్వములు	...	5	8
„ భీష్మద్రోణపర్వములు	...	5	8
„ కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	...	5	0
„ శాంతిపర్వము	...	*	
„ అనుశాసనికము మొదలు స్వర్గారోహణ పర్వమువరకు గలసంపుటము	...	4	8
పంచతంత్రహితోపదేశకథామంజరి	...	1	12
ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రసంగ్రహము	...	3	0
న్యాయవిచారము, (ప్రహసనము)	...	0	6
తిలకుగారిసెక్యూరిటీకేసు, ఉపన్యాసములు	...	0	14
భారతరమణీమణులు, ప్రథమభాగము	...	1	0
డిటో రెండవభాగము	...	1	0
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము	...	0	12
నీతిచంద్రిక, చిన్నయసూరిగారిది	...	0	10
పంచతంత్రము, వచనము, సులభశైలి	...	0	12
నీతిరత్నాకరము	...	0	8
సంగ్రహరామాయణము	...	1	8
ప్రాచీనదేశచరిత్రలు	...	3	8
పతివ్రతలచరిత్రలు	...	2	0
భోజునికథలు	...	1	0
భోజకాళిదాసుకథలు, I భాగము	...	1	0
II భాగము	...	1	0

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
తెనాలిరామలింగనికథలు, జీవితము	...	0	6
డిటో A. S. P. అయ్యరుగారిది	...	0	8
సంస్కృతనాటకకథలు	...	2	0
రాజశేఖరుడు, గోపాలుడు	...	0	12
చార్ దర్వీషుకథలు	...	1	0
తాతాచార్యులకథలు	...	0	12
బేతాళునికథలు	...	1	0
పరమానందశిష్యులకథలు	...	0	6
నలుగురుమంత్రులకథలు	...	0	6
అయిదుగురుదొంగలకథలు	...	0	8
పురాణగాథలు I	...	1	0
,, II	...	1	0
బాజీరాయని చరిత్ర	...	1	4
రఘువంశకథ	...	0	8
విక్రమార్కచరిత్ర, భా. రామ. శాస్త్రి	...	1	4
ఈసబునీతికథలు, 1-వ భాగము	...	0	8
డిటో 2-వ భాగము	...	0	12
పంజాబుఅల్లరి	...	0	8
మర్యాదరామన్నకథలు	...	0	3
మైరావణచరిత్ర, చక్కనితీర్పు	...	0	2
అనంతసాగరము, బుక్కరాయసముద్రచరిత్ర	...	0	12
శకుంతల చరిత్ర చిన్నసైజు	...	0	6
నల ,,	...	0	8
సావిత్రి ,,	...	0	6
హరిశ్చంద్ర ,,	...	0	8
ప్రహ్లాదచరిత్ర ,,	...	0	6

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,
292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.

జీవితములు

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
శ్రీ లాలాలజ్ పతిరాయి జీవితము	...	0	2
శ్రీ గోపాలకృష్ణగోఖ్లే జీవితము	...	0	2
శ్రీ మహాదేవగోవిందరానడే జీవితము	...	0	2
శివాజీచరిత్ర, ప్రతిమతో	...	1	0
గౌరాంగస్వామి చైతన్యజీవితము	...	0	4
శ్రీ శంకరాచార్యచరిత్ర, ప్రతిమతో	...	0	4
శ్రీ వేమనయోగిజీవితము ,,	...	0	3
దాదాభాయినౌరోజీచరిత్ర ,,	...	0	2
శ్రీ కరంచంద్ గాంధిజీవితము, ప్రతిమతో	...	0	12
నెపోలియన్ చక్రవర్తిచరిత్రము ,,	...	0	4
డిటో రెండవభాగము (అబ్బట్)	...	1	4
గాంధిమహాత్ముని చరిత్ర, ఉపన్యాసములు	...	1	8
ముదుంబ నరసింహాచార్యస్వామి జీవితము	...	0	3
సోదరి నివేదిత జీవితము, ప్రతిమతో	...	0	2
శ్రీ గైక్వాడుగారి జీవితము ,,	...	0	2
రాజగోపాలాచారి జీవితము	...	0	3
వివేకానందస్వామి జీవితము ,,	...	0	4
శ్రీకృష్ణదేవరాయచరిత్ర ,,	...	0	4
లార్డుక్లైవు జీవితము	...	0	8
స్వామిరామతీర్థ జీవితము	...	0	2
శ్రీ రామానుజాచార్యచరిత్ర	...	0	3
[illegible]చరిత్ర	...	0	[illegible]
[illegible]చరిత్ర, ప్రతిమతో	...	0	4
శ్రీ [illegible]చరిత్రము	...	0	6

వివిధ గ్రంథములు

		రూ॥	అ॥
హిందీ ఇంగ్లీషుబాలశిక్ష	...	0	4
హిందీ తెనుగుబాలశిక్ష	...	0	4
చిన్నబాలశిక్ష తెనుగు	...	0	4
ఆంధ్రచిన్నబాలశిక్ష	...	0	4
,, మొదటిపాఠకము	...	0	6
ఆంధ్రద్రావిడబాలశిక్ష	...	0	4
ఆంధ్రద్రావిడ మొదటిపాఠకము	...	0	6
డిటో రెండవపాఠకము	...	0	8
డిటో మూడవపాఠకము	...	0	12
నేరములు చేయుజాతులను గూర్చి ప్రతిమలతో	...	1	0
పాకశాస్త్రము, కంది సుబ్బారావుగారిది	...	1	12
జాత్రి (భూమిశిస్తు, అధికపన్నులవిషయము విశదముగ నున్నది)		0	8
భావలహరి, పరగొండ సత్యనారాయణమూర్తి	...	0	8
శ్రీ వేంకటేశస్తవము. పద్యకావ్యము	...	0	6
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబనిఘంటువు, టీక, అకారాద్యనుక్రమణికతో	...	1	12
డిటో కాలికో బైండు	...	2	0
బాలచంద్రోదయము	...	0	8
సర్వస్వాంధ్ర నిఘంటువు (సాగరి తెనుగు)	...	3	8
[illegible]	...	1	8
ఆంధ్ర [illegible], పద్యకావ్యము	...	0	6
[illegible]	...	1	0
[illegible]	...	0	4
[illegible]	...	0	12

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు,
292 ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.